

הספין השביעית

המחיר 25 ש"ח (כולל מע"מ)
המחיר באילת 21.40 ש"ח

גיליון מס' 34 ספטמבר 2001

רשומות רפואיות:

מפעלו העיתונאי של רן רזניק

מלחמת התינוקות:

תפקוד התקשורת בשתי האינתיפאדות

ישר מהביפר:

שיטות העבודה של כתבי המשטרה

הטבלואידים שלנו:

"ידיעות אחרונות" ו"מעריב"

קשר משפחתי

עוצמתם של ברוני התקשורת

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת נחום ברנע • כרמית גיא • יוסי קליין • מרדכי קרמניצר • תמר ליבס • ירון אזרחי • גבי וימן • עיסאם אבו־דיא • אבנר הופשטיין • ענת באלניט • יובל קרמניצר • עמוס נוי • יריב טיקולסקר • שחר אילן • ארנון לוי • אודי טרלו • ניב אופיר • צבי הראל • עמירה שגב • בילאל שלאעטה • רפי מן • גלית ימיני • איתן להמן • עוזי בניזימן

52 עמ', 30 ש"ח

מאת פרופ' ירון אזרחי, ד"ר זוהר גושן וחני קומנשטר

נייר עמדה מס' 25

הטלוויזיה הרב ערוצית בישראל: ההיבט הציבורי

- שוק הטלוויזיה היום ומחר • תחרות, פיקוח והאינטרס הציבורי • הכבלים מול הלוויין
- הפרדה בין תוכן לבין הולכה • השפעת התחרות על התכנים • ריכוזיות ובעלויות צולבות
- תחרות ופיקוח ציבורי • מעמדו של השידור הציבורי • טיפוח ועידוד היצירה המקורית • תמצית באנגלית

166 עמ', 50 ש"ח

ספר המסכם את דברי המשתתפים ביום העיון

מאמר תמציתי מאת פרופ' ברוך נבו ויעל שור

נשים בצה"ל פרוייקט צבא-חברה

- השופטת דליה דורנר • רב-אלוף שאול מופז • פרופ' עמיה ליבליך • תא"ל סוזי יוגב
- פרופ' אייל בן-ארי • אלוף יעקב עמידרור • דידי ארזי • גנרל ברברה דורנינק
- פרופ' אבי רביצקי • אלוף אילן שיף • ד"ר הנרייט דהאן-כלב • אלוף יהודה שגב
- אמונה אלון • אלוף גיל רגב • הרבנית ד"ר אילה גליקסברג • אלוף משה יעלון • ואחרים

588 עמ', 125 ש"ח

ראם שגב, בהנחיית פרופ' מרדכי קרמיצר

ספר חדש

הצעה לביטול האיסורים על בימויים
הפוגעים במעמדם של שופטים ועובדי ציבור

חופש הביטוי נגד רשויות המדינה

היש הצדקה להגבלת חופש הביטוי נגד השלטון, מוסדותיו ונושאי המשרות השלטוניות לשם הגנה על מעמדם בעיני הציבור? האם יש הצדקה להגביל, בפרט, התבטאויות נגד בתי משפט ושופטים כדי להגן על אמון הציבור במערכת המשפט, וכך לאפשר לה למלא את תפקידה החיוני?

שעת דמומים

כמו המדינה כולה, כך העיתונות אינה במיטבה בשנה האחרונה: האינתיפאדה יצרה נסיבות שמעמדות כמעט כל אורח עם דילמות מוסריות ועם אמיתות קודמות, וגורמות לכולם לתעות בחיפוש אחר מצפן. המרי הפלסטיני העלה על פני השטח חרדות קיומיות, חשף בבהירות את הסתירות הגלומות במצב הכיבוש, והמחיש את מורכבוּתו של הסבך שבו תקועים יחסי ישראל והעם הפלסטיני.

ההתלבטות על דרכה של המדינה, שמעסיקה את הציבור ואת מנהיגיו, אינה פוסחת על התקשורת. לעיתונות תפקיד משולש: לדווח ללא הטיות על המאורעות; להיות הזירה שבה מתנהל השיח הציבורי; לתפוס מנהיגות בתחום הרעיוני ולסמן כיוונים להיחלצות מהמצב. הצלחתה של העיתונות לעמוד במטלה הראשונה חלקית בלבד: בגלל שטף הפגיעות נתפסים הכתבים הצבאיים לא פעם כשהם מדקלמים את הודעות דובר צה"ל בלי יכולת לברוק את אמיתותן; את המשימה השנייה, שהיא טכנית במהותה, ממלאה התקשורת כהלכה: היא הבמה שעליה נעות הנפשות הפועלות ובאמצעותה הן משמיעות את דבריהן. הריון המתבקש על משמעות ההתרחשויות ועל ררכי ההיחלצות מהמשבר מתקיים באופן רצוף בכל ערוצי התקשורת.

פחות מחמיא תפקוד העיתונות בתחום השלישי: אין בתוכה כוחות שמציגים דרך חדשה, שקוראים תיגר על התפישה המוסכמת, שמציעים פתרון מקורי. הפרשנים וכותבי המאמרים הראשיים מגיבים על היומיום ואינם מציעים חומר רענן למחשבה. רוב הפובליציסטים נותנים ביטוי להלכי הרוח של השלטון, והקו שהם מייצגים דומה; יש יותר מדי אחידות מחשבתית באופן שבו העיתונות הישראלית מתארת את המאורעות ומסיקה מהם מסקנות. בגלל ההשפעה הגדולה של גורמי השלטון על המסרים העיתונאיים בתקופה זו, ניכר רות בדיווחים ובפרשנויות התעיה והמבוכה של מקבלי ההחלטות. עמדות של עיתונים אינן בהירות ובטוחות בעצמן; הן מלאות סתירות פנימיות ובעיקר – נגזרות מהאופן שבו השלטון מפרש את המציאות. זו תוצאה אירופית, כי יותר מאי פעם מייחלים מנהיגי המדינה לקרוא ולשמוע רעיונות חדשים, מפתיעים, שיסמנו להם קרן אור באופק.

המציאות אכן מסוכנת והדילמות שהיא מעוררת קשות ליישוב. עיתונאים צריכים להכריע בינם לבין עצמם אם שיטת החיסולים מתקבלת על הדעת בנסיבות הנוכחיות, אם יסוד הסכסוך עם הפלסטינים הוא הכיבוש של 67' או עצם הקמת המדינה ב-48', עד כמה ניתן להתייחס באמון לגרסאות שמוסרת ממשלתם. הקושי אינו פוטר את העיתונות מהאתגר – להתעלות מעל למציאות היומיומית, להשיקף על המצב בפרספקטיבה רחבה ולהציע לציבור חלופות לעמדות הרשמיות.

עוזי בנימין

4 אכול ככל יכולתך **נחום ברנע**

6 הכל נשאר במשפחות: נצחון בעלי חברות הכבלים **אבנר הופשטיין**

10 מבוקשת: סביבה ידידותית: בדידותו של השידור הציבורי **כרמית גיא**

12 הטבלואידים שלנו: הלא הם "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" **יוסי קליין**

15 מלחמת התינוקות: ההבדלים בסיקור שתי האינתיפאדות **תמר ליבס**

16 צילום רנטגן: רן רוזניק מטריד את הממסד הרפואי **יובל קרמניצר**

20 מקדונלד'ס במקום קפה שכונתי: זכויות היוצרים בקהילות הווירטואליות **ענת בלינט**

23 הסכנה שבתפישת אהרן ברק את חובות העיתונות **מרדכי קרמניצר**

24 מחוץ לתחום: ערביי ישראל אינם חלק מהשיח הציבורי **עיסאם אבוריא**

26 ציטוט ישיר: תפקוד כתבי המשטרה **יריב טיקולסקר**

30 קורא מן השורה: דרושה ועדת חקירה **עמוס נוי**

31 דובר צה"ל אינו עונה **שחר אילן**

32 דעת הקהל **יניב אופיר, ענת בלינט, אודי טרלו, ארנון לוי**

34 מכת ברק: פסק דיין בעניין עובדי השי"ת ברשות השידור **צבי הראל**

36 איפה טעינו: שמרתי על חסיון המקור **עמירה שגב**

37 פלוויזיה ציבורית היא פלוויזיה דיאלוגית **ירון אזרחי**

38 מחוברים לאינפוזיה: צריכת לוויינים במגזר הערבי **בילאל שלאעטה**

41 עין בינלאומית: ביצי הזהב של הקיטוי **רפי מן**

44 עשרת החטאים של זכייני ערוץ 2 **גבי וימן**

46 לב שבור: משפט דיבה מסעיר את הרוחות בקנדה **גלית יחיני**

48 לשון הרע: נזקי הפרסומת **איתן להמן**

49 מסיבת עיתונאים: מדור תגובות

50 אירועי תקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE

מזכיר המערכת: ארנון לוי
השער: אפרת בלוסקי
דפוס: לוי אפשטיין
כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
"עוץ": פרופ' ירון אזרחי
עריכה גרפית: טמרודי זה
עריכה לשונית: מיכל רוזנפלד, רחל פריץ

"העין השביעית"
בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91046
טלפון: מערכת 02-5300866
מוניים ומנהלה: 02-5300841
פקס: 03-5488633

רדריק היא עיירה במריילנד, ארצות-הברית. 50,411 תושבים, עליפי הספירה האחרונה, מפגש של שני כבישים ארציים ומקבץ של מוטלים, מקלטי לילה לנהגי משאיות ולסוכנים-נוסעים שנתקעו בדרכם למקומות מרתקים יותר.

כשאהוד ברק יצא בקיץ שעבר למסעו ביש המזל לקמפדייוויד, החליט מישוה שהמקום הנכון לפרוק את המטען העודף – את הכתבים המלווים אותו – הוא מוטל המפטון-אין בפרדריק. על המפה זה היה קרוב: בסביבות 25 קילומטר. במציאות לא היה שום קשר בין שני המקומות, כפי שהוכיח בעליל חלק ניכר מהדיווחים שיצאו משם.

אבל לא על קמפדייוויד אני מבקש לספר כאן, אלא על הקניון של פרדריק, שהשתרע מעבר לכביש המהיר. פנינת הקניון היתה מסעדת אכול-ככל-יכולתך. המחיר לכל נפש היה, אם אני זוכר נכון, עשרה דולרים. בתמורה סיפקה הקופאית לכל סועד ארבע צלחות ענקיות. את הצלחות אפשר היה למלא לא ארבע פעמים, אלא אינספור פעמים. האוכל היה מכל הסוגים: בשר למינהו, פריים, תפוחי-ארמה, סלטים, מרקים, עוגות, גלידות, הכל במגשי נירוסטה ענקיים ובערימות גבוהות, צבעוניות, שהזכירו במבט ראשון פסל סביבתי, ובמבט שני את שוק מחנה-יהודה ביום שישי אחר הצהריים, לפני שמפנים את השאריות.

מסעדות אכול-ככל-יכולתך פועלות בהרבה מקומות בעולם. המיוחד במסעדה בפרדריק לא היה באוכל, אלא באוכלים. הם הגיעו לשם משפחות-משפחות, אשה, גבר ושניים-שלושה ילדים מזדנבים אחריהם. כולם, גם הנשים, היו לבושים מכנסיים קצרים, וכולם היו שמנים להחריד.

בעיקר הילדים. היו שם ילדות בנות עשר שהזרת שלהן עבה ממותן סטנדרטית. היו שם נערים בני 12 שהתנפחו לממדים של הסמל המסחרי של צמיגי מישליין, איש עגלגל שכולו טאיריים. אחד הישראלים, בחור חר-עין, העיר שהוא לא מופתע כלל מכך שאנשים יוצאים מהמסעדה שמנים. מה שמדהים אותו הוא המשקל העודף שלהם כשהם נכנסים.

בזמן האחרון אני מרבה לחשוב על האנשים המסכנים מפרדריק, מריילנד, קורבנות השפע. הסיבה אינה קשורה לכאורה. בסך-הכל חיברו את דירתנו ללוויין. מוטב אולי לציין שהחלטה שלנו לעבור ללוויין לא נבעה מחסך בתוכניות בכבלים או מקסמי התמונה הדיגיטלית, או בגלל שהאתנן שהציעו הכבלים, טוסטר-אובן, העליב אותנו. עברנו כדי ללמד את חברות הכבלים לקח, לאחר שנים של מחירים מופקעים ושירות רע, וכדי לעודד חדשנות, תחרות ופלורליזם. דרכנו אל הלוויין ין היתה רצופה כוונות טובות.

ואז התברר שאין בעצם שוני בין מה שמציעות חברות הכבלים למה שמציעה יס, חברת הלוויין. מדובר, בשורה התחתונה, במסעדות זהות שפועלות בשיטת אכול-ככל-יכולתך.

באמצע אוגוסט פרסמה יס בעיתונים מודעות כפולות עמודים תחת היוםרה הכוזבת "טלוויזיה/תחקיר". מלה מסכנה, תחקיר. היא נאנסת זה שנים במוספי העיתונים, ועכשיו היא נאנסת גם במודעות. ה"תחקיר", מאת גד בירון, יועץ תדמית, משווה את מה שמציעה יס למה שמציעים הכבלים. המסקנה: יס מנצחת. מדוע? משום שיש מציעה מאה ערוצים, והכבלים קצת פחות. יש לה, כך טוענת המודעה, יותר סרטים, יותר בידור, יותר סקס. הכמות שהיא מציעה היא האיכות שלה.

גם אני עשיתי תחקיר קטן משלי, מול הטלוויזיה. למדתי מה שלמדו רבים לפני, בכל העולם המערבי: הטלוויזיה הרבי-ערוצית היא עושר השמור לצופיו לרעה. היא מפוצצת אותם במזון שאין להם בו שום צורך. יותר משהיא נותנת להם, היא לוקחת: זמן, קשב, תאים אפורים. בניגוד לכל סופרמרקט הגון, שמניח את מוצרי היסוד בקרמת המדף ואת המוצרים השוליים מאחור, השלט-רחוק של יס מתחיל בשוליים: קודם כל הסרטים, בתשלום ולא בתשלום. אחר-כך ערוץ בשם "סכבה", שמנפיק סדרות אמריקאיות לילדים, אחריו ערוץ בשם "בריזה", שמתמחה בסרטי

נחום ברנע

אכול ככל יכולתך

בורקס, אחריו שני ערוצים שמשרדים סדרות אמריקאיות ישנות, אחריו שלושה ערוצי רכילות וחיים טובים מאמריקה.

זאת, רבותי, העשירייה הפותחת. מי היה מאמין שמאחורי חלון הראווה הוורדרד הזה חיה מדינה שמנהלת מלחמה עקובה מרם עם שכניה, שנתונה בבעיות חברתיות, כלכליות ופוליטיות קשות, שנקרעת בוויכוחים פנימיים. יש לנו, כנראה, שתי מדינות: מדינת ישראל ומדינת סכבה.

פרופסורים לתקשורת למיניהם נוהגים לומר על הטלוויזיה, לא בשמחה, שהיא הזירה היחידה שבה מתנהל המשחק הדמוקרטי. היא בוחרת את השחקנים, קובעת את הכללים, את נושאי הדיונים ואת תוצאותיהם. אם לחם חוקה של הטלוויזיה הוא בידור, נגזר על הפוליטיקה שתתנהל כמו תוכנית בידור.

הקביעה הזאת היתה נכונה, אולי, עד בואו של העידן הרבי-ערוצי. ספק אם היא תואמת את המציאות היום, כאשר מהדורת החדשות של ערוץ 2 קורסת מול הטלנובלה "לגעת באושר", פרי ההילולים של ערוץ ויווה.

הכהונה הגדולה של הטלוויזיה הרבי-ערוצית היתה לימור לבנת. כשישבה במשרד התקשורת היא דחפה לכמה שיותר תקשורת, ומה שיותר מהר. לגדול לרוחב: לוויין, ערוץ שלישי, ערוץ חדשות, ערוץ מוסיקה, ערוץ רוסי, ערוץ ערבי, ערוץ דתי. תנו להם ערוצים, והם יהיו מרוצים.

לבנת לא ידעה שמי שגדל ברוחב, מתקצר בגובה. ריבוי הערוצים לא השביח את הטלוויזיה; הוא השטיח אותה. התחשיבים הכלכליים היו אופטימיים מדי. הכבלים, שכמונופול היו מכונה להדפסת כסף, נכנסו לסחרור בגלל התחרות עם הלוויין. הלוויין רשם הפסדים אסטרונומיים. ערוץ 2 איבד את הרייטינג שלו ואת רווחיותו, וזה עוד לפני שהערוץ השלישי, ערוץ החדשות והערוצים הייעודיים התחילו להתחרות בו על עוגת הפרסום ועל קהל הצופים.

כל מבט מפוכח על מפת התקשורת בארץ צופה שנים מאוד קשות. המיתון הכלכלי העמוק מחבל בהכנסות מפרסומות. הצופים עייפים, משועממים, קצרי רוח. מהדורות החדשות עדיין עומדות בראש טבלת הרייטינג, אבל שיעור הצופים בהן התייצב על קצת יותר מעשרה אחוזים – לא משהו ששווה להשקיע בו כישרון וכסף.

יום אחד, בעודי מזופף בשיממון בין יס-פלוס ליס-מינוס, צץ במוחי פתרון שהוא גם זול, גם קל וגם תורם תרומה מכובדת לקידום הדמוקרטיה. הגיע הזמן להקמת תנועה ציבורית, התנועה להחזרת האנטנה. לא צריך לוויין. לא צריך כבלים. מכניסים את התקע לשקע, ומתחברים לאנטנה מחדש. קולטים ערוץ 1 ו-2, בקרוב גם את הערוץ השלישי, ואולי, אם יהיה לחץ ציבורי, גם את ערוץ החדשות. קצת חבל יהיה להפסיד את ערוץ ההיסטוריה ואת CNN, אבל עם ישראל ידע אסורנות גדולים יותר.

רציתי להיות החלוץ לפני המחנה, ראשון החוזרים לאנטנה. ניגשתי לקיר. גיששתי. תקעתי: שום דבר. מתברר שברוב הבתים המשותפים, אם לא כולם, בוטלה אופציית האנטנה לפני שנים. השקע משרת עכשיו בלעדית את הכבלים או את הלוויין. כך, מסיבות טכניות, מתה התנועה להחזרת האנטנה עוד לפני שנולדה. במובן מסוים היא מתה, בגלל בעיה שמטרידה את מדינת ישראל בנושאים אחרים, גורליים יותר: קשה מאוד להחזיר משהו, אפילו אנטנה, כשהמשהו הזה כבר מזמן לא שלך.

• • •

לראש הממשלה אריאל שרון היתה בקשה קטנה, לגמרי לא מופרזת. הוא רצה לצפות במהדורת "מבט". שרון ישב במטבח ביתו שבחוות שקמים. לא מזמן חיברו אותו ללוויין. הוא החזיק ביד את השלט-רחוק המעוגל, שכפתורים מסתוריים, באדום וכחול וצהוב, מקשטים אותו. לחץ פה, לחץ שם, שום דבר.

שרון היה אמור להתרכז באותו רגע בהדיפת הלחץ שהפעיל עליו מזכיר המדינה האמריקאי, קולין פאוול. עם כל הכבוד לפאוול, השלט הלחץ אותו יותר. בסוף קיבל שלג. שלג בנגב, באמצע הקיץ? לא סביר.

שרון לא ידע שבמערכה הזאת, גם במערכה הזאת, הוא לא בורד. רבבות ישראלים מכל הגילים, מכל המפלגות, מתקשים להתגבר על השלט הלווייני ממש כמוהו. הוא היה יושב ולוחץ על הכפתור רים עד אור הבוקר אלמלא הגיחה כלתו, אשפית שלטים, לחצה במקומות הנכונים, ואפשרה לראש הממשלה לתפוס את קצה זנבה של מהדורת החדשות.

הטלוויזיה הרבי-ערוצית

היא עושה השמור לצופי

לרעה. היא מפוצצת אותם

במזון שאין להם בו שום

צורך. יותר משהיא נותנת

להם, היא לוקחת: זמן.

קשב, תאים אפורים

הכל נשאר במשפחות

בחוק הבזק הוכיחו הפוליטיקאים שוב שהם החברים הטובים ביותר של בעלי חברות הכבלים

אנר הופשטיין

באפריל 2000, כששר התקשורת היה בנימין בן-אליעזר וריח חזק של התקפלות מוחלטת בפני חברות הכבלים עמד באוויר, הוציא אליקים רובינשטיין כרטיס אדום לשר. על פני כחמישים עמודים פרסם היועץ המשפטי לממשלה חוות דעת שהרעיש את הקהילה העסקית והתקשורתית, ולמעשה הפקיעה מידי של בן-אליעזר את היכולת והסמכות להעניק רשיונות בתחום התקשורת ללא חקיקה מתאימה, שתבצע רק לאחר דיון ציבורי מעמיק. "ראוי", כתב רובינשטיין, "שהמחוקק ייתן דעתו גם לסוגיית הבעלות הצולבת בשוק התקשורת... לתמורה הולמת שתקבל המדינה בעבור המשאב המועבר לזוכה... ותשקול כיצד להבטיח כי מי שבידו תשתית כה חיונית המשמשת הן לשירותי כבלים והן לשימושי תקשורת מגוונים, לא יהיה הגורם הבלעדי שיש לוט גם בגישה לאותה תשתית".

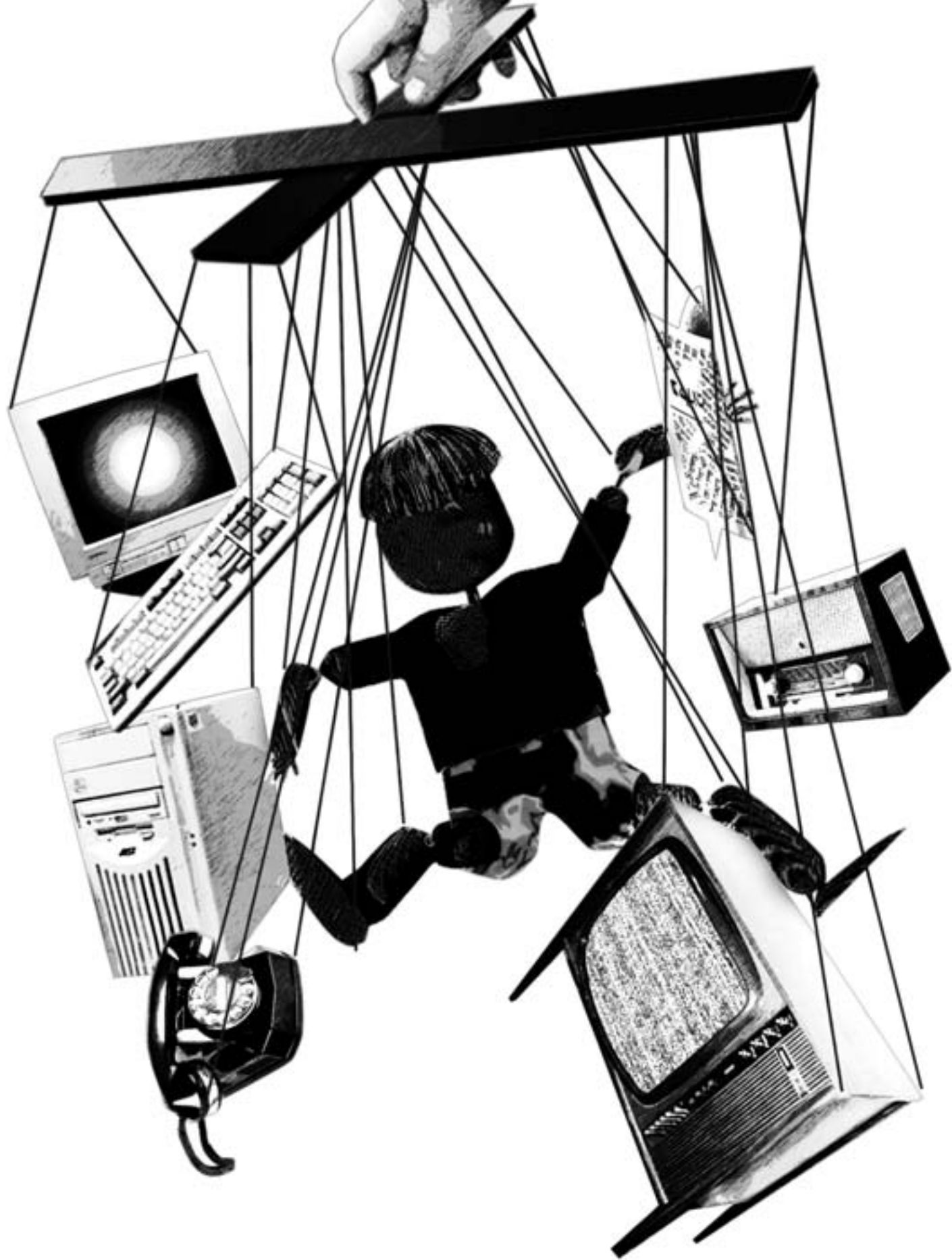
מעניין להשוות את הטקסט מאז למאמר שפרסם היועץ ימים ספורים אחרי שנחל משרד המשפטים כישלון חרוץ בהשגת מטרותיו במלחמה על תיקון חוק הבזק. הוא והמשנה שלו, רווידה לחמן-מסר, קוננו מעל רפי "הארץ" על מר-גור-לם. "פעלנו לבר במערכה הזאת", הצהירו בכותרת המאמר האפולוגטי. "בשאלת הבעלויות הצולבות לא צלחה דרכנו". לחמן-מסר ורובינשטיין מודים כי התשלום שבעלי חברות הכבלים יעבירו למדינה נמוך מהמצופה, שדחיית הסדר הבעלויות הצולבות בשמונה שנים היא "כשלונו הנובע מהעובדה שגור תרנו חיילים בודדים במערכה", וכי ניתן היה לצמצם את הריכוזיות בתקשורת. והם מסכמים: "החוק שהתקבל אינו מושלם לבנו. ייתכן שהוחמצה ההזדמנות לעצב מפת תקשורת המתאימה לחברה בישראל". "לא הפסדת, הוכרעת", הסבירה לחמן-מסר בשיחות פרטיות, "כלומר, אחרי מלחמה". ההבדל, הסבירה, בכוונות. אבל התוצאה אותה תוצאה.

לחמן-מסר גילתה מהר מאוד שגם אם תעשה שמיניות באוויר, לאיש לא ממש אכפת מהבעלויות הצולבות: חבריה-הכנסת אינם מגיעים לדיוני ועדת הכלכלה, שר התקשורת רובי ריבלין ואברהם פורז, יו"ר הוועדה, מתנגדים בתקיפות לעמדתה (ריבלין אף הפך את הוויכוח לפרסונלי), והעיתונות לא ממש מתעניינת ולא ממש מבינה את פתלתולי העסקאות האלה (לחמן-מסר טען כמובן שהסיבה לכך היא שליטה של בעלי העניין בעיתונות, אך בעיקרו של דבר נמנעו בעיתונות הפופולריים מלעסוק בנושא כיוון שהוא "משעמם" במובנים של ריי-טינג, ובייחוד בתקופה סוערת כלי-כך בתחום הבטחוני). לרשימת אלה שנטשו

אותה יכולה לחמן-מסר לצרף גם את חבריה ממשרד המשפטים: שר המשפטים מאיר שטרית, שלא השמיע ציוץ בעניין חוק הבזק ("אני לא יכול להיות בכל מקום ולהתערב בכל חוק", הוא אומר לנו), ואפילו אליקים רובינשטיין עצמו, שאמנם גיבה אותה מאחורי הקלעים, אך מיעט להופיע בפומבי ולהפעיל את כובד משקלו ברגעים הקריטיים, אולי מחמת עומס תפקידיו.

בחברות הכבלים שורר סיפוק זהיר. החוק החדש מעניק להם כמעט הכל: רשיונות ארוכי טווח בתחומי הכבלים, האינטרנט והטלפוניה, דחיית הדיון בבעלויות הצולבות לשמונה שנים, מיוג הלכה למעשה בתחומי התשתית, והסדר כובל המאפשר להם למוג תוכן. התשלום שיידרשו להעביר לאוצר קטן מאוד: עליפי ההערכות האופטימיות, אם יחזרו להרוויח (בשנת 2000 הפסידו חברות הכבלים יחדיו למעלה מחצי מיליארד שקל בעקבות בולמוס של מסע רכישות של תוכניות שידור בארה"ב, במסגרת התחרות מול הלוויין, ייאאלצו לשלם כ-600 מיליון שקל במשך שמונה השנים הבאות למשרד האוצר. אבל הערכות ריאליות מדברות על סכומים נמוכים בהרבה, ובכל מקרה גם הסכום האופטימלי הזה הוא רק שלישי מהדרישה המקורית שהוצגה להם. מרדע אפוא שביעות הרצון שם מאופקת בלבד? טקטיקה. הנהלות החברות נזקקו לשנים כדי להרגיע את מסע הביקורת כלפיהם, ששכך מעט אחרי שהלוויין הצליח לעלות לאוויר, והן למדו לא להתרברב.

"החוק הזה, הקובע הסדרים בעלי חשיבות היסטורית לדמוקרטיה הישראלית, עבר בשיטת פליקל", אומר פרופ' ירון אורחי מהמכון הישראלי לדמוקרטיה, גדול המתנגדים לתיקון מס' 25 בחוק הבזק. אורחי מתאר עתיד אפוקליפטי שבו חמש המשפחות השולטות במשאבי הכבלים דוחפות ידן לכל צינור מידע אפשרי ועושות בו ככל העולה על רוחן. אורחי מייצג אפסקט נדיר ביותר בדיונים סביב התיקון לחוק הבזק, האספקט המתבונן במשאבי הכבלים והטלפוניה לא רק בעיניים הכלכליות הצרות, אלא בהיבט התרבותי והפוליטי. לטעמו חוק הבזק החדש יפגע בסופו של דבר בחוסנה הרעוע ממילא של הדמוקרטיה הישראלית ויביא לברלוסקוניזציה של התקשורת הישראלית. אלא שהשרים והבריה-הכנסת לא דנו כלל באספקטים האלה. למעשה ניצלו חברות הכבלים, ובצדק מבחינתן, גומחה שבה איש מהגורמים הרלבנטיים, להוציא לחמן-מסר, אינו מעוניין להקשות עליהן עוד. אם בעבר נתקלו בשרת תקשורת קשוחה כמו ליבנת ("ליבנת רצתה להצטייר בעיני אנשיה בליכוד כאנטי-ממסדית, ואין דרך טובה יותר לעשות זאת מאשר להתעמת עם בכירי המשק והמסדר", אומרים בחברות הכבלים). ביו"ר מועצה עיקש כמו צביקה האוור, בחברת הלוויין שנלחמת לעלות לאוויר וביועץ משפטי לממשלה נוקשה, <

איורים: אפרת בלוסטסקי

דוידה לחמן-מסר, החשנה ליועץ המשפטי למחשלה: "לא הפסדתי, הוכרעתי. כלומר, אחרי מלחמה"

צילום: מיקי קרצמן

בעלי אחזקה בעיתונים. הדיון בנושא נדחה, וכשעלה על סדר-היום אמר מנכ"ל משרד התקשורת, אורי אולניק, שצריך תקופת השהיה עד כניסת הסדר הבעלויות הצולבות לתוקפו, ובמהלכה יוכלו הבעלים לארגן מחדש את עסקיהם בהתאם לכללים. מכאן החלה התגרנות: לחמן-מסר הסכימה לשלוש שנים של השהיה. הכבלים התנגדו. שר המשפטים הציע להתפשר על חמש שנות השהיה. לחמן-מסר הבהירה לו שמדובר בחציית קו אדום, אבל הבינה שללא הסכמת חברות הכבלים לא יהיה הסדר ונאלצה להסכים. אבל אז חזרו ממשרד התקשורת עם הבשורה שהכבלים דורשים שמונה שנות השהיה. ריבלין הבהיר ללחמן-מסר שאם אין שמונה שנים, הוא יתנגד להחיל את ההגבלות על בעלי חברות הכבלים, ויסכים להחילן רק על השקעות מיום שהחוק עובר והלאה. לחמן-מסר דרשה דיון בוועדת השרים לחקיקה, ואכן נקבע מועד, שבוטל. ציפי ליבני, שאחזה בסמכויות שר האוצר בנושא ואישרה את הסכם הממון עם הכבלים (המנותק מההסכמים האחרים), אומרת שללא עמדה מוסכמת, הממשלה לא יוצאת טוב מהסיפור הזה. "לא ייתכן שהשרים ילמדו את הפרטים בדיעבד. היה צריך לכנס את ועדת השרים לענייני חקיקה ולא להשאיר לכל צד למשוך לאינטרסים שלו. בנושא שיש לו השלכות על הדמוקרטיה הישראלית הממשלה צריכה להתכנס, כל שר צריך להציג את התחום הקשור לו, ואז

הרי שהפעם גילו שר תקשורת אוהד להפליא, שידוע שהקדנציה קצרה ורוצה להיות תחום על מבצע השקת התחרות מול בזק, חברי-כנסת שאינם מבינים דבר בנושא (רק מיכאל איתן ואברהם פורז נכחו בקביעות בדיוני ועדת הכלכלה), חברת לוויין שכבר עלתה לאוויר ועסוקה בכיסוס מעמדה ובליקוק הפסדיה האדירים, ביועץ משפטי נוכח למחצה ובמשנה שלו, שהפכה לשק חבטות. בנתונים האלה, הכבלים לא יכלו שלא לנצח: חוץ מלחמן-מסר לא עמד מולם כמעט אף אחד.

"הכבלים לא קיבלו את החוק הזה במתנה", אומר עמי אבן, מנכ"ל חברת ערוצי-הב, "הם השקיעו הרבה כסף ואמנם גם הרוויחו, אבל היום הם מפסידים, והרבה. יש דברים שצריכים לקרות, אחד מהם הוא החוק הזה. וצריך להסתכל גם מהצד של המשק הישראלי. האינטרנט המהיר היה צריך לרוץ לפני שנתיים, והאוצר והתקשורת תקעו את זה".

השדולות של חברות הכבלים עברו שעות נוספות על החוק הזה. בעיקר בלט בני איינהורן מדיסקונט-השקעות, שזכה לכינוי "חברת-הכנסת איינהורן", בשל השעות הרבות

ששרף בוועדת הכלכלה. הם הפעילו לוביסטית, עליזה גורן, שעבדה בעבר עם יצחק רבין ורוד לוי ויש לה גישה נוחה לכל חברי-הכנסת. בכלל, למאבקי הכבלים במדינה והמדינה בכבלים יש נטייה להשיק בעקיפין למאבקים הפוליטיים. בבחירות '99 יצאו חברות הכבלים בקמפיין ענק על גבי שלטי החוצות שתקף את הממשלה היוצאת, התוקעת את המשק כיוון שאינה נותנת רשיונות לאינטרנט מהיר. היה מי שראה בכך התערבות במערכת הבחירות. את האסטרטגיה התק שורתית של הכבלים מנהל משרדו של טל זילברשטיין, והוא עשה זאת גם כשש מר על זכות השתיקה כדי ימינו של אוהד ברק בפרשת העמותות. הצד הפוליטי השני היה מיוצג היטב בחברות בזק ויס, שרבים ממנהליהן היו מקורבים בעבר ללימור ליבנת.

במשרד המשפטים הסתכלו בהמיצות כיצד נציגי הכבלים נפגשים ומשכנעים ח"כ אחר ח"כ. לא נותר להם אלא להסתפק בנסיונות השכנוע החוצבים של לחמן-מסר בפני ועדה כמעט ריקה. לחמן-מסר רצתה להגביל את השליטה הצולבת של בעלי העיתונים. עליפי הצעת משרד המשפטים, מי שמחזיק בגרעין השליטה בעיתון, כלומר בלמעלה מחמישים אחוז, לא יוכל להחזיק ביותר מעשרה אחוזי בעלות בכלי תקשורת אחר. מי שמחזיק פחות מחמישים אחוז בעיתון יוכל להחזיק בעד 24 אחוז בכלי תקשורת אחר. פורז חשב שההצעה מסוכנת והציע להסתפק בהגבלה כללית של 24 אחוז לכל

התיקון לחוק הבזק, שהתקבל בכנסת ב-26 ביולי, קובע שורה

ארוכה של הסדרים, ובהם:

- הזכויות של חברות הכבלים, שהוגבלו עד כה בזמן, קיבלו מעמד של רשיונות שאינם קצובים בזמן.
- חברות הכבלים קיבלו אישור לספק שירותי טלפוניה ואינטרנט מהיר.
- הותר לחברות הכבלים להתמוגז ובלבד שיקימו לשם כך שלוש חברות: אחת לתשתיות, השנייה לתוכן והשלישית לתפעול מרכז השידורים.
- קביעת מועד לסיום השליטה הבלעדית של חברות הכבלים בתשתית הכבלים שבבית הקווחות.
- חברת בזק תחויב להעמיד את התשתיות שלה לרשות מתחרים, בהוראת שר התקשורת.

האחרונות, ולא מצאתי לכך שום ביטוי בתחום השידורי".
נשמע כאילו בעלי חברות הכבלים ממש מדברים
מגרינד.

יכול לומר כל אחד מה שהוא רוצה, אבל בזמנו
דווקא הכבלים האשימו אותי שאני מאפשר לבזק
להמשיך להשקיע בלוויין. הצורך במתן רישיון לחברה
בתחום הטלפוניה נוסף לבזק הוא כורה. אז מה מבלבלת
גברת לחמן-מסר? היא מתנהגת כאילו לקחו ממנה
צעצוע יקר ערך.

במשרד המשפטים נבוכים מהמתקפות האישיות
האלה על פקדיהם. בתחילה התפתו להשתתף במשחק,
ואף נעתרו לבקשת עיתון "העיר" לערוך ראיון עם לחמן-
מסר. לאחרונה החליטו להתחפר ולהימנע מתגובה, מתוך
הכרה שגלישת הוויכוח לפסים אישיים משרתת את שר
התקשורת בניסיון לעקר את הדיון מהסוגיה העיקרית.
לחמן-מסר, שכבר הפסידה למעשה במאבק על הכבלים,
מתכוננת למלחמה הגדולה הבאה סביב הארכת הזכויות
לבעלי המניות בערוץ השני.

מאזן האימה בין חברות הכבלים בסיוע הכנסת
לפקידי המדינה נטה לצדם של הכבלים גם בשאלה הכלכלית. בעבר תבע
משרד האוצר מיליארד וחצי דולר עבור המשך השימוש בתשתית הכבלים.
היועץ המשפטי לממשלה הכיר בזכותה של המדינה לקבל תמורה עבור הסכום
הזה, שנוסח על-פי תחשיב של שווי ערכם של המנויים, היה אוטופי, אבל היה
נושא לדיון בתקופה שבה הנהלת הלוויין ניהלה מאבק תקשורת נגד הכבלים.
הצוות האסטרטגי של הלוויין עזר לרחוף את הסכום הזה למדורי הכלכלה
ולחדרי משרד האוצר. בינתיים חל כרסום במחיר הזה. ראשית, כיוון שההערכה
את שווי של כל מנוי בכבלים ירדה, ושנית כיוון שגם באוצר הכירו בכך
שיצטרכו להתפשר על "החלק היחסי" של שווי המנוי. ואז הגיע הדיון לוועדת
הכלכלה. האוצר הציע להעביר את ההכרעה על הסכום לבורר. פורז הסכים
אבל הוסיף: אם בורר, אז חוזרים לשאלת היסוד והבורר יצטרך להכריע אם
בכלל זכאית המדינה לדרוש כסף. האוצר נבהל. אם הבורר יכריע שהמדינה
אינה זכאית לדרוש דבר עבור הארכת הזכויות, יאבד האוצר גם את מעט
הכסף שהכבלים מוכנים לשלם. מיד נכנסו למשא-ומתן מזוורו עם חברות
הכבלים, והגיעו להסדר בהסכמה. שוב גילו חברות הכבלים שאין בנמצא
ידידים טובים יותר מהפוליטיקאים. ■

רובי ריבלין. שר התקשורת: "יש חוצפה לא מעטה בדבריה של לחמן-מסר. היא חושבת ששלטון החוק גדול וחשוב יותר משלטון העם"

צריכה להתקבל החלטה משותפת עם קו שכולם
מסכימים עליו".

כסופו של דבר נאלצו אנשי משרד המשפטים להתק-
פל ולקבל את עמדת משרד התקשורת. בשמונה השנים
הקרובות יושאר מכנה הבעלויות בתקשורת ללא שינוי,
ואחרי שמונה שנים על ועדת הכלכלה להתכנס ולדון
בסוגיה מחדש.

בינתיים התברר שכמו כל נושא עם עניין ציבורי
בישראל, גם הסיפור של חוק הבזק תורגם למאבק אישי
קשה ומכוער למדי בין שר התקשורת למשנה היועץ
המשפטי לממשלה. ריבלין אינו מסתיר את הסתייגותו
מלחמן-מסר גם אחרי שהחוק עבר לשביעות רצונו. ניכר
שהמאמר שלה, שבו היא מתרעמת על שכל הגורמים
הממשלתיים נטשו את המאבק לטובת הציבור, הקפיץ
את ריבלין מחדש והרגיז גם שרים אחרים. "לחמן-מסר
היתה קומיסר עד שהגעתי למשרד התקשורת", אומר
ריבלין. "היא התנהגה בצורה כזו גם קודם, כשהיתה
מאחרת לוועדות, יושבת ומזוללת. היא חושבת ששלטון
החוק גדול וחשוב יותר משלטון העם, דברים כאלה. יש

חוצפה לא מעטה בדבריה של לחמן-מסר. תיקון מס' 25 לחוק הבזק כולו
תולדה של החלטה משותפת. החוק הוגש עליידי משרד התקשורת, ולא ייתכן
שמשרד המשפטים ישנה את דעתו חדשות לבקרים. הם ביקשו להפריד תוכן
מהולכה, אבל זה בלתי אפשרי, כי התוכן של הכבלים ממילא מתפרק.
הכבלים מתמודדים עם ערוץ 2 ועם הלוויין, ובקרוב עם ערוצים ייעודיים. הם
כבר לא כאלה חזקים וענקים כמו שציירו אותם".

ריבלין השתכנע במהלך הדיונים עם נציגי המשפחות השולטות
בכבלים כי כל מסע ההפחדה נגדם הוא מופרז ואף שקרי. לזכותו של ריבלין
ייאמר כי מרגע ששוכנע בעמדתן של חברות הכבלים, ובניגוד לשר התקשורת
הקודם, חדל להסתתר והצהיר על אהבתו בגלוי. "כשהתמנתי לתפקיד שר
התקשורת", הוא אומר ל"העין השביעית", "יקיבלתי את הבדיקה והסקירה על
המטלות העומדות על הפרק, נדהמתי לראות עד כמה חוק הבזק הוא בעל
חשיבות עצומה. בדקתי עם כל הגורמים הנוגעים בדבר והתברר לי שאין
אפשרות לעשות את זה בלי לתת לכבלים להתאחד, הן במתן השיירות והן
במתן התכנים. ואז התברר לי דבר נוסף: עשו מהם דמונים בלי כיסוי.
מסתובבים עם סיסמאות שאין להן ביטוי בשטח. המפלצות האלה, כפי שציירו
אותן, לא עשו דבר רע הלכה למעשה ולא הזיקו לחופש הדיבור או לפלורליזם.
ביקשתי לשאול איפה אנחנו מוצאים סימנים להשתלטות בעשר השנים

אבנר הופשטיין הוא עיתונאי ב"ידיעות אחרונות"

שעת כתיבת שורות אלה ממש לא ברור מי יהיה מנכ"ל רשות-השדור. לאחר חודשים ארוכים של מלחמות, יריבויות, תככים, פניות לערכאות וכל השאר, הודיע המנכ"ל אורי פורת על התפטרותו, והחל – או נמשך – המאבק המר על הירושה.

מטבע הדברים, לא ניכנס כאן למלחמות האלוהים הללו, אלא רק נעיר שהדיון המקיף והנרחב ביותר באירועים החל דווקא בשדורי הרדיו והטלוויזיה של רשות-השדור. בניגוד למקובל במקומותינו, ולפיו כדי לדעת מה מתרחש בעיתון אחד עלינו לקרוא את מתחרהו (וגם שם איננו מקבלים את התמונה לאמיתה), וכדי לדעת מה מתרחש בחברת החדשות של ערוץ 2 אנו נדרשים לאתרי האינטרנט וכך הלאה, הרי שכאן התנהל הדיון המוזר (כולל ראינות עם כל הניצים: המנכ"ל, השר הממונה, אנשי הוועד המנהל בעבר ובהווה וכל מי שרצה לומר משהו) דווקא במקום עצמו, בידי מראיינים שחיהם המקצועיים עשויים להיות מושפעים מהאירועים, ובכל זאת לא נרתעו מלהציג את השאלות הפחות נוחות לכל הצדדים. דיברו על מצבה של רשות-השדור, על הרמה המקצועית והניהולית, על הפוליטיזציה, על הבובות, הסרבול והסיאוב, על עורף כוחהאדם, על האבטלה הסמויה; כאילו המראיינים אינם עלולים למצוא עצמם בכל רגע נתון באותה סטטיסטיקה, וכאילו מדובר במוסד אחר. ככל הידוע, איש לא נקרא לסדר.

פעם זה לא היה עולה על הדעת. פעם היתה חזית אחידה, חומה מוצקה וסמיכה שאיש לא היה מסוגל לחדור דרכה, ואם היה מישוהו מעז לציין, היה מוצא דרכו החוצה בלי דיחוי. לא ברור אם החירות הזאת נובעת מפרץ של תבונה או נאורות בלתי צפויה מצד ההנהלה, או דווקא מחולשה ומהתפוררות מוחלטת של המערכת, כשכבר קשה לדעת מי נגד מי בכל רגע נתון. מה שברור הוא שהיכחה עוצמתם של העיתונאים, אם רק נותנים להם לעשות את מלאכתם וסומכים על שיקול דעתם, והגג לא נפל.

המלחמות המתנהלות בלשכות הגבוהות ביותר על איוש התפקידים ברשות-השדור אינן תופעה חדשה, והן מעוררות מחשבות נוגות, בלא קשר לתוצאותיהן ולאיוש הסופי של המשרות. חשבנו לתומנו שבעולם התקשורת המודרני, שבו רשות-השדור איבדה זה מכבר את מעמד הבן היחיד במשפחה, כל אלה כבר מאחורינו. כסף הרי אי אפשר לעשות בסיפור הזה, וגם ההשפעה הפוליטית כבר לא מה שהיתה. אבל לא בקלות רבה כליך מוותרים על מה שנתפש כמקור כוח, גם אם הוא קצוץ כנפיים ומרוט נוצות. ושוב חזרנו למחזות המוכרים והרוחים של בחירת תפקידים על-פי השייכות לא רק למפלגה הנכונה, כמו פעם, אלא למחנה או לחבורה הנכונה. נכון, זה לא שונה מדרך בחירה של נושאי תפקידים ציבוריים בכלל, ואולי עצם המחשבה שהפעם זה היה אמור להיעשות אחרת היא הלוקה בתמימות בלתי סבירה, ולכן התוצאה מרכאת כליך.

מה שמטריד יותר הוא שעד היום לא שמענו מלה וחצי מלה על מהותה של החיה הזאת ששמה השדור הציבורי. רוממות השדור הציבורי בגרונם של כולם, אך בירור אמיתי של המונח ותוכנו לא נשמע, ולא במקרה.

כדאי אולי להזכיר כמה אמיתות ישנות. יש הבדל גדול בין שדור ציבורי לשדור הממומן מכספי ציבור, היינו האגרה. מי זה הציבור הזה, שכולם מדברים בשמו, ואיזה שדור מן הראוי לתת לו? האם יש לתת לו כל מה שהוא רוצה? כיצד בוחרים מה הוא רוצה? וכיצד מתקיים כל זה בנוף התקשורת הרחב, של ערוצים רבים המספקים צרכים רבים ומגוונים? אם פעם היתה רשות אחת שמילאה את כל הצרכים הממלכתיים, הלאומיים, המורליים, החינוכיים, הבידוריים, את כל תפקידי מדורת השבט הידועה מן הז'רגון של מומחי התקשורת, הרי היום השדור הציבורי הוא אחד מני רבים, מה שמחייב את הגדרתו מחדש ובהינה מחודשת של היחס אליו. ובעניין זה קשה לגייס טיפת אופטימיות, יהיו מנהלי הרשות אשר יהיו. מדינה שמפריטה את עצמה לדעת, את הביטחון, את הבריאות, את החינוך, את האוויר, המים והיבשה, את כל מה שפעם, בהיסטוריה הרחוקה, חשבה המדינה שאחריותה לדאוג להם, ולא עוד; חברה שמוותרת על דאגה לתרבות, מתייחסת אל הפעילות האמנותית כאל מותרות שוליים, וחושבת שגם בתחום זה מן הדין להפעיל את העיקרון הדרוויניסטי של הישרדות החזקים – איך אפשר לצפות ממנה שתטפח שדור ציבורי

כרמית גיא

מבוקשת: סביבה ידידותית

ייחודי, שיהיה משוחרר משיקולי רווחיות ורייטינג? האין זו הגזמה פרועה לצפות שמישהו ייתן את דעתו בכלל על הסוגיות האלה במחשבה עצמאית, נקייה ממשוא פנים ומשיקולים של סידור עבודה לחברים ולאויבים-שלהאויבים?

אם שידור ציבורי אמור, מעצם מהותו, לעשות את כל מה שכל הגורמים הפרטיים אינם עושים, ואי-אפשר לדרוש מהם שיעשו; אם הוא אמור להתרחק מן המרכז ולהגיע אל הפריפריה; אם הוא אמור לעסוק בכל הנושאים ה"משעממים", ה"כבדים", ה"חשובים" – הוא זקוק לתמיכה נמרצת, ולא רק של הבטחת האגרה ומניעת מצב שבו מדי שנה מתייצבים המנהלים כקבצנים בפתח הממשלה וועדת הכספים בניסיון להבטיח את המשך קיומם. אם מחליטים – מי בדיוק מחליט? – ששידור ציבורי אמיתי, ברוח חוק רשות השידור הישן והמשוקץ ההוא, המדבר על מתן ביטוי לכל שדרות הציבור, על כל גווניו, עד לפינה הנידחת ביותר, הוא חיוני לחוסנה הרמוקרטית של החברה, הוא זקוק לאמונה בחשיבותו, ואת זאת הוא אינו יכול לתת לעצמו. מישהו – מי? – צריך להחליט שזה באמת חשוב,

חשוב עד כדי כך שגם יעשו משהו בשבילו, מעבר לסיסמאות הנבובות. ואין מדובר רק בתקציבים, עם כל חשיבותם. מדובר ביצירת סביבה שבה מאפי שרים לשידור הציבורי הזה להתקיים, לא רק למען עצם הקיום, אלא בעיקר למען הצורך לעבוד. לעשות את כל מה שהאחרים, שתכלית קיומם בשורה התחתונה של המאזן, אינם רוצים ואינם צריכים לעשות.

במצב הקיים, שבו איש מעובדי הרשות אינו יודע מה מצפים ממנו – פרט לעובדי החדשות, שאינם סובלים ממחסור בעבודה, בלי עין הרע – אין קל יותר מלדבר על אבטלה סמויה או גלוי. זה פשוט, זה מובן לכל, זה מעורר את כל היצרים והרצון הרע, וכולם נהנים. כמעט. כיוצא שאת היצירה האמנותית הטובה והגרועה אפשר למצוא דווקא בערוצים המסחריים, לא משום שאין מי שיעשה עבודה דומה בערוץ הממלכתי, אלא משום שבמצב הנוכחי לא נותנים להם סיבה, חשק ותנאים לעבוד. לא נותנים להם כיוון, לא מצייבים מטרות.

באווירת השוק, שבה הכל נמדד על-פי מידת הרווחיות; במצב שבו כל

מוסדות התרבות במדינה קורסים, לא משום שאינם מצליחים מן הבחינה המקצועית, או אפילו מצד שביעות הרצון של הקהל, אלא משום שתרבות היא דבר יקר שזקוק לחיזוקים בלתי פוסקים, בתנאי שחושבים שהיא חיונית ואיננה מותרות – קשה שלא להגיע למסקנה שלשידור הציבורי אין עתיד גדול. כדי לקיים אותו נחוצ רצון ממלכתי-פוליטי חזק במיוחד, וזה אינו קיים. יש כלי-כך הרבה עניינים חשובים יותר על סדר-היום, שהתיק הזה נופל לידי מי שפגוי בסביבה.

אומרים שלעולם לא תהיה רכבת מהירה בישראל, משום שהשר שיקבל את ההחלטה עליה לא יהיה זה שיגזור את הטרט. קל יותר לעשות כותרות מדיבורים על הקמת יישובים חדשים בקצה העולם מאשר לטפח יישובים שכבר קיימים באותה פינה נידחת ובקושי שורדים בה, משום ששי מור וטיפוח הקיים אינם נחשבים הישג. זה משהו אפור, כמעט משעמם. לכן קשה להיות אופטימיים ים ביחס לעתידו של השידור הציבורי. קל הרבה יותר לעשות אותו שק לחבטות ולבריחות. נכון, זה סגנון ישן, מיושן, ארכאי, שאבד עליו הכלח מזמן. וגם זה מצטרף לרשימת הסיבות הארוכה כל-כך לדיכאון מתמשך. בקצה המנהרה הזאת אין שום אור.

איור: יערה עשת

**שידור ציבורי אמיתי
זקוק לאמונה בחשיבותו,
ואת זאת הוא אינו יכול
לתת לעצמו**

ה"סאן" וה"דיילי ניוז" שלנו

לטבלואידים שלנו קוראים "חעריב" ו"דיעות אחרונות"

ונשלם: יש ערוצים לחובבי מוסיקה קלאסית, ערוצים פורנוגרפיים, גם, חדשותיים ואחרים. עכשיו הגיע הפילוח גם לעיתונות. לא עוד "עיתון של כולם", אלא "עיתון לקהל מפולח". דמות הקורא האופייני ל"מעריב" ול"דיעות אחרונות" הוגדרה וחודדה: עני יותר, משכיל פחות, מסורתי ולאומי. בעולם העיתונות נחשבת קבוצת אוכלוסייה זו מבוקשת. היא הגדולה בקבוצות הקוראים שיש בכוחם לשלם עבור מוצר זול. זו קבוצה הרעבה לריגושים שישלפו אותה מאפרוריות הקיי ום הקשה שלה. זהו גם ציבור פטריוטי, שכן בפטריוטיות הוא משתווה ואף עולה על העשיר והמשכיל ממנו.

כותרת כמו "תופת בכנימינה" ("דיעות אחרונות") מיועדת לציבור זה. היא קליטה ותמציתית: שתי מלים מאפשרות שימוש באותיות ענקיות. הקורא לא קיבל באמצעותה מידע חדש, שכן לא היה זקוק לו. הטלוויזיה דיווחה על האירוע יום קודם. הכותרת עזרה לו להגדיר ולסכם את מה שכבר ידע: "תופת". הוא קיבל בארבעה שקלים ועשרים אגורות מערך טבלואידי עתיר מרכיבים: גם דרמה, גם פתוס וגם התלכדות לאומית – אמרת "תופת" וכולם יודעים למה הכוונה, כולם ראו בטלוויזיה. גם עשירי רעננה, גם עניי הקטמונים.

הצורך לרגש העביר את מרכז הכובד המקצועי מהרפורטר המדווח לעורך המגיש, מספק הידיעות למקצוען שיודע איך לארוז אותן. עריכה טובה חוסכת עבודת רגליים ומצמצמת מידע. התחושה חשובה יותר מן התמונה המלאה: פרטים על הרוגים פלסטינים מקהים את עוקץ הכאב על מות יהודים. דיווח דומה על שני הרוגים יהודים מול ארבעה פלסטינים עלול לטשטש את תחושת הכאב והדרמה. מידע מלא על נפגעים פלסטינים פוגע בתחושת הסכנה (מקדם מכירות טוב) ומכרסם בעמידה המאוחרת מולה (מקדם מכירות מצוי). דיווח חסר מחזק את העמדה הרשמית לפיה הצד השני הוא שמפר תמיד את הפסקת-האש ומבסס את הרוח הטבלואידית של אנחנו-מולם. תוצאה של 10:0, יגידו במדור הספורט, "חזקה יותר" מ-2:1. קורא עיתוננים ממוצע הופתע לשמוע בחודש יולי מפי ראש השב"כ ש202 פלסטינים נהרגו (68 מהם מתחת לגיל 18) באינתיפאדה הנוכחית מול 98 יהודים (55 בפגיעים בתוך הקו הירוק). המידע שקיבל מעיתונני הביאה אותו לומר: "הם הורגים בנו ואנחנו שותקים".

טבלואיד איננו מלה גסה. אין בה הגינוי המובנה ב"צהובון". ההברל בין טבלואיד ועיתון הוא בהדרגים. עיתון מדגיש את ה"דברים החשובים". טבלואיד – את המרגש אך הטריויאלי. טבלואיד איננו יותר מנוסחה מקצועית המיועדת לקהל מוגדר ופועלת בעולם בהצלחה יותר מ-150 שנה.

את הכותרת "מלחמה בגילה" ב"מעריב" לא ניסח עיתונאי מקצועי, אלא אוהד. הוא ידע שאין באמת מלחמה בגילה בדיוק כמו האוהד שצועק "מוות לשופט" ולא באמת מתכוון לכך. גם האוהד שניסח את הכותרת "אירופה בדינו" ב"דיעות אחרונות" לא התכוון לכך, למרות שמכבי תליאביב זכתה באחד משני הטורנירים של גביע אירופה בכדורסל. כל האוהדים נאמדים לסמל שעל החולצה, כולם אינם מאמינים שאפשר לעמוד מן הצד, כולם משרתים את עקרונות העיתונות הטבלואידית. למדורי הספורט מותר היה תמיד להגזים בלי ממש להתכוון לכך. ספורט נמכר היטב. יש בו רגש ודרמה. יש בו הכרעות ואין ספקות. אין דבר חסין מביקורת. רק בערך אחד אסור לפגוע: "סמל המועדון". אפשר להעביר את רוח מדורי הספורט לעמודי החדשות, הכללים זהים: אסור אמנם לפגוע ב"סמל המועדון", אבל מותר בהחלט לדווח באופן דרמטי, מוגזם, מוטה ובוטה. אפשר להעביר את הספורט לחדשות, אלא שאז לא תהיה זו עיתונות, אלא טבלואידיות.

במשך שנים נזהרו ב"מעריב" וב"דיעות אחרונות" מלחצות את הקו המפריד בין טבלואיד לעיתון. הנוסחה הטבלואידית פשוטה: סיפורי פשע ומין מוגשים בניסוח תמציתי ובעיצוב גראפי בוטה. הנוסחה מיועדת לקהל קוראים מוגדר, שאובחן כמי שנענה לה: עני, לא משכיל ושמרני מכוח מסורת או דת. מטרתה של העיתונות: לדווח ולפרש – וגם לברר. מטרת הטבלואידים: רק לרגש ולברר. את הריגוש והבידור מספקים סיפורי מין ופשע. כדי שהקוראים יחושו בנוח עם הנאתם ממין ופשע, אורזים אותם עבורם באריזה פטריוטית יפה.

בארץ לא היו עד עכשיו טבלואידים נוסח "ניוז אוף די וור" לך" האנגלי או "בילד" הגרמני. עד שנות השמונים נתפשה אוכלוסיית הקוראים כמגוונת: משכילים לצד בורים, עניים לצד אמידים, מסורתיים לצד חופשיים. לכן היו "מעריב" ו"דיעות אחרונות" מוצרים עיתונאיים שמעטים כמותם בעולם: קצת עיתון, קצת טבלואיד. סלט קצוץ דק שמרכיביו הטבלואידיים והעיתונאיים מעורבבים. מדורי הספורט היו תמיד טבלואידיים יותר ובהם הקפידו לשלב ריגוש בדיווח ולשמור על נאמנות לסמלים לאומיים: הנבחרות הלאומיות ומכבי תליאביב. לחלקי העיתון האחרים התגנבה הטבלואידיות בדרך אטית וזהירה: יותר סיפורי מין ופשע בהגשה וולגרית בעמודי חדשות ומוספים, ולצדם – תחקירים אמיצים. מעל הסלט פוזרו הגיגים, מאמרים ופרשנויות של כותבים רציניים שהתעלמו מהשינויים בעיתון שלהם כאילו אינם מעניינם.

בשנות התשעים הלכה ההטרונגיות והתפוגגה. מדורת השבט כבתה ועשרות מדורות קטנות צצו תחתיה. בחומה של כל אחת חסה לו קהל צרכנים ייחודי. בטלוויזיה הולך תהליך הפילוח

אסור לזלזל במעבר הרהוט שעברו "מעריב" ו"ידיעות אחרונות" מעיתונים שהם ספק טבלואידיים לטבלואידיים מוחלטים. צריך להעריך גם את מיומנותם של עורכי החדשות שם. היכולת המקצועית שלהם חייבת להשתפר ביחס ישר לפער ההולך ונפער בינם, כאורחים משכילים המשתכרים היטב, לבין קהל הקוראים שלהם. הניסוחים החד-משמעיים שהו'אנר דורש אינם מאפשרים להם להשתמש בגוויי בנייים. ואין כמו איום במלחמה כדי לחדד ניסוחים, לחסוך בפרטים ולהפגין אחדות לאומית. רק שתי קבוצות ניצבות על המגרש – אנחנו והם. וברור גם היכן העיתונאים.

"אני מודה באשמה, אני עיתונאי ישראלי ולא עיתונאי מהאו"ם", כותב במכתב ל"הארץ" מיכאל טוכפלד מקולישראל בהקשר אחר (תוכנית הבי.בי.סי על שרון). עיתונאי מ"האו"ם" היה מברר אם יש בריכוז הכוחות ליד הערים הפלסטיניות איום או איתות. עיתונאי "ציוני", לעומתו, מוסיף לידיעה על "ריכוז כוחות" גם ידיעה על היערכות ל"גיוס ישראל" לים כחול במקרה של מלחמה כוללת ("ידיעות אחרונות"). שהרי הכתבים הצבאיים, כמו תמיד, אמורים להיות, כפי שכותב נחום ברנע ב"ידיעות אחרונות", "הכלי שפרשן את התזו"ר זה לציבור". האם מותר לעיתונאי מקצועי לשמש, בידיעה, "כלי" בידי גורם כלשהו ולספק מידע מטעה בכוונה? (ואם הכתבים

הצבאיים לא ידעו שמדובר ב"איתות", איזה מין כתבים הם?). עיתונאי מקצועי לא ירצה לשמש כלי שישרת משהו מלבד קוראיו. עיתונאי "ישראלי" יראה בכך מילוי של תפקיד לאומי. אין, כמובן, עיתונות אובייקטיבית לגמרי, אבל אפשר לצמצם

ככל האפשר את ההשפעות הסובייקטיביות המורידות מערך המידע. לא אצל "העיתונאי הישראלי" או "העיתונאי הציוני". אין, כמובן, "עיתונות ציונית" כמו שאין מוסר ציוני וצדק ציוני. יש מוסר ויש עיתונות ויש צדק. לכן הדיווחים הצבאיים אינם עיתונאיים. הם אינם מעמידים בפני הקוראים תמונת מצב אמיתית, אלא תמונה ציונית.

האינתיפאדה זירזה את מעברם של "מעריב" ו"ידיעות אחרונות" מעיתונים לטבלואידיים. העורכים והעיתונאים שם, ככולים בצנזורה עצמית וסתגלנות שמקורה בהיצע מצומצם של משרות עיתונאיות, התאימו עצמם במהירות למילון המונחים הצה"לי: אנהנו "מחסלים" ו"משמידים" והם "רוצחים" ו"טובחים". משפחה פלסטינית "נהרגת" ומתנהלים "נרצחים". הם לא הפכו פתאום "ימניים" או "לאומיים" מכפי שהיו, אבל הפכו מודעים יותר לצרכיו השיווקיים של מקום העבודה שלהם. התחרות המחריפה בין העיתונים ובין עצמם, ובין שניהם לטלוויזיה, על תשומת לבו של הקורא מחייבת אותם לחדר את המסר, לפשט אותו ולהגיש אותו עטוף בדגל הלאום. במצב כזה נדחקת עבודת העיתונות לשוליים. עיתונאים לא סיפקו לקוראיהם מידע בסיסי וחיוני, כמו למשל, עמדתו האמיתית של אהוד ברק במו"מ עם ערפאת. אף אחד לא יודע מה הציע ברק ולמה נדחו, אם נדחו, הצעותיו. יש דיווחים סותרים באשר

לעמדתו – לא מאת כתבינו. נכון שאמונת הקורא בצדקת דרכנו תבוא על חשבון הבנתו את המתרחש, אבל למי אכפת? הצדקת עמדתנו תתקבל עלי-ידי יפה יותר מניסיון לפשט מצב מור"כ. ב"מצב מלחמה" חייב העיתונאי, אי, כמו כל אורת, להתגייס לשירות מולדתו. עורכי החדשות ואנשי הרסק ב"מעריב" ו"ידיעות אחרונות" אכן התגייסו. לא רק כיוון שהם יהיו דים טובים אלא בגלל, ובעיקר, כיוון שהם אנשי מקצוע טובים המשרתים את הנוסחה. התחושה שהפלסטינים רחו בגסות אלימה את הצעותינו הנדיבות לפתרון הסכסוך היא בגדר קונסנזוס. תפקידם המקצועי הוא לא לברוק את אמיתות הקונסנזוס, אלא לזהות אותו ולהחזיר אותו לקוראים ככותרת ופרשנות. טבלואידיים לא אמורים לעצב דעת קהל, אלא לנחש מהי.

הטבלואידיות הישראלית נמצאת רק בתחילת הדרך. עורכי העמודים הראשונים חסרים את הנחרצות של מקביליהם באירופה וארצות-הברית. הם מהססים עדיין לפרוש שתי מלים לאורך ורוחב העמוד כולו לעתים קרובות מדי, הם עדיין בשלב המעבר. בעמוד ראשון לפעמיים יש ארבע או חמש כותרות מגובבות זו על גבי זו. על העדרה של "נערת עמוד 6" העירומה למחצה בטבלואידיים האנגליים מחפים תיאורי אונס מפורטים. הכותרת הפולייטית נמצאת עדיין במקום מרכזי, אבל סיפור הפשע מודגש באדם וכולט יותר.

הכותרות הגדולות, הצבעים והניסוחים הבוטים מוזר"קים לעורקי קוראי "מעריב" ו"ידיעות אחרונות" כבר כמה שנים. רגישותו ועימה תגובתו לגירויים הסג"נוניים והגרפיים הולכות וקהות. ב"אסון" ו"טרגדיה" אפשר להשתמש היום גם כדי לתאר פיטורים של מאמן בליגת-העל. גם "תופת" הולך ונשחק. אם האיצטרדיון של גאלטאסררי בתורכיה הוא "גיהנום", מהו מותם של שני חיילים ופציעתם של עשרה? תופת?

קהל הטבלואידיים ויתר מזמן על דיווחי עיתונות כמקור מידע מפורט ואמין. הוא מעוניין לקבל מהם ריגוש ודרמה. מלחמה עשויה לספק לו את שניהם. אין לו מושג מה משמעות המלחמה, כי את המשמעות מתאמצים העיתונאים להס"תיר ממנו. מלחמה טובה למכירות. מסיבה זו עודדו הטבלואידיים של הנרולף הרסט בשנת 1898 את מלחמת ארצות-הברית בספרד. גם הפוליטיקאים וקציני צה"ל מתקשים להתאפק, שהרי גם הם "קוראים את הכותרות בעיתון". וכך, מהסיבות הלא נכונות, עוד ימצאו כולם את עצמם במלחמה, התמימים, הציניקים והמטומטמים; הקוראים שרצו "קצת ריגוש", העיתונאים ששמחו למכור להם ריגוש, והצבא שמוכן תמיד למכור ריגוש בשפע, לכולם.

האינתיפאדה הפכה את העיתונים הנפוצים לעיתונים לאוחיים. עכשיו גם לנו יש עיתונות של חין. פשע ופטריוטיזם גאה

יוסי קליין ייסד וערך את "כל העיר" ואת "חדשות" והיה עורך "העיר". עתה הוא חבר מערכת "הארץ"

מלחמת התינוקות

גם אם התקשורת הישראלית מגויסת, היא אינה מצליחה
לנכר את הציבור חסבל הפלסטינים ומטענותיהם

בסיכוב זה של המאבק, התקשורת שוב אינה יכולה להתעלם מקיומם של הפלסטינים, לא מהקורבנות ומהסבל האנושי ולא מנקודת המבט שלהם לגבי המתרחש, ולא רק בגלל ההיחשפות שלנו לכיסוי האירועים ב־CNN, הטלוויזיה המופרטת, שנוסדה כחלק מן ה"נורמליזציה" שהשכינה רוח אוסלו, והמכוונת לצופים אינדיבידואליים ולבירור, מתמודדת עם האתגר של גיוס הציבור לאי־זוהו "חדר" באמצעות הכלים שיש לה – יצירת סולידריות עם הקורבנות. הפר־סונליזציה של הסכסוך משמעותה התמקדות במודעות לטרגדיות האישיות שסביבנו, והיא כוללת, אמנם במידה פחותה בהרבה, גם את הצד הפלסטיני. העסקתם של כתבים פלסטינים אורחי ישראל בדיווח על הצד הפלסטיני בשני הערוצים (למרות חשיפת הפיקוח של הרשות הפלסטינית על סולימן א־שאפעי) הביאה לחשיפה מסוימת למחיר האנושי בצד השני (כתבתם של איתי אנגל וסור לימן א־שאפעי על החיים בשני צדי הגבול ברצועת עזה לא החמיאה, בלשון המעטה, לצד שלנו). ב"מלחמת התינוקות" התקשורתית, התינוק הפלסטיני האחרון שסיפורו הופיע בהרחבה בתקשורת שלנו הוא דיא טמיזי, שהטרגדיה האנושית של משפחתו סופרה ב"דיעות אחרונות". "מעריב" הקדיש את סיפור השער של מוסף גיליון יום־העצמאות למפגש שארגן בין הוריו של מוחמד אל־דורא ובין הורים שכולים בישראל.

יתרה מזו, מאז אוסלו החל קולם של הפלסטינים להיות חלק מהדיון הציבורי בארץ, והתותחים וההתפוצצויות טרם הצליחו להשתיק אותו. קריקטורה ב"הארץ" בתחילת אוגוסט, ובה מוחמד דחלאן יושב בביתו, הטלפון בידו, ושואל: "זה 'בוקר טוב ישראל'?" כשטיל חודר מבעד לחלונו, ממחישה היטב את המצב של "יורים ובוכים" שנשמר במשך תקופה ארוכה (ואכן, קציני צה"ל החלו להת־אונן על זמן האוויר המוגזם, לדעתם, שהוענק למנהיגים הפלסטינים). דחלאן הופיע גם על מרקע "פוליטיקה" זמן מועט לפני היבחרו של שרון לראש הממשלה, ונשאל (בין השאר) מה הוא חושב על כך ששרון הביע השתאות מהעובדה שהוא, דחלאן, עורבנו בחיים.

הערוץ הראשון בוזו בזמנו את ההודמנות שניתנה לו כשתפקד כמדרות השבט להכיר באינתיפאדה כאיתות לכך שאי־אפשר להמשיך להתעלם מהכ־בוש. הוא יכול היה לשמש זירה לדיון ציבורי בשרשיה העמוקים ובדרכי ההת־מודדות עימם. הדיון אוןותר כולו במישור הטקטי. אך גם התקשורת של היום, זו ההולכת בתלם, אינה בנויה לנצל את הפוטנציאל שיש לה להיות פורום לדיון פוליטי רציני שמסביר כזה חייב, מאחר שהיא בנויה על הצורך להישאר בתוך הקונסנווס.

יתרה מזאת, ההשוואה בין הדה־פרסונליזציה של הצד הפלסטיני בערוץ הממלכתי באינתיפאדה הראשונה לפרסונליזציה באינתיפאדה השנייה מגלה שהשתיים עוברות בצורה דומה. כמו שהעדר סמלי של קורבנות פלסטינים ומי־עוט הקורבנות הישראלים סייעו לאינטגרציה סביב התפישה שהצדק איתנו ומחקו את הצורך באימוץ מדיניות, כך חגיגת הכאב של "כולם" – אפילו של הפלסטינים – פונה לרגשות של חמלה ופחד, ומתעלמת מן הצורך במחשבה קולקטיבית במישור של אימוץ מדיניות.

או התפרצותה המחודשת של האלימות בסכסוך הפלסטיני־ישראלי נשמעת שוב ושוב הטענה שהתקשורת מגויסת. בגרסתה האחרונה, הכתבים והפרשנים הצבאיים מואשמים בכך שבנושא החיסוליים הם מתפקדים כיהצני של דובר צה"ל. בהנחה שיש לטענה זו יסוד, כדאי לקחת בחשבון שבמצב הנוכחי של לחימה, מטרתה העיקרית או הבלבדית של פעולה צבאית היא לעתים קרובות רק להיות מוצגת בתקשורת בדרך שרשויות המדינה מעוניינות להציגה, וכל המשתתפים – צה"ל, התקשורת, הפלסטינים והציבור בישראל – אמורים למלא את תפקידם. במקרה כזה, כל ניסיון לברר ממקורות נוספים מה הכוונות "האמיתיות", מה באמת עומד מאחורי הפעילות המבצעית, לא יצלה.

קחו למשל את חדירת צה"ל לג'נין באמצע אוגוסט. אפשר לשער כי מטרת ההודעה המוקדמת לכתבים, לצלם את הטנקים לפני הפעולה, היא איתות לפלסטינים לברוח, להזהיר אותם מהסלמה, לאותות לאמריקאים (ללחוץ על הפלסטינים), להראות לציבור בבית שעושים משהו. הכתבים משחקים תפקיד מרכזי במשחק הזה והופכים להיות חלק מהאסטרטגיה, כולל הדיון באולפן על יעדה של הפעולה – כיבוש של יעד? תחילתה של פעולה מתגלגלת? שינוי באסטרטגיה? אין ספק שהכתבים במלכוד.

יחד עם זאת, צריך גם לזכור שבהקשר של סביבת התקשורת העכשווית המר־פרטת, הרבי־ערוצית והבינלאומית, כוחם של צה"ל ושל הדוברים־מטעם לשלוט במידע נחלש בהרבה. ותעיד ההשוואה עם תמונת המצב באינתיפאדה הראשונה. כלי־כך הורגלנו לצפות בפיגועים בנתניה, בחדרה או בירושלים, או בהפצצה בעזה, דקות מספר לאחר התרחשותם, שמתקשים היום להיזכר בכך שבשלהי שנות השמונים, כשצפינו על מרקעו של הערוץ היחיד, הממלכתי, באינתיפאדה, ראינו כתבות מעטות בלבד מהשטח, רובן קצרות, ערוכות בקפידה ויוזמות על־ידי צה"ל.

חדשות הטלוויזיה של אז הפחיתו בחשיבות המשבר (וייעיד על כך הלוגו בששת החודשים הראשונים – "הפרות סדר ביהודה ושומרון" – דהיינו אירועים ספורדיים שאין ביניהם קשר) ויצרו דה־פרסונליזציה ודה־הומניזציה של הפלסטינים. פלסטינים הופיעו על המרקע רק בדמותם של המון משליכי אבנים ושורפי צמיגים. אירוע עם הרוגים הסתכם באותם ימים בידיעה לקונית מהאולפן על פלסטיני, בדרך־כלל ללא שם, שנהרג "מאש חיילי צה"ל". מובן שבמקרים המעטים של קורבנות ישראלים הוקדשה לסיפור מרביתה של המהדורה. גם התיאור והפרשנות של האירועים נותרו בעיקר בידי קציני צה"ל בשטח או באולפן. מעולם לא שמענו כיצד האירוע נראה מהצד הפלסטיני. התנאים שאפשרו את אופן הכיסוי ההגמורני של רשות שידור מנופוליטית היו המשאבים הדלים, חסרון באמצעים לשידור מהשטח, הטאבו על ראינות עם אש"ף, העדר מצלמות בצד הפלסטיני והצלחת צה"ל לסגור בפני המצלמות את השטחים שבהם התרחשו העימותים.

בעשור שחלף מאז התחוללה אצלנו מהפכת תקשורת. לכולם – ישראלים, פלסטינים וכתבי תקשורת זרה – יש מצלמות וידאו, וכולם נמצאים בשטח. הטכנולוגיות החדשות מאפשרות לשרד, בשידור חי, ממוקדי שטח שונים בעת ובעונה אחת. צה"ל ויתר על הניסיון למנוע את חדירת מצלמות הווידאו לאזורי לחימה (ואפילו חשב לצייד בהן את חייליו).

פרופ' תמר ליבס היא מרצה בכירה בחוג לתקשורת באוניברסיטה העברית

הפסיכיאטרים, דו"חות של משרד הבריאות שעוסקים ברשלנות מערכתית ורפואה שחורה. רוניק מתמחה ברשלנות רפואית במובנה הרחב, כלומר, הוא עוסק ברשלנות, ליקויים והתנהגות לא אתית של המערכת כמו גם באלו של פרטים בתוכה. הוא בוחן את כשירותם של בתי-חולים, ולא רק של מנהלי המחלקות. כתבי בריאות רבים מציינים את שמו ככתב הבריאות הטוב ביותר בארץ. רופאים בכירים מעריכים שכתבותיו שינו ומשנות נורמות מקובלות, ושיש לו מקורות ומידע שאין לאף אחד אחר. ב־1998 הוענק לו פרס הערכה על שם משה רון, שמוענק לעיתונאים עליידי עיתונאים. באותו מעמד אמר העיי־תונאי הירושלמי לוי יצחק: "התמרתו ונחישותו להביא מידע מלא ועמידתו על משמר שירותי רפואה הוגנת ועל זכויות החולים תרמו לשינוי חקיקה. גילוייו הגבירו את הרגישות הציבורית סביב המתרחש במוסדות הרפואה בארץ". בשנת 2000 הוענק לרוניק פרס מטעם ארגון "בזכות", על פועלו העיתונאי לקידום זכויותיהם של חולי הנפש.

אחד הפרסומים החשובים של רוניק, לדעת רבים, היה חשיפת סקר השווא־תי שערכו יחידת המחקר של משרד הבריאות והיחידה להבטחת איכות של

מערכת הבריאות בישראל של היום היא שדה קרב שבו נאבקים אלו באלו רופאים ועיתונאים, מטפלים ומטופלים, והכל בשם טובת הציבור. "בעבר היה הרופא בעל מעמד, היום הוא בעל מקצוע", אומרת עדינה מרקס, יו"ר האגודה לזכויות החולה. "התקשורת עזרה מאוד להביא לדמוקרטיזציה של המקצוע (הרפואה), בייחוד במערכת היחסים בין מטפל למטופל. כשחושפים שחיתות, אין להם (לרופאים) ברירה אלא לנקות את המערכת". מערכת הבריאות עוברת בשנים האחרונות תהליך של האנשה. יותר ויותר ליקויים במערכת נחשפים. במקביל נעשים החולים מודעים יותר לזכויותיהם. משהו מן הזוהר של הרופאים ומהפחד מהם מתקרה. אולם התהליך הוא בחיתוליו. השאלות המעסיקות את החולה (האזרח) הן רבות, ומידע רב מוסתר ממנו או בלתי נהיר לו. איך לבחור קופת-חולים? רופא? מנתח? אילו תרופות כלולות בסל התרופות? מהם השיקולים? לשאלות אלו ואחרות עשויה להיות חשיבות מכרעת, לעתים עניין של חיים ומוות, וכמעט תמיד השפעה ממשית על איכות החיים.

לפי סקרים שנערכו בחו"ל, יש לתקשורת השפעה רבה על ההחל־טות שהאזרח מקבל בתחום הברי־אות. מידע איכותי ומבוסס הוא המצרך שאותו מתחייבת התקשורת לספק לאזרח, כך שזה יוכל לקבל החלטות מושכלות. מומחים סבורים שרמת המידע בארץ בתחום הברי־אות רחוקה מלהיות משיבועה רצון. במרבית כלי התקשורת אין מייחסים חשיבות רבה לתחום. ידיעות מתחום הבריאות נחשבות, ברוב מערכות התקשורת, לתחום שבין הפיקנטריה והסנסציה, כאלו שיש להן רייטינג גבוה. המפגש בין תקשורת לבריאות מוזכר את הסיפור על הכתב הנמרץ ששאל את הפרופסור להיסטוריה: "מסעות הצלב: טוב או רע?". כתבים צריכים לספק חבילת מידע דחוסה,

בהירה, ומעל לכל מעניינת, חדשנית. תיאוריות מדעיות הן מורכבות ונרחבות. יתר על כן, תיאוריה מדעית אינה יכולה להיחשב בעלת ערך עד שלא בוססה ונבדקה עליידי הקהילה המדעית. כך יוצא שמידע מדעי בעל ערך הוא חדשות ישנות. יתרה מזאת, במערכת פועלים אינטרסים כלכליים רבים, ולפעמים סמויים, אשר "רוחפים" ידיעות עם אופי יחצני ("טיפול מהפכני לבעיות...", "לראשונה בישראל ניתן..."). ידיעות יחצניות כאלו נתקלות פעמים רבות בכתבים שאין להם הכלים (ואולי את המוטיבציה) לאמת אותן או להעריך נכון את מידת חשיבותן.

לפחות תחום אחד של הסיקור הרפואי הרציני זכה בשנים האחרונות ליותר ויותר חשיפה ועניין ציבורי: הרשלנות הרפואית, או בהרחבה, הכשלים במע־רת הרפואית. העיתונאי רן רוניק, איש "הארץ", נחשב מומחה וחלוץ בתחום הזה. רוניק, בן 35, הוא תחקירן בתחום הבריאות זה שבע שנים. בין השאר חשף רוניק את פרשת יקירביץ' ופרשת סמולינסקי (שניהם מנתחי לב שנהגו לעזוב את חוליהם בחדרי הניתוח לטובת מטופלים פרטיים), וחשף את סוד מחלתה של הזמרת עפרה חזה. עמיתים אומרים עליו שהוא חולל מהפכה בסיקור התחום. רוניק פרסם ומפרסם כתבות על תופעות כגון רשלנות רפואית של עדית עולם הרפואה (ובפרט של מנתחי הלב), סחר באיברים, ניצולם של החולים

צילומים

ההסתדרות הרפואית קראה לחברים את עיתון "הארץ". הסנקציה הוטלה בגלל פעילותו העיתונאית של הכתב רן רוניק. מדוע הוא מעלה להם את לחץ הדם?

משרד הבריאות במכון גרטנר. הסקר מדרג את מחלקות ניתוחי הלב בארץ לפי קריטריונים שונים, ובהם אחוזי תמותה נכון ל־94'. הדו"ח, ראשון מסוגו בארץ, היה מסמך פנימי של משרד הבריאות, ולא ניתן לו פומבי. ב־1996 חשף רוניק, אז כתב של המקומוץ התל־אביבי "העיר", את קיומו של הדו"ח. החשיפה נחשבת הישג אמיתי. במערכת הבריאות היו מעוניינים שהדו"ח ישמש לצרכים פנימי־ים וחששו מאוד מחשיפתו. בשני בתי־החולים שהופיעו בתחתית הרשימה היה שיעור תמותה גבוה בהרבה מזה שבבתי־החולים האחרים. בכתבו משה רוניק על חשאייתו של הדו"ח. בעקבות הכתבה, שעוררה הדים רבים, הפעיל ארגון הרופ־אים לחץ על משרד הבריאות לחדול מעריכת השוואות כאלו. כך הפך הדו"ח, שהיה ראשון מסוגו, גם לאחרון מסוגו. פרופ' מאיר ברזיס מבית־החולים הדסה בירושלים: "זכות הציבור לדעת מתנגשת פה עם תיקון פנימי של מערכת (שהיא לא לגמרי רקובה)".

ברזיס הוא מבקר גדול של המערכת הרפואית. לטעמו, על המערכת לפעול בשקיפות מול הציבור ובאנושיות מול המטופל. אולם הוא סבור שהכרחי לתת למערכת הזדמנות לתקן את עצמה, מערכת הבריאות, כמו כל מערכת אחרת שרוצה לשפר את עצמה, צריכה לקיים מערכת של בקרת איכות. ביקורת פני־מית, חשאית ונטולת סנקציות. ההנחה (שמוכיחה את עצמה במקרה זה) היא שרופאים יסרבו לשתף פעולה עם ביקורת מכל סוג שהוא אם יינתן לה פומבי, ◀

ועקב כך ייפגעו הקריירות שלהם. רוניק מצדו מפנה אצבע מאשימה לכיוונו של משרד הבריאות. לדעתו, משרד הבריאות חייב לקיים בקרה עצמית, והפגין חולי שה כשנכנע והפסיק לעשות כן. לשיטתו, התקשורת חייבת להמשיך לחשוף. הוא לא משוכנע שטיפול סמוי יקדם את העניין: "תקופות ארוכות הדברים התרחשו בחשאיות והרחק מהעין הציבורית והתנהלו באופן מטייח". כתב הבריי אות חיים שרמי ("הארץ") יותר אופטימי. לדעתו, מי שטרפדה את המשך עריכת הסקרים הללו היא שכבת הרופאים הוותיקה; רופאים שלמדו רפואה בתקופה שלא היתה ביקורת עיתונאית על המערכת. בעוד 10-15 שנה ייצאו הרופאים האלה לגמלאות, ודור חדש, מודע יותר לביקורת ציבורית, יתפוס את מקומם.

כיצד השפיעה החשיפה התקשורתית המוגברת על מערכת הבריאות? האם היא פתוחה יותר לחשיפה או שמא פחות? לפני כמה שנים התקיימו מגעים בין ההסתדרות הרפואית (וביזמותה) למועצת העיתונות. נכונה ועדה משותפת שבראשה עמד פרופ' עמוס שפירא ממועצת העיתונות, ועם חבריה נמנו יו"ר ההסתדרות הרפואית ד"ר יורם בלשר, ד"ר ניצה שפירא-ליבאי ורון רוניק, אז ראש תא כתבי הבריאות. נציגי הרופאים ביקשו להסדיר את מערכת היחסים

בינם ובין התקשורת. לדבריהם, פרסומים מן הסוג שרוניק מתמחה בו, העוסקים במק"רים רבים בפרטים הנוגעים לטיפול הרפואי בחולים, שוללים מהם בפועל את זכות התגובה. הרופאים, שמחויבים לחיסיון רפואי

אי, טענו שהם מנועים מלהתייחס לפרטים הנוגעים למצבו הבריאותי של החוזר לה ולאופן הטיפול בו. רוניק: "צריכים למצוא דרכים שרופאים יוכלו להתגונן ולשמור על שמם הטוב כשעומדת להתפרסם כתבה עליהם". את סוגיית התייחסותם של הרופאים לחיסיון הרפואי, סבור רוניק, על הרופאים לפתור. בפועל, הוא אומר, הם מצליחים פעמים רבות לתת תגובות מקיפות בלי להפר את החייסיון הרפואי. כשחולה מעלה טענות על טיפול שקיבל, ו/או חושף פרטים בדבר מחלתו, הרופא יכול להתייחס לפרטים האלה במידה הראויה. במועצת העיתונות הגיעו למסקנה שלא נכון יהיה לקרוא להטלת הגבלות על

תביעת דיבה

בימים אלו תלויה ועומדת תביעה משפטית שהגישה ההסתדרות הרפואית בגין לשון הרע נגד "הארץ" ורון רוניק. ב-6.4.01 פרסם רוניק במדור הכלכלה של "הארץ" שתי כתבות העוסקות בקשר בין חברת הביטוח מדנס ובין ההסתדרות הרפואית. בתביעה מועלות שלוש טענות מרכזיות. הראשונה, לדברי ד"ר בלשר, היא "פרסום עובדות לא נכונות". כותרתה של אחת הכתבות היא "בכירים בהסתדרות עובדים גם במדנס", בעוד הרופאים המוזכרים בכתבה, ביניהם פרופ' יונתן הלוי, הם אמנם רופאים בכירים, אך אינם נושאים בתפקיד כלשהו בהסתדרות הרפואית וממילא אינם בכירים בה. עוד נטען שכותרת אחת הכתבות, שלפיה ההסתדרות הרפואית התקשרה עם חברת ביטוח פרטית (מדנס) ללא מכרז ובניגוד להנחיות האוצר, היתה באותה עת טענה שהתבררה בבית המשפט, ועל כן לא היה זה הוגן להציגה כעובדה. כמו כן נטען שרוניק הציג באורח מגמתי את החלטת בית המשפט, שפסק באותו עניין לטובת ההסתדרות הרפואית. לפניית ההסתדרות הרפואית לפרסום הבהרה ותיקון, וכן לפיצוי כספי, לא הגיבו ב"הארץ".

הסכסוך בין ההסתדרות הרפואית ל"הארץ" פנה לכיוונים נוספים. ההסתדרות הרפואית הפיצה השנה מנשר שבו היא קוראת לחבריה לבטל את המנויים ל"הארץ". בלשר טוען ש"הארץ" מסקר את ההסתדרות באופן בלתי הוגן. לרוניק, כך בלשר, יש יד ורגל בהתנהגות הווי. "הארץ", בתגובה לשאלות "העין השביעית": "הארץ" ישיב לכל טענות ההסתדרות הרפואית בבית המשפט."

התקשורת. הוועדה התפורה כעבור כמה פגישות ללא תוצאות. ד"ר יורם בלשר, יו"ר ההסתדרות הרפואית, מאוכזב ממועצת העיתונות. זו נחשפה, לדעתו, כגוף שאין לו השפעה מעשית על העיתונות. לדבריו, הוועדה היתה אמורה לבחון באופן כללי אם הסיקור העיתונאי עומד בכללי האתיקה של המועצה. בתגובה לשאלת ה"עין השביעית", אם גובש נוהל בהסתדרות הרפואית להתמודדות עם הסוגיה, השיב בלשר בשלילה. בפועל קיימות שתי גישות: יש מי שגורסים שבמקרה שהחולה בחר לחשוף את עצמו, ראשי הרופא להגיב, ויש מי שמתנגדים לכך בעיקרון. כשלעצמו, כראש ההסתדרות הרפואית, מתאים בלשר את מדיניות התגובה שלו לכתב הנוגע בדבר: כתבים שנחשבים בעיניו הוגנים זוכים לתגובה עניינית ומפורטת ככל האפשר; המגמתיים בעיניו אינם נהנים משיחות הפעולה שלו. רן רוניק נכלל ברשימה השנייה (ראו מסגרת).

האם בהסתדרות הרפואית אין מבינים את תפקידה של התקשורת ומעמד דה? כדאי לבחון את ההצעות שהועלו בוועדה. בין השאר הוצע שמועצת העיתונות תנחה את העיתונאים להימנע מלסקר כל סוגיה של רשלנות רפואית בטרם הסתיים תהליך הביורור הרפואי והמשפטי, אם היה כזה. כמו כן הוצע לחייב חולים שפונים לתקשורת לחתום בפני העיתונאי על ויתור על סודיות

עדינה חרקס, יו"ר האגודה לזכויות החולה: "רוניק דיין באופן יוצא דופן. כשחושפים שחיתות, אין לרופאים ברירה אלא לנקות את המערכת"

רפואית. הוועדה, כמוכן, דחתה את ההצעות האלו. הפתרון, כך סברו, צריך לבוא מתוך הקהילה הרפואית. ההצעות האלו מצביעות על כך שבהסתדרות הרפואית לא מבינים את מעמדה של התקשורת כגוף בלתי תלוי, שתפקידו לחשוף ולבקר דווקא תופעות שאינן נחקרות ואינן נבדקות על-ידי המערכות שאותן הוא מבקר. סוגיה נוספת, שהועלתה בוועדה על-ידי ד"ר שפירא-ליבאי, היתה שאלת ההתמצאות העיתונאית במערך הידע הרפואי. במקרים רבים, כך נטען, מופיעות בתקשורת ידיעות בתחום הבריאות שמתגלות לאחר בדיקה כחסרות בסיס. הבעיה, סברו בוועדה, נעוצה בבורותם של הכתבים בתחומים המדעיים. לכתב כזה יש קושי לבדוק עד כמה טיפול חדש הוא באמת יעיל, ואפילו עד כמה הוא באמת חדש. אחת ההצעות לפתרון הבעיה היתה של פרופ' ברזיס: להקים מרכז בלתי תלוי, בחסות מועצת העיתונות, שיורכב מאנשי מקצוע ואקדמאים ויספק חוות דעת והפניה לספרות לכתבים המעוניינים בכך. רוניק חושב שגוף כזה הוא רעיון טוב, אבל את עיקר הבעיה הוא תולה דווקא בחוסר השקעה של הכתבים ולא בחוסר השכלה. פעמים רבות, לדבריו, מדווחים בתייחולים על ניתוחים חדשים שלמעשה כבר בוצעו עשרות פעמים. בטרחה מינימלית יכול כתב לאמת את הידיעה. ברזיס הציע גם להעניק לכתבי הבריאות הכשרה מדעית, אפידימיולוגית. הבעיה, לדעתו, אינה רק ביריעות המתפרסמות על שיפורים וחדושים רפואיים; הוא מבקר, לדוגמה, את האופן שבו הציג רוניק נתונים של דו"ח אחר של משרד הבריאות, ולפיו בבית-החולים רמב"ם שיעור התמותה היה גבוה בהשוואה לבתי-חולים אחרים בארץ. מערך הבקרה של משרד הבריאות לא הצליח לאתר את הסיבות. בכתבה ניתנה במה רחבה לאנשי רמב"ם ומשרד הבריאות להסתייג מאמינותם של הנתונים. הנתונים מוצגים כסימן שאלה. לשיטתו של ברזיס, לא די בכך. הידיעה, לדעתו, מטעה. הנתונים כפי שהם מוצגים חסרי משמעות. הוא היה רוצה שרוניק, מתוקף סמכותו כעיתונאי בלתי תלוי, ינתח בעצמו את מהימנות הנתונים. לשם כך דרושה, לדבריו, הכשרה מקצועית. רוניק חושב אחרת: "מידע כזה, עם סימני שאלה כאלה, חשודים על עצמם כבר כמה וכמה שנים, חייב להגיע לידיעת הציבור. אני לא יכול להכריע אם באמת ברמב"ם מתים יותר כי הטיפול לקוי או כי באים אליו מטופלים קשים יותר. אין לי הכלים לכך ולא אמורים להיות לי". אבל, הוא מודה, יכול להיות שבמקרה כזה כדאי היה להיוועץ עם מישו מחוץ למערכת. ברזיס סבור שבהינתן הכלים הנכונים, יוכלו הכתבים להגיע להישגים מרשימים ו"לחשוף אותנו במלוא מערומינו".

ד"ר נורית גוטמן מן המחלקה לתקשורת של אוניברסיטת תל-אביב רואה אף היא מקום לשיפור בתחום סיקור הבריאות, אולם בתמהיל שבין הכשרה מדעית להכשרה עיתונאית היא מעדיפה מינונים גבוהים יותר של התחום

ד"ר יורם בלשר, יו"ר ההסתדרות הרפואית: "רזניק מסקר באופן חגמתי, שהולם את הנחות המוצא שלו"

פרופ' יונתן הלוי, מנהל בית-החולים שערי-צדק בירושלים, סבור שרן רזניק ממלא פונקציה חשובה. הוא מעריך מאוד את השפעתו וזוקף ליכותו שיניים בנורמות פסולות. הדרך, כך הוא אומר, היא דרך של המטרה מקרשת את האמצעים. "מרגע שהוא סימן את המטרה (וברד-ככלל אין עשן בלי אש), לא יבלבלו אותו העובדות. גם אם אלו מאזנות את הכתבה או אפילו הופכות אותה כליל". לפעמים, כך הלוי, בדרך לעקירת נורמה פסולה, מפיל רזניק קורבנות שחלקם מיותרים. "יש אצלו כאסחיום מיותר", הוא טוען. הלוי עומד היום בראש המרכז הארצי להשתלות. קודמו בתפקיד, פרופ' גבי ברבש, השמיע טענות דומות. במאמר שכתב ל"הארץ" בעקבות ביקורת שמתח רזניק על ירייה דרמטית בתרומות אברים, השמיע ברבש את הטענות הבאות: "קנאה אווזת בי לעתים לנוכח הקלות הבלתי נסבלת שבה מציג עיתונאי נושא רגיש באופן ביקורתי ומקטרג... ואפילו כאשר הנתונים המספריים סותרים עובדתית וללא עוררין את טיעוניו". ד"ר בלשר סבור שרזניק אמנם נצמד לעובדות על פי רוב ואף מקפיד לבקש תגובה ולפרסמה. הבעיה היא, לטענתו, שהוא עושה זאת באופן חגמתי, שהולם את הנחות המוצא שלו.

רזניק רוחה את הטענות האלו: "אני עושה את מיטב מאמצי למלא את עבודתי נאמנה ואני חושב שעבודתי מדברת בעד עצמה. הפרסומים סבירים ולגיטימיים". התפישה של רזניק, שלפיה "אין יקיריני", יש יקיריניצ'ים", מייצרת התנגדות קולקטיבית לעבודתו. חלק מרכזי בעבודה של רזניק הוא חשיפת רשלנות בקרב רופאים בכירים, ובפרט מנתחי לב. רופאים אלו נחשבים לשמנה וסלתה של המערכת. חשיפת ליקויים בעבודתם, סבור רזניק, עושה יותר מאשר רק להתריע מפני רשלנות. כשיש מי שפוקח עין על הבכירים והמורכרים, ואלו שמפשלים נחשפים, יש בכך ללמד על המערכת כולה. האם העיי סוק ברשלנותם של רופאים בכירים וסימונם כמטרה מייצרים דעה קדומה? רזניק אינו סבור כך. גם עדינה מרקס רוחה את הביקורת נגדו: "לדעתי רן רזניק עושה עבודה יוצאת מן הכלל טובה. הוא דייקן בצורה יוצאת מן הכלל טובה. מידע שאני מעבירה לו הוא בודק בשבע עיניים".

הסיקור של מערכת הבריאות אינו מסתכם רק ברשלנות רפואית. תחום הבריאות הוא רחב ויש לו, כמוכח, היבטים חברתיים וכלכליים. הסיקור מן הסוג הזה, ברומה לסיקורים חברתיים אחרים, כמו תחום החינוך, מחייב היכרות עם הרבדים העמוקים של המערכת והאינטרסים הכלכליים שמניעים אותה. פרופ' ברזיס מצביע, למשל, על הקשר בין המקור התקציבי של מחקר לתוצאותיו, על החששות שבה מתנהלים הדיונים בנושא סל הבריאות, דיונים שבהם לשיקול הכלכלי משקל רב, וכן על חוסר המודעות החברתית לסוגיית תרומות האיברים. כל אלה, לדעתו, הם סוגיות ציבוריות מן המעלה הראשונה. ברזיס חש שכתבי הבריאות אינם עושים די בתחומים האלה. לא רק שהחולה מתמודד עם

השני. "עיתונאי טוב יודע לאיזה רופא או מדען ללכת", היא אומרת, "אבל שיהיה לו רקע, שידע את הלקסיקון". חיים שרמי רוחה את ההצעות להכשרה: "מי שמדבר על הפתרון של לימודים והכשרה מעוניין, במודע או שלא במודע, לסרס את המקצוע. עיתונאי לא צריך לדבר בשפה משותפת עם אנשי המקצוע שנמצאים בתחום הסיקור שלו. לא הייתי רוצה שכתב צבאי יהיה סא"ל במילר-אים". כתב בריאות, כמו בכל תחום אחר, סבור שרמי, לומד בראש ובראשונה מן הניסיון. עם הזמן הוא רוכש ידע. הוא גם יודע למי לפנות כאשר הוא מתקשה. אי-אפשר לצפות מעיי תונאי, ובעצם מאף אחד, שיהיה בקיא בכל רזיה של תורה כלשהי, קל וחומר כשמדובר בתחום מורכב ומסועף כמו רפואה. ברזיס מציע לקחת דוגמה

חיובית מארה"ב, שם כלי התקשורת מעסיקים עיתונאים בעלי השכלה במדעים ואף רופאים ככתבי בריאות. שרמי: "כשנגיע לרמת ההכרה בחופש המידע לציבור כמו זו שיש בארה"ב, לא תהיה לי בעיה שמערכת עיתון תעסיק עיתונאי שיש לו השכלה בתחום. המחשבה שרק רופא יכול לקבוע מה טוב ומה לא טוב במערכת הבריאות היא מחשבה פסולה. עצם זה שאני משלם מס בריאות מעניק לי את הזכות לדרוש דין וחשבון על מה שקורה במערכת". גם רזניק סבור שעל העיתונאי לראות את התחום שהוא מסקר "דרך משקפיים ביקורתיים, ציבוריים", כלומר מנקודת מבטו של האזרח.

העיסוק ברשלנות רפואית הפך את רזניק לדמות בולטת בתחום הסיקור שלו. רשלנות רפואית וכשלים מערכתיים הם חומרים שיוצרים סיפור עיתונאי מעניין. בדרך דרך רזניק על הרבה בהונות.

פרופ' חאיר ברזיס, הדסה: "הכשרה מקצועית חתאימה תצייד את כתבי הבריאות ביכולת לחשוף אותנו הרופאים במלוא מערומוניו"

מחלות ועם מונחים רפואיים שהוא אינו מבין, צריך גם לקחת בחשבון שיש מי שמטעה אותו.

חיים שרמי מסכים: "אם יש דבר שמאפיין את נושא הבריאות, זה פער המידע העצום בין אנשי המקצוע ובין מי שאינם אנשי מקצוע. כתוצאה מכך מנהלים על גבו של הציבור מהלכים והחלטות שהם בדרך-כלל לדעתו, בלי שהוא בכלל מודע לכך". שרמי תופש את תפקיד כתב הבריאות כשליחות ציבורית. "ההנחה היסודית היא שמערכת הבריאות רוצה בטובתך. כשאתה עובד בתחום, אתה מגלה שזה לא המצב. השיקול הכלכלי הוא שמניע את המערכת, וכתב בריאות צריך לספר את הסיפור הזה". האתגר בעיניו הוא לקחת את הסוגיות החשובות אך הנטולות סקס-אפיל, ולעניין את הקורא בהן. לא תמיד זה אפשרי, הוא אומר, אבל בכל פעם שאתה מפרסם ידיעה בעיתון, משהו מחלחל.

המיזוג בין IOL לוואלה השבית את השמחה

בפורומים התוססים של IOL וגרם לסגירת חלק

מהם. הוא עורר את השאלה מהו מעמדן של

זכויות היוצרים של המשתתפים בשיח המתנהל ברשת

ענת באלינט

"בצער רב וביגון קודר", כתב הגולש המכונה נור בפורום שכול ואובדן בוואלה-IOL, המיועד לאנשים שיקריהם נפטרו, "אחרי נסיונות כושלים של טיפול נמרץ והנשמה מלאכותית, ברצוני להודיע על מותו בטרם עת של ידידי נו יואל ז"ל...."

מבקר מזדמן היה מתרגש לראות כי חברי הקהילה הווירטואלית ליוו במשך חודשים חבר קהילה שבן משפחתו גסס. הגולשת מצדה, למשל, כתבה: "אינני מכירה אותך, נור, אך אני משתתפת בצערך". אלא שאז נשלחה ההודעה הבאה מהגולש בני: "אלו בדיוק, נור, המלים שחיפשתי לחתונת העוולה ויואל. בצער רב וביגון קודר יואל ועוולה התחננו – סופית". קצת משונה, אלא שבני מרחיב בהודעה הבאה: "היה לנו מקום מפגש. יואל היה בעל הבית. יואל ועוולה התחתנו. חתונה אמורה להיות דבר משמח – חתונתם של יואל ועוולה אינה כזו".

חילופי הדברים האלה הם רק כמה טיפות בים המלים שנשפכו בשבועות האחד רונים בפורומים השונים ברשת הישראלית (המתנהלים בוואלה, תפוז, רשת אורט, YNET ואחרים). בעקבות המיזוג בין שני הפורטלים הגדולים בישראל, IOL ויוואלה. מי שהרבה לגלוש בפורומים בעברית מבין כל מלה שכתבו אנשי פורום שכול ואובדן, מי שלא – דרוש לו הסבר. "יואל" הוא, בפי הגולשים, IOL, הפורטל מקבוצת "הארץ" שרכש לעצמו, עד המיזוג, מוניטין כאתר המוביל בארץ לפורר מים וקהילות. הכינוי שלו מעיד על כך שהפך עבור הגולשים שלו לרמות וירי טואלית אמנם, אבל בעלת ערך רגשי רב, שייצגה עבורם בית שבו יכלו למצוא חברים, שותפים לגורל או שותפים לתחום עניין. "עוולה", הלא היא חברת וואלה,

כיום הפורטל הגדול בישראל, היא זו שגולה מגולשי "יואל" את הבית. המיזוג בין שתי החברות, שהתרחש בחודשים האחרונים, הביא, באורח מפי

אינטרנט, רוחניות, כלכלה, עסקים, מדע, אהבה, ספורט וכדומה (כו'). סביב חלק מהפורומים פעלו קהילות שהרחיבו את המידע בנושא הנדון (בקהילה ניתן למצוא מאמרים, פרסומות והפניות לקישורים רלבנטיים ברשת). הפורומים נחשבו אחד הנכסים הבולטים של IOL, שקנה לעצמו שם של "אתר הקהילות". וואלה, לעומת זאת, נודע כפורטל הישראלי החזק ביותר, שהצטיין במערכת חדשות המתעדכנת תדירות ובמספר רב של גולשים. המיזוג הכלכלי של שני הפורטלים הגדולים (אך הלא-דווחיים) היה אמור לשלב את היתרונות של כל אחד מהם, אלא שלא כך קרה בפועל.

מדיניות תמוהה וכוחנית שנקטה חברת וואלה במהלך המיזוג הביאה לירידה חדה בפעילות הכללית בפורומים, ולמעשה להרס התשתית שנבנתה בעמל במשך השנים על-ידי IOL והאנשים שמינתה לניהול הפורומים. מממוצע של כ-14 אלף הודעות ביום בכל הפורומים של IOL ירד מספר ההודעות לאלפים בודדים בפורומים של וואלה-IOL לאחר המיזוג (ביום כתיבת הכתבה, למשל, כ-5,500 הודעות ביממה). על-פי החלטה, עברו הפורומים להתנהל בתוכנה של חברת וואלה, שנחשבת מיושנת ופחות ירידותית למשתמשים. כשלושים מנהלי פורומים, רובם בולטים ומעורבים, פוטרו, אחרים עזבו מרצונם ורבים מהפורר מים עברו, בהחלטת חבריהם, לפורטלים אחרים. (תפקיד מנהל הפורום להעלות שאלות, לתת תשובות או להפנות למקורות בנושאים העולים לדיון בפורום. כמו כן עליו לשמור על נאותות השיח, בהתאם לכללי השימוש באתר. במסגרת זו הוא יכול למחוק הודעות).

המדיניות שנקטה וואלה הותירה מנהלים של פורומים רבים המומים ופגור עים, וכן גולשים מבולבלים וזועמים שביטאו את דעתם בעשרות הודעות בכל פורום אפשרי. חלקם הודיעו על חרם צרכנים נגד וואלה.

מקדונג'ס בנקום

איתן גולדברג ניהל פורום ייחודי שיועד למשפחות שילדיהן התאברו. הוא אב לבת שהתאברה, ולאחר שראה כי ב-IOL מזמינים אנשים לפתוח פורומים בנושאים שונים, הציע את הנושא ונענה בחיוב. "לקח הרבה זמן עד שהצלחתי לבנות את הפורום ולייצבו עם משתתפים קבועים. מראש היה ברור שזהו פורום שלא יפנה לקהל רחב, ולא בכך חשיבותו. זה היה מקום ביטוי לאנשים שחוו טרגדיה ובחיים לא יפנו לפסיכיאטר".

יום אחד קיבל גולדברג טלפון מניר רפואה (אחד משני מנהלי הקהילות בוואלה-IOL) והתבשר על סגירת הפורום שלו ביום שלמחרת משום שאינו מלוי וה באיש מקצוע. "אמרתי לו, 'אתה רוצה לסגור בפנים את הפורום לאנשים שעברו חוויות כליכך קשות ושוב להפוך אותם ללא לגיטימיים?'. ביקשתי שלפחות ייתן לי חודש כדי להוציא את כל החומרים מהאתר, אבל כלום לא עזר. הגיליוטינה ירדה והפורום נסגר". גולדברג השיג פסיכיאטר שהסכים להיות

תיע, להתפוררות הפורומים שטיפחו ב-IOL מאז הקמתה ב'95' ולהיעלמותה של מרבית ה"היסטוריה" של הפורומים עד המיזוג, כלומר הדברים שהחליפו ביניהם הגולשים וחומרים שאספו בתחומי העניין שלהם.

הסערה הזאת התחוללה בעיקר בעולם הווירטואלי, הרחק מתשומת לבו של כל מי שאינו מרבה לגלוש באינטרנט לצורכי שיחה, החלפת דעות ויצירת קשר. אלא שהדברים שהביעו הגולשים במהלכה העידו עד כמה קיומו של כלי התק שורת הזה הוא חזק ואמיתי בעולמם ולבבותיהם של המשתמשים בו. המתבונן מבחוץ יתקשה להבין על מה כללל הסערה ואיך אפשר להיקשר באופן עמוק כל-כך לשיחות דרך המחשב. מי שהיה בפנים לא יבין איך אפשר שלא להבין.

כ-250 פורומים (אתרים המאפשרים לגולשים לנהל רבישיח סביב נושא מסוים על-ידי השארת הודעות וקריאת הודעות של אחרים) פעלו ב-IOL במגוון רב של נושאים (רפואה, עזרה הדדית, תרבות, אמנות, בידור, מחשבים,

איור: רונן ארליך

עשרות אימיילים שסיפרו לי איזה חלק תפס הפורום בחייהם, זה ממש קרע לי את הלב, אבל גם דרבן אותי לקחת את חברי הפורום ולמצוא להם בית חדש באתר קהילות אחר". חוויות דומות חזרו על עצמן בפורומים אחרים.

הקהילות והפורומים של IOL היוו דגם מוצלח במיוחד לסוג חדש של תקשרות שמאפשרת רשת האינטרנט, תקשורת שמביאה למימוש ערכים דמוקרטיים יותר מכלי התקשורת המסורתיים. אם כלי התקשורת המוכרים יוצרים אבחנה ברורה בין יוצרי התוכן ובין צרכניו, הרי שקיומם של פורומים וקהיילות משנה את המאזן הזה ומאפשר לכל אורח להיות יוצר תוכן וצרכן שלו בעת ובעונה אחת. עו"ד נמרוד קוולובסקי, מומחה לדיני אינטרנט: "השופט חשין, בפסקדין שכתב בנוגע לעתירה שהגישו אנשי ש"ס כמט"ר להגנת מאופיר פינס לערוך צ'אט במהלך מערכת הבחירות, עמד על הייחוד של המדיום הזה. כצרכן תקשורת אתה לא יכול להשפיע מעבר לזופופ. פה, בפעם הראשונה, אנשים מעורבים באמת. אתה מאזין ומשתי

תף. כוחו של היחיד עולה בצורה משמעותית. זה לא רק חופש הבחירה בכלי התקשורת שלי, אלא גם יכולת להתבטא באופן יצירתי בכר הביטוי שבחרתי לי".

הדרך שבה בחרו אנשי וואלה לנהוג בנכס שקיבלו מ-IOL עומדת בניגוד מוחלט לגישה הזו. מנהלי הקהילות ניהלו את הדיונים בפורום באופן שוטף, לפעמים יומיומי, ממחשביהם האישיים, בהתנדבות (מלבד כיסוי הוצאות ההתחברות לרשת ומתנות שהיו מקבלים מדי פעם מהחברה), בדרך-כלל מתוך עניין בנושא הנדון. ב-IOL שמרו על קשר רצוף עם כ-250 מנהלי הפורומים, הקשיבו לצרכיהם והגיבו על הצעותיהם. בוואלה שלאחר המיזוג התקבלה המעורבות של מנהלי הקהילות כבלתי לגיטימית ומאיימת על דרג הניהול הבכיר. מנהלי הפורומים שניסו לתת עצות ולהשפיע על גורל הקהילות פוטרו באחת.

פרופ' עזי ברק, פסיכולוג מאוניברסיטת חיפה, המתמחה בפסיכולוגיה של האינטרנט, ניהל פורום בשם "אדם ואינטרנט" ב-IOL. "לאחר המיזוג לא הודיעו

יועץ מקצועי בהתנדבות, אלא שבוואלה האריכו את תהליך האישור, הפנו את גולדברג שוב ליועץ המשפטי, ואז העלבון כבר היה עמוק מדי. גולדברג פתח את הפורום מחדש בתפוז, אלא שכל החומר שאסף עבור חברי הקהילה, מאמרים וקישורים, וכן חילופי הדברים בין החברים בפורום, כל זה נותר על השרת של וואלה ואינו נגיש לו.

בפורום המיועד לנפגעי תקיפה מינית עלו דימויים אחרים כדי לתאר את הפגיעה. אילנה סובול, מנהלת הפורום, השאירה מכתב התפטרות פומבי

קִיבּוּל וְכִבּוּד

לחברי הפורום שלה, ובו נכתב בין השאר: "אנו חשים באובדן של ממשק שהיה נוח ומעולה, של הקהילה עם התכנים, של אפשרות החיפוש, של הודעות מאז הקמת הפורום שהלכו לאיבוד, של הבהירות והידידותיות של הממשק הישן... מעל לכל כואבת הרגשת הכפייה, ובקהילה כשלבנו למלה כפייה יש משמעות כואבת וכבדה".

מיכל, מנהלת הפורום שעסק באימוץ, פוטרה מיד לאחר המיזוג. היא אם לשתי ילדות מאומצות והקדישה לילות ארוכים לבניית הפורום, שהיה ייחודי וראשוני בישראל. הוא אפשר שיח אנונימי בין ילדים מאומצים, הורים מאמצים והורים ביולוגיים, דבר שאינו מתאפשר בשום כלי תקשורת אחר. אב מאמץ שניהל דיאלוג מרגש עם בתו המאומצת בלי שידע שזוהי בתו עד שהודעתה בפניו, ילד מאומץ שאיתר את אמו הביולוגית דרך הפורום – אלו היו רק כמה מהחוויות שעברו יחד המשתתפים בפורום בשלוש שנות קיומו. מיכל: "קיבלתי

למנהלים שום דבר, לא ביקשו להכיר אותנו ולא הציגו את תוכניותיהם לגבי הפורומים. התחילו לרוץ שמועות על שינויים שיחולו בפורומים, והגולשים נכנעו ממש לחרדה והיסטריה". פרופ' ברק ניסה להציע את עזרתו לאחראים החדשים על ניהול הקהילות, אירית רגב וניר רפואה, נסיונות שהסתיימו בפיטורים פתאומיים. זמן קצר אחר-כך פוטר גיל צ'פניק, רופא צעיר שניהל פורום פעיל ומוצלח במיוחד שעסק במכשיר הפאלם-פיילוט ומשך חברות טכנולוגיה לפרסם באתר. צ'פניק התקשר לשאול שאלה, ומצא את עצמו מפוטר.

ארז פילוסוף, ממקימי הפורטל וואלה וכיום סמנכ"ל וואלה-IOL, אומר כי תהליך המיזוג נעשה בדיוק לפי התוכניות של החברה. לדבריו, "כל המהומה היא תוצר של פעילות של מנהלי פורומים שיש להם דלת פתוחה לתקשורת והקשיבו להם. זו טערה בכוס קפה בתוך הברנזה של המיץ של הזבל". עוד הוא מסביר: "האסטרטגיה של וואלה שונה מזו של IOL. אנחנו פונים להמוני בני-אדם. אנחנו רוצים פורומים שהרבה אנשים יוכלו להשתתף בהם, ולא שיהיו קליקות סגורות שבהם אנשים נכנסים ואומרים 'הי' ו'מה נשמע' ומדברים רק אחד עם השני. ב-IOL הנאמנות היתה למנהל הקהילה, ואנחנו לא רוצים את זה. הנאמנות צריכה להיות לסביבת הקהילות הכללית של וואלה".

כלומר, סגרתם את בית-הקפה השכונתי ואתם מצפים שהגולשים יקדמו בברכה את סניף מקדונלד'ס החדש.

אין מה לעשות, זה נכון. וואלה היא מקדונלד'ס ר-IOL היתה דוכן שווארמה שכונתי. מי שלא יכול להסתגל לשינוי לא יהיה איתנו. הצעקה קמה בעיקר מכיוונם של מנהלים ממורמרים. לא שמענו תלונות של גולשים בקו הפתוח שהעמדנו לרשותם, רק שאלות טכניות. אנחנו ארגון מקצועי שפועל לפי סטנדרטים בינלאומיים, לא ישראליים.

גם פילוסוף וגם אירית רגב, האחראית על הקהילות מטעם וואלה, מכחישים כי המיזוג הביא לעזיבה המונית של גולשים. רגב: "הפורומים לא עברו שינוי מסיבי, והרייטינג שלנו עלה.

התנועה בפורומים לא ירדה". לטענתה, וכך גם לטענת פילוסוף, מספר ההודעות אינו מדר נכון לבדיקת הפופולריות של הפורומים, אלא מספר ה"משתמשים היי-חודיים", כלומר מספר המחשבים השונים שמתחברים לאתר. פילוסוף: "לנו יש יותר משתמשים, שכותבים פחות הודעות. הרבה פורומים ב-IOL היו קליקות סגורות שדיברו כל היום ביניהם. זוהי דינמיקה שלא מעניינת אותנו".

הנתונים שמסרו מנהלי הפורומים ב-IOL מציינים תמונה שונה. נורית גזית, מי שניהלה את קהילות IOL עד יציאתה לחופשת לידה, אומרת כי ב-IOL הגיע מספר המשתמשים הייחודיים בפורומים ל-120 אלף בחודש. לפי הנתונים של פילוסוף, מספר המשתמשים הייחודיים בפורומים של וואלה-IOL עומד כעת על שישים אלף בחודש בלבד.

האובדן המשמעותי ביותר שהתרחש עם המיזוג הוא זה של ההיסטוריה של מרבית הפורומים. חומרים רבים שיצרו הגולשים בקהילות נעלמו עם המיזוג ואין להם יותר גישה אליהם, גם לא לצורכי שמירת החומר במקום חלופי. מדיניותה של וואלה-IOL כלפי מה שיצרו הגולשים בפורומים מעלה שאלות עקרוניות לגבי מהות היחסים בין הגולשים ובין מעניקי שירות התקשורת: למי הזכות על מה שנכתב בפורומים ומהי המחויבות של חברת

אינטרנט המקצה מקום על השרתים שלה לגולשים ולחומר שהם יצרו והפקירו אצלה למשמרת?

החברה היא זו שמקצה את המקום הווירטואלי, כלומר מקום לאינפורמציה דיגיטלית על השרת שלה, אבל את התוכן, הנכס העיקרי של האתר, זה שיוצר את העניין ומושך את הגולשים לבקר שוב ושוב, יוצרים הגולשים עצמם. הגולשים אינם חשים בעלות על המקום הווירטואלי, למעשה לא

אכפת להם היכן הוא באמת (ואכן רבים מהפורומים עברו בקלות יחסית לפורטלים אחרים), אבל יש להם תחושת בעלות על היצירה; על הדברים שכתבו והגוף החברתי שיצרו בעצם נוכחותם. הם מצפים מהחברה שמאחסנת את התוכן שיצרו, כך עולה מתגובותיהם במשבר הנוכחי, ששמור עליו ותכיר בערכו, ולא תגרום להיעלמותו.

עו"ד קוולובסקי: "למעשה הגולש טוען, אני הסכמתי ליצור תכנים בהנחה שישמיכו לשמש אותי ואת האחרים. אין לזה עיגון בחוזה ההתקשרות, מה שמצמצם טענה משפטית, אבל ניתן לטעון למה שמכונה 'זכות מוסרית',

המעוגנת בחוק זכויות יוצרים וקובעת שאין לעשות שינוי, סילוף, גנימה או הודעת ערך ביצירה. אלא שפירוש כזה מחייב את החברה להמשיך להחזיק את הפורום באוויר, וזה לא נשמע לי הגיוני. אולי אפשר לבקש מהחברה שתיידע באופן מסודר על השינוי ותאפשר גישה אל החומרים לפני כן, אבל אי-אפשר להכריח אותה להמשיך לנהל את הפורום".

חברת וואלה-IOL, כמו חברות אינטרנט אחרות, אכן דאגה להגן על עצמה בהתקשרותה עם הגולשים. תנאי השימוש באתר קובעים כי זכויות היוצרים והקנייני הרוחני על כל מה שמופיע באתר הן של החברה. סעיף אחר קובע כי החברה רשאית להפסיק את השירות ואת הגישה לתוכני האתר ללא כל הודעה מראש.

עו"ד חיים רביה, המייעץ לאתרי תוכן ופורטלים (אך לא לוואלה-IOL), מסביר: "זכות היוצרים הראשונה שייכת כמובן ליוצר עצמו, דהיינו לגולש, והוא, בעצם הסכמתו לתנאי הפורום, נותן לבעלי האתר רשיון שימוש בדברים שכתב. היצירה שלו מתפרסמת ומופצת בכל העולם. החוק אינו מתייחס למחייקה, אבל זה נכתב במפורש בתנאי השימוש בפורום וגם משתמע מעצם טיבו של המדיום. אתה מקבל שירות הינם מאתר, אתה לא יכול לצפות שהיצירה שהשארת שם תתקיים לנצח".

בעולם אין תקדים לתביעה של גולשים נגד אתר שהעלים את מה שכתבו בו, אולי משום שרוב התביעות עוסקות דווקא בהפצה של יצירות ולא בהעלמתן, ומשום שבכל מקרה המונח "גולשים" לא מתאר גוף מאורגן, אלא המוני פרטים שהתחברו לרגע ונפרדו אחר-כך. פילוסוף מבטיח להשיב את הגישה לחומרים הישנים בעוד שלושה חודשים, אבל לא ברור מדוע נעלמו מלכתחילה, ומדוע לא קיבלו הגולשים עד עתה הודעה על כך.

המקרה של וואלה-IOL הוא בעל חשיבות משום שהוא ראשון מסוגו, ולכן מכריע בעיצוב תרבות הרשת הישראלית גם בעתיד. ככזה הוא סמן רע. חברת וואלה-IOL נהגה ביהירות ובזלזול, לא כחברה שהיא בראש ובראשונה מעניקת שירות. מנהליה התעלמו מן האספקטים החשובים ביותר של שימוש ברשת, אלו הרגשיים והחברתיים. הם בחרו להתעלם מהמרקם האנושי הייחודי שנוצר בגוף שקיבלו לידיהם, וצעד כזה נתפש בעיני הגולשים ככגיירה באמון. ■

ענת באלינט היא סטודנטית לתואר שני בפסיכולוגיה חברתית ועיתונאית

המשפט אינו יכול לשנות את המנגינה

ההצעה החוזרת של השופט ברק, להחיל על עיתון גם עקרונות יסוד של המשפט הציבורי, תמוהה ומדאיגה

בביקורת המערכת השיפוטית כאשר היא לפותה בצווארה ביד המערכת הזו?

אף כי אין, לדעתי, לאמץ את הצעתו של הנשיא ברק, תהיה זו טעות להתעלם ממנה. יש לראות בה סימן לשפל המדרגה שאליו הגיעה התקשורת בעיניו של נשיא בית-המשפט העליון, ואין הוא יחיד. מדובר במשבר אמיתי שבו מצויה התקשורת הישראלית. לא זה המקום לניתוח יסודי של המשבר והדרכים להיחלץ ממנו. אסתפק בהערות בודדות: מי שחרד מפני הצעות כהצעתו של ברק, צריך להיחלץ למניעת היווצרותו של מצב דברים שבו תיהפך התקשורת הישראלית לכמה אחת בשל ריכוז השליטה בה. במצב דברים כזה, יהיה זה ראוי להפעיל עליה את עיקרי המשפט הציבורי; אך ספק רב אם גם הפעלת הכללים האלה תשמר בישראל, במצב כזה, תקשורת דמוקרטית. מבחינה זו ראויות לתשומת לב מיוחדת הצעות החוק של תמר גוז'נסקי ויובל שטייניץ למניעת מונופול וקרטרל בתקשורת. יש לחזור ולהירדש לדו"ח ועדת צדוק, הן לעניין חיווק מעמדו של העי- תונאי והן לעניין ההגבלות המוצעות בו ביחס למו"ל ולעורך שהורשעו בעבירה שיש עימה קלון. חשוב מכל – נדרש בדיקת פנימי בתקשורת הישראלית לשם חיווק המקצועיות וההתנהגות האתית בתוכה. שאלת השאלות היא אם תשכיל התקשורת הישראלית לתקן את עצמה בעצמה, בטרם פורענות.

לאחרונה חזר נשיא בית-המשפט העליון, פרופ' אהרן ברק, וחזר על רעיון שהעלה כבר לפני שנים אחדות, לפיו יש להחיל על עיתון גם עקרונות יסוד של המשפט הציבורי. העלאת הרעיון בשנית תמוהה ומדאיגה. לא זכור לי שהרעיון זכה לקבלת פנים נלהבת בזמנו, והעלאתו בשנית עשויה לרמוז על כוונה להפוך, בהזדמנות מתאימה, את מה שמוצג כחומר למחשבה להלכה פסוקה. לכן מתבקש לחזור על עיקרי ההתנגדות להצעה (ראו גם "העין השביעית", גיליון מס' 4).

ביסודה של הצעת הנשיא ברק מונח העדר הבחנה בין אמצעי תקשורת יחיד לבין כלל אמצעי התקשורת. אם מעניקים להבחנה זו את המשקל המגיע לה, אין זה נכון כי "העיתון שולט על במת הדיבור". יתר על כן, נעשית תמוהה ובלתי סבירה הרדישה שהעיתון ינהג באובייקטיביות. החלת עיקרון של אובייקטיביות עלולה לגרום לטשטוש נוסף של הייחוד של כל אחד מאמצעי התקשורת, ייחוד שהוא חיוני להבטחת ריבוי, שונות ומגוון, שבלעדיהם ניטלת נשמתה של הדמוקרטיה.

אימוץ ההצעה כרוך בחוסר כבוד ובאי-הגינות כלפי הבעלים והמנהלים של אמצעי התקשורת השונים, אשר בחזר בהשקעה קניינית, בעיסוק ואף בדרך חיים על-פי הנחת יסוד שמדובר בקניין פרטי ובעיסוק חופשי, והנה באים עתה לשנות באופן רדיקלי את התשתית הזו. האם כך אמורה להתנהג מדינה תרבותית? זאת ועוד, ההנחה שהמשפט יכול לשנות את המנגינה והנגנים ימשיכו בהכרח לנגן לפי התווים החדשים היא הנחה שאין לה על מה לסמוך. ה"נגנים" עשויים לקום ממקומם ולחפש להם השקעה אחרת או עיסוק אחר, שמקיים בידיהם מידה גדולה יותר של עצמאות וחופש פעולה. סיכון כזה, על רקע מיעוט העיתונים וריכוז השליטה בתקשורת בידים ספורות, הוא איום על הדמוקרטיה הישראלית. נטילת סיכון כזה היא מעשה של חוסר אחריות.

ההצעה מניחה עדיפות לעקרונות וכללים משפטיים על פני נורמות אחרות, למשל נורמות אתיות ומקצועיות. בחברה המכבדת בני-אדם יש להעדיף דווקא את הסוג השני של נור- מות, אלו המתקבלות בהסכמה, הבאות מלמטה, המבוססות על אוטונומיה אישית ומקצועית. ההנחה שהמשפט הוא פתרון קסם לכל בעיה היא מקסם שווא. השידור הציבורי בישראל כפוף כבר היום לעקרונות המשפט הציבורי. האם היה בכך כדי למנוע או לרפא את תחלואיו הקשים? החשש מפני צנזורים, גם כאשר הם נמנים עם אנשי הממשל הנאור ביותר, חל גם על שופטים, ועמדתם של שופטים בהוצאת צווי איסור פרסום מחזקת את החשש הזה. האם באמת מה שהתקשורת זקוקה לו הוא צנזורה שיפוטית? האם באמת מה שבת-המשפט זקוקים לו הוא התפקיד הנוסף הזה? וכיצד תוכל התקשורת למלא את תפקידה החיוני

מרדכי קרמיניץ הוא פרופ' למשפטים באוניברסיטה העברית, עמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה ונשיא מועצת העיתונות

שנים האחרונות הולכת ומתפשטת אופנה חדשה בתקשורת העברית. שני עיתוני-אים או עיתונאיות משני ה"קטבים" הפוליטיים מגישים תוכניות אקטואליה יחידו. תוכניות אלו כוללות את "המלה האחרונה" של גליי-צה"ל (אברי גלעד ואורי אורבך למשל), "על ימין ועל שמאל" של רשת ב' (צלי רשף וגאולה כהן) ותוכנית טלוויזיונית בערוץ 33 בשם "אש צולבת" (חיים משגב ואורן שחור). תוכניות אלו הן סמליות ובעלות משמעות רבה, משום שהן מקבעות בצורה חדה את גבולות הלגיטימיות של השיח הציבורי בישראל על בסיס אתנרילאומי. במלים אחרות, התוכניות הללו מדגישות את העובדה שהתקשורת העברית לא רואה בעצמה זרוע המשרתת את כלל אזרחי המדינה, אלא כשייכת ומשרתת את הקולקטיב הלאומי-יהודי. לכן אין זה מפתיע שאנשים כמו גאולה כהן, שהתגוררה מחוץ לתחום הריבוני של המדינה, הם שחקנים לגיטימיים בקביעת השיח התקשורת-פוליטי בישראל. לעומת זאת הפלסטינים בישראל, אזרחים (או לכאורה אזרחים) החיים בתחומה הריבוני של מדינת ישראל ומשלמים מסים בה, הם מחוץ לגבול הלגיטימיות התקשורתית בישראל.

הגבולות בזירה התקשורתית מבטאים ומשעתקים את הגבולות האתניים בזירה הפוליטית. במלים אחרות, בשתי הזירות הגבולות קשורים במוצא האתני ולא באזרחות. עובדה זו נגזרת בעיקר מהיותה של מדינת ישראל מוגדרת ופועלת כמדינת העם היהודי (אפילו של אלה החיים בלוס-אנג'לס, קליפורניה וסידני, אוסטרליה, למשל, שחלקם מעולם לא דרכו על אדמתה של הארץ הזו, אינם מכירים את שפתה ואינם משלמי מסים בה), ולא כמדינת אזרחיה. עובדה זו יצרה מצב שבו הפלסטינים בישראל לא רק שאינם אזרחים שווים, אלא שמבנית, הם אינם יכולים להיות שווים במדינה שמוגדרת ורואה את עצמה כלא-מדינתם. במלים אחרות, מה שמתרחש בישראל הוא אתניזציה של המדינה. דהיינו, קבוצה אתנית אחת השתלטה על האפרטוס הסמלי והפיזי של המדינה כדי להדיר קבוצה לאומית אחרת מכל מוקדי הכוח וקבלת ההחלטות.

לכן תוכניות ה"קטבים" מחדדות ומסמלות את הניסיון לדיכויטומוזציה של החברה הישראלית ולהנגדה כמעט מוחלטת בין הרוב היהודי והמיעוט הפלסטיני, כדי לדחוף את האחרונים אל מחוץ לגבולות הלגיטימיות. במלים אחרות, אמצעי התקשורת העבריים הם חוליה מרכזית בשימור מבנה הכוח הקיים, המגלם עליונות יהודית ונחיתות מובנית של המיעוט הפלסטיני בישראל בכל תחומי החיים. לכן "היצירה" התקשורתית העברית על הפלסטינים בישראל ברובה אינה קשורה בדיווח, הפצת מידע או ניסיון להבנה המציאות, אלא בראש ובראשונה היא הצהרה של כוח. עובדה זו צומחת בהקשר מסוים, שמזין אותה וניזון ממנה. זהו הקשר של הייררכיה אתנית וקהל יעדי יהודי עם מוכנות עמוקה לקבלת מציאות זו.

הצהרה זו של כוח ומימוש השליטה בפלסטינים בישראל מתבטאת בכך שהן אמצעי התקשורת והן הממסד הפוליטי כוללים ייצוג שולי, בולטות נמוכה ונגישות מינימלית לפלסטינים אזרחי המדינה. כמו כן, שני הצדדים מאמצים את הפרדיגמה הבטחונית והאיום בכל הקשור לדיון במחאה של הפלסטינים בישראל. יתרה מכך, "בטחוניזציה" של פעילות המחאה של הפלסטינים בישראל באמצעי התקשורת העבריים, כמו גם על-ידי הממסד הפוליטי-צבאי בישראל, פוגעת במיעוט הפלסטיני מצד אחד ומשרתת את אלה הראשונים בשלושה מישורים: 1. עצם מיקום המחאה בהקשר של "ביטחון" ו"חתרנות" הוא אמצעי רבי-עוצמה להדלגטימצייה של מאבקם ותביעותיהם של הפלסטינים בישראל; 2. קבלת הפרדיגמה הבטחונית משחררת את המדינה ואת מוסדותיה מלהתמודד עם הסיבות האמיתיות של המחאה הפלסטינית; 3. אימוץ השיח הבטחוני על-ידי אמצעי התקשורת הופך את הפלסטינים אזרחי ישראל מבעלי תביעות למתגוננים, וכמ-קום שהדיון יהיה בהפקעות אדמות למשל, הוא מתמקד במידת נאמנותם למדינה. התפתחות זו מלווה, בדרך כלל, במצעד המביש של "מבחני נאמנות".

עסאם אבו-ריא

מחוץ לתחום

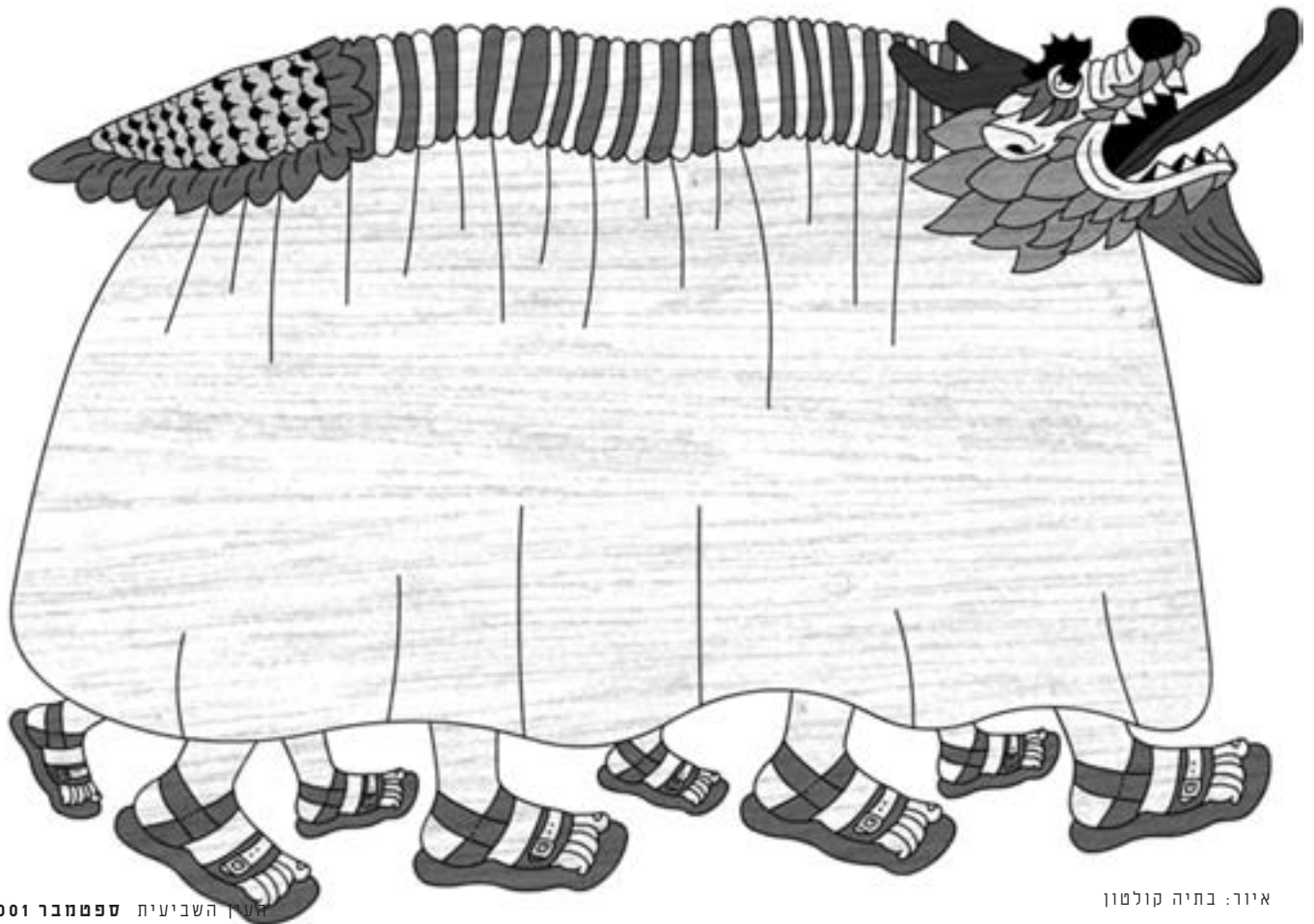
גאולה כהן, שהתגוררה מחוץ
לתחום הריבוני של המדינה,
היא שחקנית לגיטימית
בקביעת השיח התקשורתי
פוליטי בישראל, בעוד
שהפלסטינים אזרחי המדינה
נמצאים מחוץ לגבול
הלגיטימיות התקשורתית

על רקע המציאות הזו, לא היתה עמדתה של התקשורת העברית באירועי אוקטובר 2000 מפתיעה, במיוחד בימים הראשונים. עמדה זו, ברמה הבסיסית ביותר, סיפקה הבנה, ובעקיפין הצדקה ולגיטימציה לרציחתם של אזרחים פלסטינים בגליל ובמשולש. היא עשתה את זה בעיקר עליידי שימוש ברטוריקה לוחמנית-מתלהמת ויצירת אווירה כללית שהמדינה בסכנה קיומית. כך הוצדק השימוש בכדורים חיים נגד הפלסטינים אזרחי ישראל. הנה רק ציטוט אחד של אחד מבכ"ר רי העיתונאים בישראל, אמנון אברמוביץ', המאשש טענה זו. בשניים באוקטובר 2000 הופיע אברמוביץ' בערוץ הראשון בשעה שבע וחצי ואמר את הדברים הבאים:

"הסוגיה הבעייתית יותר היא של ערבים ישראלים. צריך להבין שאף מדינה, לא ערבית ולא מערבית, לא יכולה להסכים שציבור אלים ומוטת ישתלט על עורקי תחבורה מרכזיים, ישתלט על תחנות משטרה ויפגע באנשי אכיפת החוק. נדמה לי שלא נוכל להיות עם זה לטווח ארוך. ואני לא רוצה אפילו לחשוב באילו אמצעים נצטרך לנקוט כדי לדכא את התופעה הזו."

כתוצאה מכך, התקשורת העברית לא היתה יכולה למלא את תפקידה בריסון הכוח של המדינה נגד המיעוט הפלסטיני. בקיצור, השאלה הבסיסית שתקשורת דמוקרטית בכל מקום היתה צריכה להעלות אינסטינקטיבית כמעט - איך קרה שאזרחים נרצחו עליידי כוחות הביטחון וצלפיהם "המיומנים" - נשארה מבחינתה של התקשורת העברית מחוץ לגבול. לעומת זאת, רוב הדין באירועי אוקטובר התמקד בפתחת הצירים. דהיינו, זכות המעבר של היהודים, לדעתו של אברמוביץ' וחלק גדול מעמיתיו, חשובה יותר מזכות החיים של הפלסטינים בישראל. כך בונים גבולות מדם.

עסאם אבריא הוא חוקר במכון טרומן ודוקטורנט בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית

צ י ט ו ט י

הנוסח הזה של ידיעות הפלילים בעיתונים אינו מקרי: כולן מועתקות כמות ש

י ר י ב ט י ק ו ל ס ק ר

ש בת, 4 ביולי: המשטרה מדווחת על אירוע שוד בזו הלשון: "שני צעירים שדרו פרוצה שהיתה עימם ברכב ברחוב תובל ברמת-גן. השניים לקחו ממנה באיור מי סכין 600 שקלים, טלפון סלולרי וטבעת. המשטרה פתחה בחקירת נסיבות האירוע". האירוע דווח בכמה עיתונים בנוסח זהה ומעורר חשד.

באותו סוף שבוע עוד דיווח של המשטרה: "שוד מזויין בבית-כושת ברחוב בוגרשוב בתל-אביב. שני שודדים הגיעו לדירה המשמשת כבית-כושת. אחד מהם איים על המור עסקות במקום בסכין, ובמקביל דרש השני את הכסף. השניים לקחו 3,000 שקלים ונמלטו. אחת הצעירות נחבלה ממכת אגרוף בפניה והועברה לטיפול בבית-החולים איכילוב". גם הפעם פורסם הדיווח בעיתונות בניסוח זהה, בתוספת מלות קישור בלבד. 29 ביולי: כל כלי התקשורת מדווחים על "התרעה לפיגוע חבלני בצפון תל-אביב". בעיתונים, ברדיו ובטלוויזיה ובאתרי האינטרנט מספרים על מידע מודיעיני ולפיו בצפון תל-אביב מסתובב מחבל שכוננתו לבצע פיגוע המוני. השוואה בין ההודעות שהעבירה דוברת מחוז תל-אביב במכשירי הזימוניות והפאקסים ובין הנוסח שפורסם מעלה התאמה מלאה, חוץ מהבדלים קטנים שמקורם בעבודת שכתוב בלבד. במבזקי הרדיו או האינטרנט נתנו תקציר של אותן הודעות.

דוגמאות נוספות מהתקופה האחרונה: ב-3 באוגוסט נעצרה תושבת שכם בתחנה המרכזית החדשה בתל-אביב לאחר שהניחה מטען נפץ בכניסה למקום. פחות משלושים דקות לאחר האירוע העבירה המשטרה הודעה לעיתונות ובה פירוט מלא של המקרה. ההודעה נוסחה כמו ידיעה עיתונאית, וכך בריוק פורסמה. כתבי המשטרה פרסמו את כל הפרטים שהועברו להם בזימוניות: נתונים כלליים כמו שעת האירוע, גיל החשודה ומנין באה, סוג המטען, כיצד הונח ובאיזו אריוה (של אבקת כביסה). התוספת היחידה של העיתונאים היתה ציטוט של כמה משפטים כלליים מפי מפקד המחוז.

לפני כחודש פורסם דבר מעצרים של שלושה קטינים שהחזיקו עשרה ק"ג מריי-חואנה. הפרטים המלאים שהועברו לזימוניות הועתקו במלואם לדפי העיתון. כמה חודשים קודם לכן פורסם כי מסוק משטרה רודף אחר חשוד ששדד את תיקו האישי של בעל מועדון בתל-אביב ובו מאות אלפי שקלים. פרטי המקרים פורסמו ללא כל מידע נוסף ביוזמת העיתונאים. התיק ובו מאות אלפי השקלים לא נמצא, ואיש לא יכול להוכיח כי אכן היה בתיק סכום כזה. איש גם לא יכול לבחון את המידע המשי-טרתי בנוגע למחבל בצפון תל-אביב. אך דוברות המשטרה הודיעה לזימוניות של כל הכתבים הפליליים, ואלו מיהרו לפרסם.

דובר בכיר במשטרה אומר כי לעתים קרובות הוא קורא או שומע את הנוסח המדויק של ההודעה ששלח זמן קצר קודם לכן לזימוניות. זו הסיבה שכתבי פלילים כמו אורי כהן-אהרונוב (ערוץ 1) או משה נוסבאום (ערוץ 2) יכולים לשבת באולפן ולספק פרטים על אירוע שהתרחש זה עתה, וקרה גם שכתבים קראו את המידע מתוך הזימונית בשידור חי. בעיתונות הכתובה מתבטא הדבר בכך שהעיתונאים יכולים להכתיב לקלדנית ידיעה שלמה מתוך הודעת המשטרה בזימונית. כמה נוח. כתבים לא צריכים לצאת מן הבית כדי להביא סיפורים עסיסיים מדי יום.

היחסים בין העיתונות למשטרה הם יחסים של ניצול הדדי, כמו בשטחים רבים אחרים. המשטרה מקבלת חשיפה בתחומים ובעיתוי הנוחים לה, והתקשורת מקבלת מידע מלא ללא צורך ויכולת לבדוק אותו. למשטרה יש רווח נוסף של אמינות: אחרי ככלות הכול, מידע היוצא מפי עיתונאים נראה אמיין יותר. הדבר מעלה שאלות קשות. המשטרה היא אחד הגופים החזקים במדינה, והיא מעסיקה יותר מעשרים אלף שוטרים. כיצד מרשה לעצמה התקשורת להיות תלויה במשטרה כספק בלעדי של מידע? מדוע מפרסמת התקשורת מידע לא בדוק שמגיע

איור: מירה פרידמן

ש י ר

הן מהודעות שמעבירה המשטרה באיתוריות של הכתבים. עיתונאות של ביפרים

מהמשרטה, ונמנעת לפרסם מידע המגיע מגורמים אחרים, פוליטיים למשל? האם המשרטה הוכיחה את עצמה כספק מידע אמין יותר מגורמים אחרים?

חפרטמים בכל חקרה

בעבר נשמעו טענות נגד המשרטה על שהיא מונעת פרסום מידע. כיום נראה שהבעיה הפוכה. מערכת הדוברות המשרתית מציפה את העיתונאים בסיפורים, ולא אלה אין זמן ויכולת לברוק את המידע או לחלופין להביא מידע שהמשרטה לא מפרסמת ביוזמתה. הדרך היחידה לברוק מידע משטרתי היא להצליב אותו עם מקורות אחרים. אלא שגם ההצלבה נעשית מול קציני משטרה, כך שמקור הסיפור היה ונשאר בידי לובשי המדים. הכתבים הפיליפיים מתלוננים על שאין ביכולתם לברוק את אמינות המידע שמגיע מהמשרטה, ומצד שני המערכות דורשות מהם את ליטרת הבשר הפלילית היומית. הפתרון המקובל – לפרסם בכל מקרה. גם דוברי המשרטה הם בתחרות דומה מאוד לזו שבין כלי התקשורת. "אם אני לא אמהר לדווח על מקרה כולל כל הפרטים", מסבירה דוברת אחת, "יעשו זאת גורמים אחרים כמו דובר מד"א, דובר צה"ל, דוברי רשויות מקומיות ואחרים, כך שאני, כדוברת משטרה, מעדיפה שהדברים יתפרסמו על-יפי צרכי". התחרות מביאה לכך שהעיתונות מדווחת על עשרות ואולי מאות מעצרים

שלא לפרסם את זהותם של חשודים בטרם הוגש נגדם כתב-אישום. המלצות הוועדה לא אושרו בשום מקום, אך די בדוגמה זו להוכיח כיצד המשרטה עוזרת לתקשורת כשהדבר משרת את האינטרסים שלה, תוך התעלמות מזכויות הפרט של העצורים, ומונעת פרסומים שעלולים לפגוע בה, תוך שימוש בטיעון שקשה לחלוק עליו של הגנה על עצורים. במשרטה אומרים כיום כי הופסקו לחלוטין אישורי הצילום של מבצעי מעצר משטרתיים, אך הכתבים הפיליפיים מספרים שהמשרטה ממשיכה לתאם איתם צילומי מעצרים, אלא שהדבר נעשה בצורה לא רשמית.

המשרטה חביימת ומפיקה

העיתונאים אמורים להיזהר מ"תפירת תיקים" מצד המשרטה. המקרה הידוע ביותר היה זה של "כנופיית מע"צ", שחבריה הורשעו ונשלחו לתקופות מאסר ממושכות. הדבר אירע בשנות השבעים, אך רק לפני שנתיים חשף סרט תיעודי של רונן ורצקי ועורך שלום את האמת: המשרטה מיהרה לעצור חשודים, גבתה מהם הודאות תוך שימוש באלימות, ובית-המשפט הרשיע וגזר את דינם של אנשים שלא היה להם כל קשר לפשעים שיוחסו להם. התקשורת סיפקה למשרטה במה כל אורך הדרך. לפני כארבע שנים נרצח הנער רעי חורב. מאז עצרה המשרטה כמה וכמה

עדי מאירי, קול-ישראל: "למי יש כוח להתחיל תחקיר מעמיק על המשרטה כשבכל יום צריך לפרסם שניים-שלושה סיפורים פיליפיים שוטפים"

פעמים שני נערים שהיו החשודים העיקריים ברצח, משום שנמצאו טביעות אצבע של אחד מהם על שקית במבנה שנמצאה בחורשה שבה אירע הרצח. המשרטה "בנתה" לנערים תיק רצח, הם נעצרו ארבע פעמים לחקירה, ובכל פעם שוחררו משום שלא היתה עילה לבקש את הארכת מעצרים. לכתבים הפיליפיים לא נותר אלא לפרסם את דיווחי המשרטה, אך זו לא התקרמה בחקירה. רק השנה באה הפרשה לסיומה, והרצח האמיתי נתפס בעקבות עדות של בת-זוגו לשעבר. ללא אותה עדות היתה המשרטה יכולה להמשיך לחשוד באותם נערים, והעיתונות היתה הולכת בעקבותיה ללא היסוס. היא אפילו לא דרשה מהמשרטה לברוק ביסודיות כיצד קרה שבמשך ארבע שנים נחשדו ונעצרו האנשים הלא נכונים.

"אין מה לעשות", מסביר כתב פיליפ בעיתון יומי, "אנחנו לא חוקרים במשטרה ואין לנו אפשרות לברוק את החקירה המשרתית לעומק. כל מה שאנחנו יכרי לים לעשות זה להסתמך על האינפורמציה שיוצאת מהמשרטה, ובמקרים מיוחדים אולי לשאול שאלות קשות. זה הכל". המשרטה "הבינה" את תפקידה התקשורתי עד כדי כך שלפעמים היא מתפקדת כבמאי/מפיק בפועל. ביריות רצח רבות עוזרת המשרטה לכתבים להשיג תמונות של הנרצחים, ולפעמים אף מתחשבת בזמן הגעתם של הצלמים על מנת לאפשר להם לצלם את הגופה מובחלת לאמבולנס מכוסה בפלסטיק שחור. בחודש אפריל 2000 אירע רצח ביישוב צורן. אב המשפחה רצח את אשתו בחניקה והסגיר את עצמו למשרטה. רוב העי-תונאים הגיעו למקום לפני בני המשפחה, אך כמה צלמים הגיעו באיחור והיו זקוקים לתמונת הנרצחת ולצילום הגופה מובחלת לאמבולנס. המשרטה עיכבה את הוצאת הגופה על מנת לאפשר להם לעשות זאת.

מותו של דורון אשכנזי באפריל 2001 הצית את דמיונם של הכתבים הפיליפיים. לצד העיסוק בשאלת מחלת האיידס של אשכנזי, עצרה המשרטה

מדי שנה, אך במקצת המקרים לא ידוע מה קרה לחשודים מאוחר יותר. חשדות כבדים מתפרסמים כעובדות, עד כדי רצח והריגה, ובסופו של דבר מסתבר כי לא היו דברים מעולם, אך החשוד כבר "הואשם" ברצח. הטיעון העיקרי בזכות פרסום של מעצר או אירוע פיליפ מיד לאחר התרחש שותו גורם כי הדבר נעשה לטובת ההגנה על זכויותיהם של האזרחים. כדברי עיתונאית העוסקת בתחום: "כשהמשרטה יודעת שכל מעצר מתפרסם בתקשורת, היא אמורה לעצור ולחשוב על כל צעד, וחשוב יותר, שכל אזרח יידע שאם הוא ייעצר או ייפגע, כל המדינה תדע על כך מיד, וזה בעצם אמור להגן על זכויותיו". אלא שמערכות הביטחון יכולות למנוע פרסומים באמצעות צווי איסור פרסום וכדומה. שכיחות המקרים הללו מטילה ספק ברצינות הטיעון. די אם נזכיר את יצחק יעקב, שנעצר בחשד שמסר מידע מסווג על בטחון המדינה, ואת איש העסקים נחום מנבר, שהיה עצור במשך שבועות ארוכים בלי שניתן היה לפרסם את דבר המעצר. לעומת זה, כאשר יש גורמים מעוניינים וחזקים דיים להבטיח את צנעת הפרט, אין קושי להוציא את צו איסור הפרסום ולמנוע ממנו מבוכה.

התקשורת נאלצת בדרך-כלל לעבוד על-יפי התנאים שהמשרטה מציבה. בעונה האחרונה של תוכנית הטלוויזיה "עובדה" (ערוץ 2, טלעד, אילנה דיין) שודר פרק שבו התלוותה דיין למבצע של מעצר חשודים בסחר בסמים ברמלה. המצלמה היתה נוכחת בפריצות לבתים ובמעצרים, וזה בעוד האנשים המופיעים בכתבה הם בגדי חשודים בלבד, ואיש לא טרח לברר לאחר מכן מה עלה בגורלם. באותה תקופה ביקשה העיתונאית עינת פישביין אישור מהמשרטה להתלוות למעצרים וגירושים של עובדים זרים. המשרטה סירבה בטענה שהדבר עלול לפגוע בזכויות העובדים הזרים. פישביין התחייבה לטשטש את פרצופם, אך המשרטה עמדה בסירובה, והזכירה את המלצות ועדת וינוגרד

החקירה. צריך לפעמים לספר לעיתונאים על מנת לגרום להם למחויבות שלא לפרסם לפני שהדבר מתאים לצרכים שלנו".

בכירים במשטרה טוענים כי למרות שיתוף הפעולה, התקשורת גם מפרסמת תחקירים הפוגעים בה. אלא שכל המקרים שזכורים להם כ"תחקירים" הם סיפורים שהמשטרה היתה מי שגילתה אותם, והיא שהעבירה את המידע לעיתונות. פרשות שונות, כמו הקשר בין ניצבים במשטרה לעופר נמרודי, פרשת גיא רייף ואחרות, פורסמו בעקבות העברת המידע המלא מהמשטרה, ולא כתוצאה של תחקיר עיתונאי עצמאי. המקרה היחיד שבו נאלץ מפכ"ל המשטרה להתפטר עקב פרסום עיתונאי היה זה של רפי פלד, לאחר פרסום תמונתו מבלה בחברת קצינים בכירים בג'וקוי. אלא שהתמונה הופצה בידי איש יחסי-ציבור של המלון שבו שהה המפכ"ל.

באירועי אוקטובר, שבהם היה מקום לביקורת חריפה על המשטרה, לא הגיעה העיתונות אל ממצאים הנחשפים עתה בעדויות בוועדת החקירה הממלכתית בראשות השופט אור. שם מספרים השוטרים על הוראות שקיבלו ועל האופן שבו מילאו אחריהן. שני עיתונאים – יואב קרקובסקי והרס שטייף – אף העידו בוועדה באופן שתמך בגרסת המשטרה, שלפיה השוטרים היו נתונים בסכנת חיים ממשית, מה שהצדיק לדבריהם את השימוש באש חיה.

לעיתונאים יש הסברים מעניינים לכך שאין תחקירים על המשטרה: אחד מכתבי הפלילים בטלוויזיה אומר כי המשטרה בישראל חלשה מאוד, אין לה די תקציבים, והכוח האנושי שלה ירוד. "אם נפרסם את האמת", הוא מסביר, "הדבר ממש יפגע בכוח ההרתעה של המשטרה. לא למשטרה ולא לנו יש אינטרס לפרסם את האמת העצובה הזו". כתבת אחרת אומרת שהאפשרות היחידה לקבל מידע על אנשי משטרה היא מאנשי משטרה אחרים. "אתה אף פעם לא יכול לדעת מה המניע שלהם", היא מסבירה, "ויש במשטרה המון פוליטיקה פנימית.

את מיכל פרנקל וסרג' בן-סימון, שני חברים של אשכנזי שהיו איתו כשהתמור טט בביתו והועיקו את האמבולנס. השניים נעצרו יומיים לאחר מכן, והמשטרה ביקשה את הארכת מעצרו בטענה כי הם חשודים בהריגה, גרימת מוות ברשלנות וסחר בסמים. כלי התקשורת פרסמו את כל הפרטים שהמשטרה סיפקה להם. שבוע לאחר מכן הם שוחררו ממעצר והתיק נסגר, אך אז כבר היו נושאים אחרים על סדר-היום. איש בתקשורת לא שאל כיצד המשטרה עוצרת אנשים, מאשימה אותם בעבירות חמורות ביותר, ושבוע לאחר מכן התיק נסגר, ובתקשורת כאילו לא קרה כלום. ניצב במשטרה אומר כי החשדות היו אמיתיים והמטרה היתה חייבת לבדוק אותם לעומק. "אני לא יכול להסתיר מידע אודות העצורים", הוא אומר, "ואני בטח לא אחראי על הדרך שבה התקשורת מפרסמת את הסיפור". אותו ניצב מספר כי בעבר נהג להזהיר את הכתבים הפליליים מפני פרסום החשדות כעובדות גמורות, אך לדבריו הבין את גודל הצינינות שבסיטואציה כשכתב פלילי השיב לו, כביכול בהומור: "אל תדאג, אני כבר אוציא את הדברים מהקשרם".

על-פי הדיווחים בתקשורת, מיכאל צ'רנוי שייך לקבוצת הפשע המאורגן שחדרה לישראל בתקופת העלייה מברית-המועצות לשעבר. משטרת ישראל חושדת בו בשורה של עבירות חמורות: מהלבנת הון שחור ועד לאחירות לגרימה למותם של אנשים בחו"ל. העיתונות הישראלית פרסמה כתבות רבות על האיש, אך המשטרה לא סיפקה עד היום כל הוכחה לחשדות נגדו. צ'רנוי אינו יכול כיום לצאת מתחומי מדינת ישראל לאחר שדרכונו הוחרם, אסור לו להיכנס למדינות שונות בעולם (בין היתר בעקבות שיתוף פעולה בין משטרת ישראל למשטרות העולם), המשטרה אף הודתה כי היא עוקבת אחריו ומצותתת לשיחות הטלפון שלו. צ'רנוי חשוד בין היתר בעמידה מאחורי עסקאות שביצע איש העסקים גד זאבי במניות חברת בזק. זאבי נחקר במשטרה, אך דרכונו לא הוחרם והוא יכול לבוא ולצאת את גבולות

כתב פלילים בטלוויזיה: "המשטרה חלשה מאוד. אם נפרסם את האמת, הדבר ממש יפגע בכוח ההרתעה שלה. לא למשטרה ולא לנו יש אינטרס לפרסם את האמת העצובה הזו"

כך זה גם בתחומים אחרים, אך בניגוד לפוליטיקה למשל, במשטרה אין לי דרך לבדוק את המידע אלא דרך המשטרה".

עדי מאירי, הכתבת לענייני משטרה של קול-ישראל באזור המרכז, פרסמה בשנתיים האחרונות כמה סיפורים שחשפו את שיטות החקירה החובבניות של המשטרה במקרי אונס. מאירי מספרת כי בכל פעם שפורסם סיפור כזה, החרימו אותה אנשי משטרה ומנעו ממנה למשך זמן מידע לא רשמי, שאותו קיבלו כתבים אחרים. "אבל זו לא הסיבה למיעוט בתחקירים", היא אומרת. "זה דווקא מגביר את הרצון להמשיך. הסיבה לחוסר בתחקירים היא שפשוט אין זמן. למי יש כוח להתחיל תחקיר כשבכל יום צריך לפרסם שניים-שלושה סיפורים פליליים שוטפים?". כך מאירי, ועמיתיה מסכימים עימה.

אייאפטר שלא להזכיר קומץ של עיתונאים שמפרסמים ביקורת חשובה על פעילות המשטרה. בוקי נאה מפרסם ב"ידיעות אחרונות" סיפורים מבכים על שוטרים, גל גבאי בערוץ 2 ואסף זוהר ב"גלובס" נוהגים גם הם לספר על חובבי-נותה של המשטרה, אך אלה אינם דומים לתחקירים הנשכניים בתחומים אחרים, חשובים הרבה פחות, המופיעים בכלי התקשורת.

המדינה באופן חופשי. העיתונות הישראלית פרסמה את פרטי הפרשה על-פי המידע של המשטרה. העיתון "גלובס" היה היחיד שפרסם תחקיר, שתורגם מהעיתון "פורצין" האמריקאי, ובו מוסבר כיצד עשה צ'רנוי את הונו ומדוע הוא חשוד בהשתייכות למאפיה. התחקיר לא מהמיא צ'רנוי, אך מדגיש כי אין הוכחות לחשדות נגדו. במשטרה מעריכים כי בקרוב יוגש כתבי-אישום נגד צ'רנוי, אך גם אם הדבר אכן יקרה, האם התקשורת לא הגוימה במידת שיתוף הפעולה עם המשטרה? המשטרה גם נוהגת להגיש לבתי-המשפט דו"חות סודיים שהעיתונאים מקבלים בצורה בלתי רשמית, אך אסור לפרסמם. לפעמים הדו"חות הללו לא מכילים מידע חשוב, אך מהווים עילה להארכת מעצר או לפעולות משטרתיות נוספות. העיתונאים, שותפים לסוד, נאלצים לשתוק.

חרם בגלל פרסום עוין

המשטרה יוצאת נשכרת משיתוף הפעולה הזה. אחד הניצבים מסביר: "לפעמים רק בזכות התקשורת המשטרה מתקדמת בפענוח תיק, ולפעמים מניעת הפרסום גם חשובה, כי החקירה סמויה ואנחנו צריכים לעבוד בצורה מדויקת, בלי שמישהו מבחוץ, כמו התקשורת, יפריע למהלכים העדינים של

יריב טיקולסקי כתב ב"העיר" וב"הארץ"

דרושה ועדת חקירה

מובהקים: מאבקו של האדם הפשוט באי-צדק, עושק וייאוש, קובלנותיו על קשיי היומיום ומחאתו כנגד השליטים, הרודנים והעשירים.

טוב, ככה זה לפחות ביוון. אבל לא ב"טברנה" (וגם לא בתאומתה הסיאמית בערוץ 2). שם כל דבר יווני הוא מזרחי. וכל דבר מזרחי הוא עילה להאפלה. וכל האפלה פירושה אוסף של אנשים לא אסתטיים שאוכלים בפה מלא ופתוח ומשיקים כוסות משקה תוך צהלות שמחה אותנטיות נורא, כשברקע מפוזרות נערות חניניות וקהות הכעה בלבוש מינימלי.

טוב, ככה זה בהאפלה מזרחית, לא? זה לא ממש משנה כמה מגישי התוכניות הללו, שמעון פרנס או יוני רועה, מבינים ומוקירי רים מוסיקה מזרחית ו/או יוונית. איך עוד טברנה (אמיתית) בעולם שבה מחוללים, אוכלים וצוהלים על רקע אחד השירים העצובים שנוצרו אי פעם ("דוד יאניס, אתה זקן, ומלאך המוות בקרוב ייקח אותך"). ממש כמו שאצלנו לא מענטזים את "שיר הרעות" או משהקים את "אנחנו שנינו מאותו הכפר". זה מעליב, זה מקור מם, וזה מעיד על גסות רוח וזלזול עקרוני במור

סיקה הזו, שהתוכניות הללו אמורות לטפח פעם, עד לפני כמה שנים, היחס למוסיקה מזרחית באמצעי התקשורת הממלכתיים היה פשוט וברור: אין יחס, נקודה. ההתעלמות השיטתית הזו, שמקורה בבורות, בהתנשאות ובזלזול, ושנתפשה בידי יוצרים מקוריים רבים, ובמידה רבה של צדק, כחרם שמניעו גזעניים, התחלפה לה בתוכניות בסגנון שתי הטברנות – כאלו המבוססות על חיבוק גורף, גס, נטול כל אבחנה או טעם אמנותי ומשולל כל זכר של רגישות למלים, למנגינה או לאקורד.

ליים תרבותי שהמוסיקה הזו מייצגת ומשמרת. וכבר לא ברור מה עדיף – הגזענות המתעלמת או הגזענות המלעיגה-במסווה-שלה. אהדה. הישראלי החוגג, תאב שמחת החיים, מסתבר, מתחבר לתרבות שונה רק דרך אכילה גסה, שתייה קולנית וחפלה מלאכותית. מסיבה זו יש טברנות ביוון ובקפריסין שיש בהן שלט מיוחד עבור הישראלים, באנגלית ואפילו לעתים בעברית (!), ובו כתוב "נא לא לשבור צלחות. תודה". אולי כדאי לשים שלט דומה באולפני הטברנות של ערוצים 1 ו-2: "נא לא לשבור שירים. תודה".

לשבור שירים. תודה.

עמוס נוי הוא איש מחשבים

של שוטרים בכלי הנשק היוריים וסירובם של הפלסטינים לנתיחות שלאחר המוות מנעו העמדה סיטונית לדין של האחראים לפשע. אבל הלקח לא נלמד והחרפה העיתונאית הזו נמשכת – בכל עת שעוכרות מסוימות מאיימות איום של ממש על "קונסנזוס לאומי" עמוק, הן נגנזות.

ובכל עת שדעות מסוימות מאיימות איום של ממש על "הקונסנזוס הלאומי", הן מעוררות תגובות נרגזות. כבר "התרגלנו" לגסות הרוח הבלתי עניינית שמאפיינת מראיינים בכלי התקשורת האלקטרוניים כשהם משוחחים עם חברייכנסת ערבים. עכשיו זה הגיע גם למרואיינים יהודים. כשבן כספית מראיין את חנה פרידמן, ראש הוועד הישראלי נגד עינויי ים, הוא הופך לדוד זעפני וולגרי. הוא מרשה לעצמו לקטוע אותה בנרגנות ובסלידה לא מוסתרות, כמו "הבנו... אז את מעדיפה שאורי חים ישראלים ייהרגו...". כשדוד ויצטום מראיין את ח"כ זהבה גלאון, המתנגדת למדיניות החיסולים, הוא תוהה: "אבל איזה ברירה יש לנו? שהם יהרגו אותנו?".

עיתונאי אמיץ והגון, בכל מקום בעולם, אמור לחשוף מעשי עוולה ולהילחם בהם. אצלינו, כשנושאים מסוימים מספיק מאיימים על הדימוי העצמי הקולקטיבי שלנו, גם עיתונאים טובים הופכים לדוברי משרד ההסברה וסוכני השב"כ, ופשוט מועלים בתפקידם. עד הטבח הבא.

"דייג, אוהב דגים?", תוהה השאלה עתיקת היומין אך הנוקבת הזו. וגם אנחנו מוצאים את עצמנו לאחרונה בדילמה עקרונית דומה: "בתוכנית הטלוויזיה 'בטברנה' ודומותיה, אוהבים מוסיקה יוונית?". כי אם כן, אז למה הם הורגים אותה בשיטתיות, אה?

למשל: בתוכנית "בטברנה" הופיע לאחרונה שלומי סרגנה, זמר מחונן ומוערך (גם בארץ וגם ביוון) של מוסיקה יוונית. הוא הגיש מחרוזת של שירי "מבטיקו" (או "מבטיקה", כפי שמתעקשים לומר אניני הטעם). למי שלא ממש מתמצא – המוסיקה הזו, שעוצבה בידי גולים יוונים מאנטוליה, היא ביסודה קינה מתמשכת וקודעת לב עם גוונים פוליטיים (במובן המקורי, לא הישראלי, של המונח)

כל מי שקורא את בעיון את הדיווחים מדיוני ועדת אור, אינו יכול שלא להגיע למסקנה: מן הדין שתקום ועדת חקירה רומה ("ועדת חושך") לבדיקת התנהגות העיתונאים בפרשה.

כי בלי להסיק מסקנות מרחיקות לכת או לנחש את תוצאות החקירה, ואפילו על-פי עדויות השוטרים בלבד, לפחות שלושה או ארבעה ממקרי המוות של ערביי ישראל נגרמו כתוצאה ממה שהחוק מגדיר מעשה הריגה, ומקרה אחד נראה כמו רצח ברם קר: ירי מטווח חצי מטר, במטרה להרוג, של ערבי שישב לתומו בחורשה, במרחק עצום מהפגנה כלשהי.

כל אדם הגון, גם ימני בהשקפתו, צריך להודות ליוזמי ועדת החקירה הזו. גם שר המשטרה – שהעדויות בפני הוועדה מעלות שורה של כשלים אופרטיביים, רחוקים מאוד משאלות של השקפה פוליטית, בתפקוד המשטרה שבאחריר תו – צריך לעיין בדיוניה של הוועדה במקום להשתלח בה. וכל אדם הגון צריך לתהות איך, לעזאזל, העובדות התמורות האלה לא עלו מיד, בזמן אמיתי, בתחקירים נמרצים של עיתונאינו המקצועיים, החרוצים, השקרנים, העושים את עבודתם ללא מורא ומשא פנים, שידעו למצוא ולראיין כל איש חמאס מפוקפק ורעול-פנים בלב המאפליה של וארי ערה?

לפני עשר שנים, מיד לאחר מהומות דמים במתחם הריהבית, יצא "כל העיר", המקומון הירושלמי של רשת שוקן, בשער ועליו כותרת ענק "טבח", שעוררה תגובות נועזות וחסרות תקדים, שכללו גם החזרה עצבנית של גליונות ממפיצים ונקודות מכירה. עורך העיתון דאז התעקש שהכותרת השנויה במחלוקת לא נבעה מנטיית פוליטית, אלא נגזרה ישירות מהתחקיר המדויק שערך העיתון, וממסקנתו תיו – ירי ללא אבחנה של שוטרים, בלי סיבה של ממש, בניגוד להנחיות, ובמטרה להרוג, היה העילה לפרוץ המהומות (ולא תוצאה שלהן). באורח חשוד, "כל העיר" היה העיתון היחיד שערך תחקיר מקיף שכזה ושהגיע למסקנות נחרצות שכאלה.

כמה חודשים לאחר מכן פרסמה ועדת החקירה לאירועי הריהבית, בראשות השופט יעקב קמא, את מסקנותיה. למרבה הפלא, הן היו זהות בעיקרן לממצאי תחקיר "כל העיר", ומנוגדות לגרסאות המגומגמות של אמצעי תקשורת אחרים. על-פי הדו"ח, רק מניפולציות פליליות

דובר צה"ל אינו עונה

אני לא מכיר שום לשכת דובר שנותנת שירות גרוע כל-כך

אחת המשמעויות של העבודה מול המש"קים היא שאפילו ברגע האמת, כשהם יודעים שהכתבה תיכנס בלי תגובה, הם אינם רשאים להעביר לפחות תגובה בשם "מקור בצה"ל", שתציל, ולו במקצת, את המצב מבחינת הצבא. אם השאלות שלך מפורטות ומקצועיות, המש"ק טובע בים המונחים ומתקשה לענות לך כראוי. דובר משרד ממשלתי היה פותר את הבעיה בכך שהיה נותן לכתב את מספר הפלאפון של הפקיד הרלבנטי ונפטר מכאב הראש. בצה"ל במקרה הטוב, ורק כשאינן ברירה, יקשרו אותך (ברגע האחרון) בשיחת ועידה עם הקצין הרלבנטי. שיחה כזו באזרחות מתאפיינת לעתים קרובות בכך שחלקה הוא סיפוק מידע רקע, שהוא חופשי ומועיל, וחלקה לציטוט. בצה"ל זה הרבה יותר קשה, כי המש"ק תמיד שותף לשיחה.

יכול להיות שחלק מפתרון הבעיה הוא שינוי מבני של דובר צה"ל. לפיקודים ולמתאם הפעולות בשטחים יש דוברים משלהם. נראה שיש צורך בדוברות נפרדת גם לחלק מהחילות והאגפים, בייחוד לאכ"א, אגף כוח האדם. הסיקור של אכ"א כולל נושאים תקשורתיים כמו מחזורי הגיוס ושאלת המוטיבציה, קצין חינוך ראשי, התקשורת הצבאית, הרבנות הצבאית ועוד. דובר עצמאי של אכ"א לפחות יכיר את המושגים והשאלות, וגם יכיר הרבה יותר מקרוב את הקצינים הבכירים של האגף.

עוד מאפיין של חוויית המגע עם דובר צה"ל: כמה שעות לפני שמעבירים לך את התגובה, יבשרו לך שהתשובה מוכנה, אבל היא זקוקה לאישורים. אז מה אם השאלה שלי עוסקת בכחורי ישיבות ולא באתרי האימונים של הקומנדו הימי. צה"ל, כך נראה, הוא הגורם האחרון שבאמת מאמין שכל מה שהוא עושה הוא סודי ורגיש ודורש אישורים בטחון ניים ואישורים מדרגים גבוהים. בדובר צה"ל

יחכו לאישורים, גם אם משמעות ההמתנה היא שהדיעה תתפרסם ללא תגובה. קשה שלא לתהות אם לא הגיע הזמן למהפך כללי במדיניות האישורים, למשל שרק מה שבאמת סודי או באמת רגיש יידרש לאישור מגבוה. האם זה יכול לקרות? לא בטוח. האישורים הם סוג של כסת"ח לקראת הסערה שיגרום (או לא) הפרסום למחרת. כדי שהמדיניות הזו תיפסק דרוש קצין בכיר, לפחות הדובר עצמו, שיהיה מוכן לקבל על עצמו את האחריות במקרה של טעות בתגובה.

לא רק העיתונאים הם קורבנות של מערך הדוברות הבלתי אפשרי של צה"ל. משלם המסים, שמממן את המנגנון הגדול הזה, יכול לצפות שתמורת כספו יקבל ארגון שבאמת מסוגל להיאבק על תדמית צה"ל ולהגיב על דברים בומן אמת. זה לא יקרה כל זמן שדובר צה"ל ימשיך לעבוד כשירו האחת קשורה מאחור, ארבע מאצבעותיו כבולות מלפנים ובפיו תקועה תחבושת צבאית. ■

בסוף יולי התקשרו אלי מדובר צה"ל כדי להודיע לי ששיחת התדרוך שלי עם ראש מנהל גיוס, אל"מ נסים ברדה, אינה מאושרת. "אבל השיחה היתה הצעה שלכם", ניסיתי לשלב קצת היגיון בשיחה. "למרות זאת, אין אישור", ענה לי המש"ק.

זה היה ללא ספק סיוע הולם לתשעה ימים של מרדף אחר דובר צה"ל, שבו נזקקתי לארבעה ימים לברר מהו שיעור דחיית הגיוס במחזור 2000 (התשובה: 9.5% - נתון שאורכו ארבעה סימני דפוס); לא הצלחתי לברר מה הוא שיעור דחיית הגיוס ל-2001 (עוד ארבעה סימנים); ולא קיבלתי תשובה לשאלה למה מסר ראש אכ"א היוצא, האלוף יהודה שגב, נתונים מטעים ומבלבלים באותו נושא במסיבת עיתונאים שכונסה לרגל סיום תפקידו.

לסיכום השבוע ביקשתי מדובר צה"ל גם תגובה לשאלה למה צה"ל אינו מעביר לי את הנתונים והבהרתי שאני מתכוון להתייחס לכל התהליך המביך הזה בכתבה שאפרסם. כיוון שהיה מדובר בסוף שבוע, נתתי לדובר ארבעה ימים ארוכים לגיבוש התגובה. במשרדי דובר צה"ל לא התרגשו, לא מהשאלות הבוטות וגם לא מפרק הזמן הנדיב. כצפוי, לא קיבלתי תגובה עד פרסום הכתבה.

כמי שמכסה נושאים דתיים, אני נזקק לא מעט לשירותיו של דובר צה"ל. בעיקר בנושא הסדר דחיית השירות, אבל גם בנושאים כמו הופעות של רבנים בצבא, פעילות של חב"ד בצבא, נוהלי דת במחנות צה"ל, אפליית חיילים דתיים-לאומיים בקבלה ליחידות מובחרות ועוד. חווייתי הפרטית בעבודה מול דובר צה"ל (שהיא, ככל הידוע לי, די קולקטיבית) היא שאם אבקש תגובה לירידה, יקרה אחד משני תרחישים: לא תהיה תגובה כי "לא הספקנו", או שתהיה תגובה, אבל היא

תגיע ברגע האחרון, מה שיקשה מאוד על כתיבה מאוזנת של הידיעה. אם הידיעה תידחה ביום, גם אז התגובה תגיע ברגע האחרון. אם אני רוצה לקבל מידע מדובר צה"ל, ולא תגובה גרידא, עלי להתכונן מראש להמתנה של ימים ארוכים. מידע מהיום להיום מקבלים רק באזרחות. אני לא מכיר שום לשכת דובר שנותנת שירות גרוע כלי-כך.

ביחידת דובר צה"ל 220 חיילים (לבד מאנשי מילואים). מערכת החינוך אינה פחות גדולה ומסובכת. למרות זאת, לשכת הדובר של משרד החינוך, המרנה כעשרה אנשים, מצליחה לעשות עבודה הרבה יותר יעילה בהרבה פחות זמן. נכון, משרד החינוך אינו צריך לברר אינספור אירועים בטחוניים, אבל הוא צריך לעבוד מול מאות מקומונים, וגם זה לא פשוט.

אחד המאפיינים הקבועים של העבודה עם דובר צה"ל הוא שאין בעצם למי לבוא בטענות. אתה עובד מול מש"ק או במקרה הטוב הקצין שלו. המש"ק עובד מול אל"מים וסא"לים שלעתים קרובות חושבים שהם לא חייבים דיין וחשבון לאף אחד.

איור: שירה שנטור

שחר אילן הוא עיתונאי ב"הארץ"

דעת הקהל

■ מין לא זמין

במדינה שבה העמוד הראשי של העיתון הולך ומתקרב בכל יום בקרבתו לעמוד מודעות האבל, באמת לא נעים להתלונן על זוטות כגון אלו, ובכל זאת וידוי: היום שבו בעמוד הראשון של העיתון כיכבה הידיעה על אישורו של התיקון לחוק הבזק היה עבורי יום מרכזי במיוחד. ולא, לא בגלל הכוח הרב שנפל בידי חברות הכבלים וההשפעות העתידיות של התיקון לחוק על שוק התקשורת. דווקא בגלל אותו סעיף פיקנטי, שולי לכאורה ומזמין כותרות עסיסיות: האיסור על שידור ערוצים שעיקר תוכנם הוא פורנוגרפי.

בדרך לעבודה, בניסיון לגרש את עננת מצביה הרוח הרע שאפפה אותי, ניסיתי להבין מה כאן מרגיז כל-כך. אף תקציב שהועבר למוסדות החינוך החרדיים לא נגע בי כך, וגם לא הרדישה לסגור את בתי הקפה והמסעדות בתשעה באב. המקרה הזה הוא שונה. זה לא עוד ניצחון לנציגי המפלגות הדתיות, אלא ניצחון רחב יותר לכוחות אנטי-ליברליים ששילבו לפתע ידיים.

כסופו של דבר המסר שנשוא עימו התיקון לחוק אינו דתי. לא רק. זהו מסר שמבטא באופן עקיף את גישתם של המחוקקים למיניות ולדרך שבה היא צריכה למצוא ביטוי. לפי גישה זו, צריכה של תכנים עם אופן מיני ראוי לה שתהיה מוצנעת וחרישית. היא תיעשה על-פי מידת התושייה ויכור לת ההשגה של האזרח. המדינה ראוי שתגביל את יכולת ההשגה הזו. למה? כי יש בפורנוגרפיה משהו רע. מה רע? אלה חושבים שזו תועבה ואלו חושבות שהיא אנושית ומסכנת אותן. אחרים פשוט יודעים שראוי לגנות.

עם הטיעון הראשון אין דרך אמיתית להתווכח. הטיעון השני שנוי במחלוקת ומעולם לא הוכח באופן חד-משמעי ועקבי. כסופו של דבר, החוק, יותר מיכולתו ליצור הגבלה אמיתית, משרד מסר חברתי מדכא: אין לגיטימציה למיניות גלויה ופתוחה, להעדפות מיניות בלתי שגר-תיות, לפורקן בלתי מזיק לפנטזיות שאינן יכולות למצוא מימוש במציאות.

מחקר שפרסם ד"ר אלווין קופר, מנהל מרכז למשפחה ומיניות בקליפורניה, החוקר את המיניות באינטרנט, ניסה לתת אומדן כמותי לצריכה ההמונית של פורנוגרפיה ברשת. סקס הוא הנושא מספר אחת שהגולשים מבקשים למצוא ברשת. לפי הנתונים שפרסם החוקר, גברים מבילים בממוצע מעט יותר משלוש שעות בשבוע בצריכת מין וירטואלי על צורותיו השונות; נשים מבלות באותה צורה כמחצית מהזמן הזה. הואנר המתועב מתברר כאהוב מאוד על הבריות ברגע שניתן להן חופש בחירה אמיתי.

כביכול, רשת האינטרנט הופכת את החוק החדש לחסר חשיבות כמעט. אבל כשבעים אחוז (לפי הערכות) מאזרחי מדינת ישראל עדיין לא מחוברים לאינטרנט. סביר להניח שדווקא אוכלוסייה זו נוטה להימצא בפריפריה, שם מבחר המגוינים שמציעה המכולת המקומית נע בין "מעריב" ל"דיעות". אז הנה מרד חדש לאי-השוויון בישראל: יש אנשים שעבורם פורנוגרפיה היא מצרך זמין, ויש כאלה שיצטרפו להתאמץ יותר בשביל להניח את ידם עליה.

ענת באלינט

עוט של 25 אחוז מתושבי המדינה: אם יש צדק בעולם, הקמפיין התקשורתי שלא היה בעקבות גזירות תשס"א על המעשנים יהפוך לתנועה פוליטית. מתישהו, מאוד בקרוב, תקום מפלגת המעשנים צרת-המצע. והראשון שייטול יו"ר מה ויקים אותה יינהה מקדנציה מובטחת – לו ולשניים מחבריו הטובים – על ספסלי הקואליציה. או אז יקבלו הדיונים בבית-המחוקקים שלנו צביון רציני וגורלי, כאשר בסיומו של יום, ובעצם כבר במהלכו, ייצא מן הכנסת עשן לבן.

אודי טרלו

ב-15 השנים האחרונות לגבי עישון חלחלה אפילו למוחותיהם של המעשנים עצמם. ההסתה נגד מעשי נים היתה כל-יך אלימה (ווכרים את התשדיר ההוא, שבו הבחור המסכן מעשן באוטובוס, ונוסעים חבושי מסכות אב"כ קמים עליו להורגו?), עד שהיא גרמה לכל מעשן להעדיף להסתתר.

חבל, כי דווקא קמפיין המעשנים שלא יצא לדרך יכול להיתלות באילנות חוקתיים שאינם נמוכים מאלה של תומכי הפורנו. דמוקרטיה, רב-ת, היא לא רק שלטון הרוב; היא גם, אם לא בעיקר, שמירה על זכויותיו של המיעוט. ופה מדובר במי-

■ עורו המעשנים!

שני חוקים חדשים כאו למדינה, בסמיכות זמנים מקרית זה לזה: החוק האוסר על שידור ערוצי פורנו בטלוויזיה והחוק האוסר על עישון... פחות או יותר כל מקום.

זה מבחינת המחוקק. כשמסתכלים על כך מנקודת מבטו של האזרח, וליתר דיוק האזרח-המעשן צופה-הפורנו, הרי שכן לילה נאסר עליו לעסוק בשתי פעולות שאך אתמול עסק בהן באופן חוקי למהדרין, שתי פעולות העשויות להניב – למה עשויות? הניבו לו! פעמים רבות! – הנאה וסיפוק: צפייה בפורנו ועישון.

ממעוף הציפור נראה שהתקשורת טיפלה בכל אחד משני מעשי החקיקה האלה בדרך קצת שונה. האיסור על פורנו עורר הד עצום של מאמרים בגנות הפגיעה בחירויות הפרט, בחופש העיסוק ובעוד שלל דיברות הלקוחים היישר מהחוקה האמריקאית, בעוד שהאיסור על העישון הניב ברוב המקרים דירי וח חדשותי יבש.

מוזר. מוזר מאוד אפילו, בהתחשב בעובדה שיש די הרבה עיתונאים, חלקם אפילו מוכשרים, שמעשי נים. מוזר בעליל, נוסף ונאמר, שהדי המעשן המצוי עוסק בדבר העבירה שלו לפחות עשרים פעמים ביום, מכסה שגם צופה הפורנו האדוק ביותר יתקשה למלאה, ועל כל פנים יתקשה למלאה לאורך זמן.

אז איך קרה שעניינם של המעשנים נותר יתום יחסית? נציע כאן שני הסברים וטיפ לסיום.

דרך אחת להסביר את ההבדלים נעוצה בגורמים העומדים מאחורי החקיקות השונות. לעיתונות הישראלית יש אלרגיה מוכרת לחקיקה דתית. כך, למשל, פורצים מדי שנה הקרבות בוירת שעון הקיץ ושעון החורף. כמה, באמת, זה מעניין? אבל ברגע ששמים להם את הזקן והקפוטה מול העיניים, מוזנ-קים אבידי התקשורת הישראלית על סוסיה וממה-רים להסתער.

ההסבר השני גורס שטיפת המוח שעברנו פה

■ לאן בדיוק נכנסתי?

יום חמישי ה-21 ביוני היה יום מיוחד מאוד עבור רי. באותו יום גונבה לאונוני שמועה כי פרקליטות מחוז חיפה החליטה להעמיד לדין את יו"ר ההתאחדות לכדורגל, גברי לוי, בשל תקיפת עיתונאי. כחובב ספורט מושבע, אצתי רצתי לאתרי האינטרנט, הגדולים והקטנים, הידועים יותר והיי דועים פחות, לקרוא את אשר כבר ידעתי. עיקר רצוני היה לדלות עוד ועוד פרטים. לאחר שוטטות של שעה באתרים השונים אכן כמעט באתי על סיפוקי. הדופק אמנם נרגע, אך לא לגמרי. המתנתי בקוצר רוח למהדורה היומית של "חדשות הספורט" בערוץ 5. "סוף־סוף אראה קצת ויז'ואל, אשמע את גברי לוי מהצד האחד, את חמי און (העיתונאי שהוכה) מהצד האחר, לבטח זה יקרב אותי נגיעה מסיפוקי", אמרתי וחייכתי. אלא שערוץ הספורט החליט שאין פה סיפור, ולכן העדיף שלא להתייחס לנושא בכלל. "זה לא אייטם גדול", אמר מנכ"ל הערוץ, מיילן טנור, בתשובה

לאחד מכתבי הספורט באחד העיתונים. יו"ר ההתאחדות חשוד בהכאת עיתונאי, כך קבע בית־משפט בישראל, אבל מר טנור קובע שאין בזה סיפור, ואני, העיתונאי הצעיר, שומע אותו ושואל את עצמי, אולי אני כלל לא שייך למקצוע? בעודי מהרהר בענף שבו בחרתי להשקיע את חיי, נזכרתי באירוע נוסף שהיה באותו ערוץ כחר דש לפני כן. המקום: אולפן "שער המש", תוכנית אחרונה לעונה 2001-2000.

המארחים: מודי בראון, מוטלה שפיגלר, גיורא שפיגלר וניב רסקין. האורח: יו"ר ההתאחדות גברי לוי. הסיבה: שני ילדים במצב קשה עד קשה מאוד, עשרה נוספים פצועים קל, וכל זאת כתוצאה מחגיגות האליפות של מכבי חיפה בקריית־אליצור. תיאור האירוע בקצרה: לוי נשאל שאלות "מעצבנות" בנוגע לאחירותו לתקלה, והוא, בתגובה, צעק על המראייין הבודד העומד מולו (רסקין), הטיח בו גידופים, ירד על גילו הצעיר ולא נח לרגע עד לקליק האחרון של כיבוי המצלמות. שוב מצאתי עצמי שואל אם נכנסתי למקצוע הנכון ואם אצליח ליישם את רצונותי בתקשורת מהסוג הזה. אחזיר אתכם כמעט חודשיים אחרת, למרדור הספורט של "ידיעות אחרונות". התאריך: 19 באפריל 2001. החדשות הבערות: מכבי תל־אביב זקרו קה לניצחון נוסף על פזארו כדי לעלות לפיינל־פור. מעניין? בהחלט, אך יש נושא נוסף שמאוד מעניין והוא כתבה בעמודי האמצע עם יו"ר ההתאחדות גברי לוי, הכותרת: "התקשורת בנתה לי תרמית של נוכל, לא מקבלים שאני מצליח". הציטוטים הנבחרים מפי היו"ר: "התרמית הכוחנית שלי בחלקה היא באשמת העיתונות", "העיתונות מחפשת אותי כבר שנים". המראייין מציג דוגמה למראית עין של נפר־טיום בניהול ענייני ההתאחדות, ולוי עונה: "זה יכול להיות לא טוב ציבורית, אבל זה לא מעניין אותי".

לשם מה נכתב הראיון הזה? הרי חוץ מקיטוריו של האישי על יחס התקשורת אליו ושיבועות הרצון העצמית שהפגין ("הציבור מאוד אוהב אותי, העם איתי" וכו'), לא נאמר בכתבה הרבה.

נזכרתי בעניין נוסף: דו"ח מבקר המדינה שפורסם ב־23 במאי ושיבקר את התנהגות ההתאחדות וראשה.

לא מזמן הודמן לי לשוחח עם אחד העיתונאים המסקררים דרך קבע את הכדורגל הישראלי. שאלתי אותו לפרש היחס המאופק של עיתונאי הספורט להתנהגותו של גברי לוי. "נסה גם אתה להילחם ותבין", השיב לי.

יניב אופיר

הכותב הוא חבר מערכת בספורטיו (חינוכית 2). המאמר משקף את דעתו בלבד.

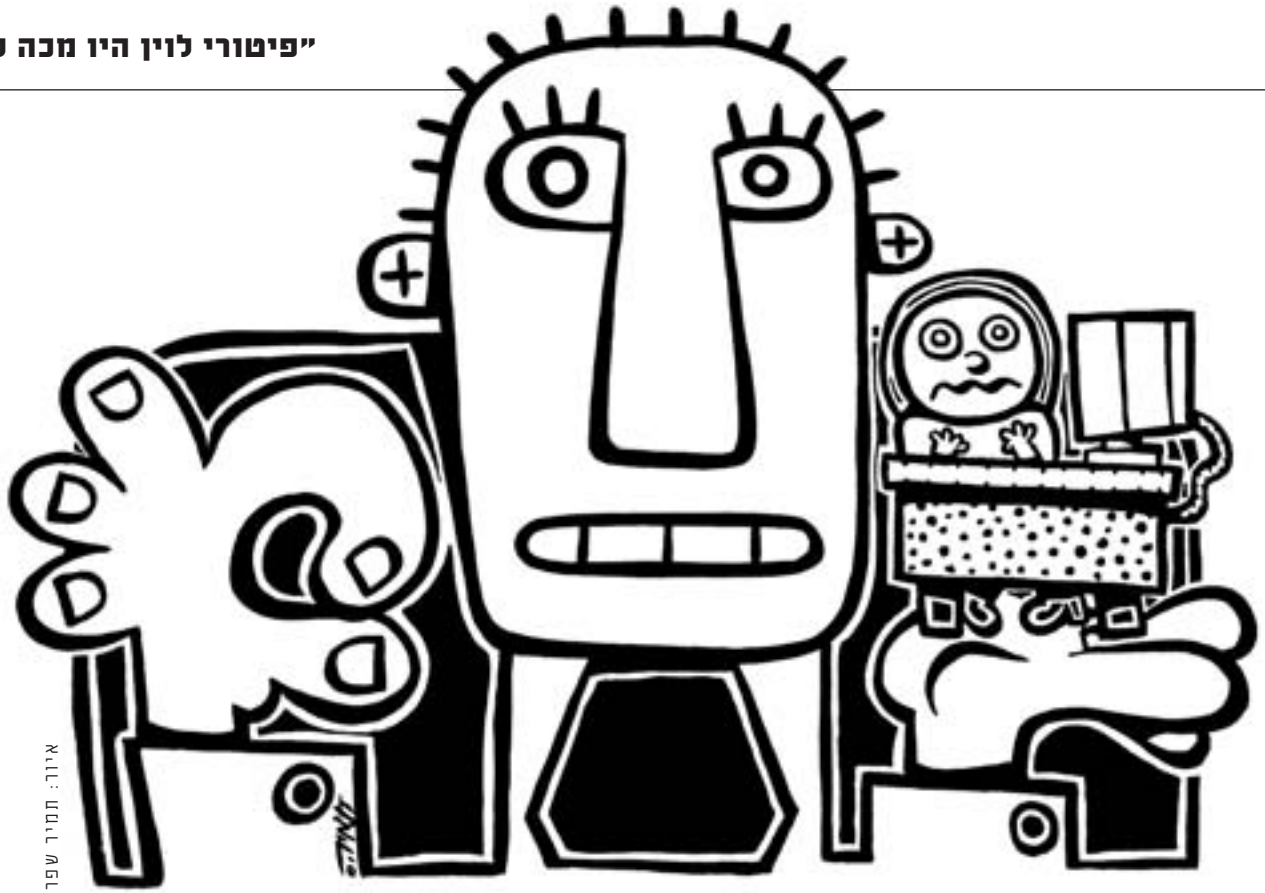
■ השאלות שעלינו לשאול את עצמנו

בראשית אוגוסט הופיעה ב"מוסף לשבת" של "ידיעות אחרונות" כתבה שבה תיאר ערן טיפנברון, שכתב מבריסל, את מצבו העגום של הדימוי של ישראל בדעת הקהל האירופית. הוא ניסה, כפי שהבהיר הלוגו שליווה את הכתבה, להבין "איך הגענו לזה". טיפנברון גרס, באמצעות ציטוט מומחים אירופים, כי הסיבות לדימויה המידרדר והולך של ישראל נעוצות באנטישמיות מוסווית של האירופים, שהתפרצה אחרי חמישים שנות הדחקה (בצילום שהתלווה לכתבה נראו מפגינים נושאים כרזה המאשימה את ראש הממשלה שרון ברצח, דיכוי ונאציזם). אחר־כך הוא תיאר באריכות את נפלאות מערך ההסברה הפלסטיני באירופה ואת כשלו של מקבילו הישראלי, ותלה בכך את עיקר האשמה על כתפי ההסברה הישראלית.

היתה זו כתבה אחת מני כמה שניסו להסביר את טיבו של הנידוי שישראל סובלת ממנו בקרב האירופים, נידוי שהיכה את הישראלים בהלם, עם הסערה הציבורית בדנמרק סביב מינריו של כרמי גילון לשגריר ישראל שם ועל רקע שידור סרט התעודה של הבי.בי.סי על אחריר תו של שרון לטבח בסברה ושתילה, ותחילתם, בבריסל, של הליכים משפטיים נגדו באשמת פשעי מלחמה. בכל הכתבות הללו, עד כמה שידוע לי, לא נעשה ולו ניסיון אחד לערוך דיון ענייני, מוסרי (כן, מוסרי), במהותן של הטענות המושמעות נגד ישראל בכלל ושרון בפרט (לבד מרוגל אלפר ב"הארץ", שלדעתו סרט התעודה על שרון הציג "קייס" מבוסס ומשכנע).

אפילו לנוכח הגל הפטריוטי השוטף אותו בחודשים האחרונים, קשה שלא להידרס מן התגובות הללו, ובייחוד מהעדר הגיוון בהן. ישראל, מדינה המתיימרת לפתיחות, דמוקרטיה ושוויון, סופגת האשמות חמורות מאין מחלק ניכר מן הקהילה הבינלאומית. העיתונאים הישראלים – שרבים מהם סירבו, באופן מחפיר, להתראיין לסרט התעודה של הבי.בי.סי – מגיבים כמאם המגוננת על ילדיה, ומחפשים, לא נעים לומר זאת, תירוצים. הסבריו של טיפנברון, כמו גם הסברים אחרים ששמעתי וקראתי מפי עיתונאינו, הם מופרכים, עלבון לשכל הישר, ובעיקר מביכים בחוסר הרלבנטיות שלהם. השאלות שעלינו לשאול את עצמנו הן פשוטות וחמורות: האם ישראל איננה מנהלת מדיניות של כיבוש כוחני? האם היא איננה מנהלת מדיניות ות של הרעבה, השפלה ודיכוי? האם קברניטיה של המדיניות הישראלית אינם אשמים בפשעי מלחמה ובפשעים נגד האנושות? העובדה כי שאלות אלה נשמעות חרשות לבקרים במדינות נאורות כגון דנמרק, בלגיה, צרפת, ובריטניה מלמדת, לכל הפחות, כי התשובה עליה איננה פשוטה. אפילו אם כולן תענינה בשלילה – ואולי בייחוד אם כך – יש לנו צורך דחוף בדיון מעמיק בהן, בטרם נמצא עצמנו, כולנו, עם הגב לים ועם הפנים לבית־הדין הבינלאומי בהאג, מבלי לדעת איך בכלל הגענו לזה.

ארנון לוי

בשורת ברק

מאבק משפטי של תחקירנית בערוץ הראשון, לאה לויין, הוביל לפסיקה עקרונית העשויה להשפיע על תנאי העסקתם של מאות עובדים במעמד של ש”ת

הדרו”ח, מקבלים תשלום על בסיס ש”ת, אולם אלה אינם מופעלים בתדירות קבועה או גבוהה.

בניגוד לעובדים רבים מאוד, הנותרים שנים רבות במעמד של ש”ת, הועסקה לאה לויין רק שלוש שנים בדרך זו. באוקטובר 1993 שונתה דרך ההתקשרות עימה: היא עברה מש”ת ל”חווה מיוחדת”, כוזה המעניק לעובדת גם זכויות סוציאליות מסוימות, אך לא במסגרת הסכם העבודה הקיבוצי של עובדי רשות השידור.

בחווה בין הצדדים נקבע כי רשות השידור רשאית להפסיק את עבודתה של לויין בכל עת, ונדרשת לשם כך רק הודעה מוקדמת של חודש ימים. על אופי עבודתה של לויין ושביעות הרצון של הממונים עליה יעיד מכתב ששלחה האחראית עליה, דפנה קפלנסקי, מפיקה במחלקה לסרטים דוקומנטריים, למנהל הטלוויזיה דאז, יאיר שטרן. במכתב הרעיפה עליה קפלנסקי שבחים למכ”ביר, וציינה כי לויין השתתפה בתחקירנית ב-22 פרויקטים מהגדולים והמוצלחים של מחלקת התעודה בערוץ הראשון. לויין מתוארת במכתב כתחקירנית יסודית, סקרנית ואינטליגנטית.

אבל נסיונה של לויין והשבחים הללו לא סייעו לה כאשר בספטמבר 1996, קצת פחות משלוש שנים לאחר חתימת החוזה, קיבלה הודעת פיטורים. העילה: קיצוצים וצמצומים בכוח האדם ברשות השידור. ”לאור הצמצומים ברשות והאילווצים התקציביים, הננו להודיע כי בהתאם לסעיף 5 לחוזה המיוחד בינך

צ ב י ה ר א ל

לאה לויין החלה לעבוד כתחקירנית בטלוויזיה הישראלית (לימים הערוץ הראשון) בנובמבר 1990, במעמד של ש”ת. בעגת רשות השידור, ראשי התיבות של צמד המלים ”שובי תשלום” הם הכינוי לפרילנסרים, שהרשות פוטרת את עצמה מלהעניק להם זכויות סוציאליות או תוספות אחרות המקובלות לגבי עובדים. מנקודת ראותה של הרשות אין בינה ובין הש”ת יחסי עובד-מעביד: הש”ת רק מקבל סכום מסוים, נמוך למדי בדרך-כלל, עבור משמרת, כתבה, משימה או הגדרה אחרת של פעילות, ותו לא.

ברשות השידור יש מאות עובדים המשובצים בסידור העבודה בטלוויזיה וברדיו, שמופעלים עליידי מנהלי המחלקות השונות באופן קבוע או כמעט קבוע, ושכרם משולם באמצעות ש”ת. כאשר בחן לאחרונה רואייה השבון יעקב גינצבורג את התנהלותה הכלכלית של רשות השידור, הוא ייחד מקום מיוחד לעובדי הש”ת הללו ברו”ח שהגיש לחברי מליאת הרשות. הרו”ח קובע כי לצד כ-1,800 העובדים המועסקים בחווה עבודה קיבוצי או ב”חווה מיוחדת”, יש ברשות השידור לא פחות מ-945 עובדים ועובדות במעמד ש”ת, המשולבים בסידור העבודה או מופעלים באורח כמעט קבוע. עוד 2,800 עובדים, על-פי

ללא החזר הוצאות

השדר צחי נגה הגיש אף הוא תביעה נגד רשות השידור. מאז שנת 1992 הוא מועסק, לדבריו, ברדיו במשרה מלאה, ומשולם כדבר שבשגרה בשידור העבודה של קול-ישראל, וכל זאת על בסיס ש"ת. תביעתו תלויה ועומדת בבית-הדין האזורי לעבודה בתל-אביב. בין מאות המועסקים ברשות השידור על בסיס ש"ת גם מפיקה שפנתה באחרונה לאגודת העיתונאים כדי לפתוח בהליכים משפטיים נגד רשות השידור לאור פסיקת השופטת ברק. המפיקה מסרבת לחשוף את שמה פן יבולע לה. לדבריה, היא מחתה כמה פעמים בפני הממונים עליה על אופן העסקתה, אולם מעמדה לא השתנה. המפיקה מספרת כי היא מועסקת על-ידי הרשות כבר שלוש שנים וחצי, וברור שבינה ובין הרשות התקיימו יחסי עובד-מעביד. לדבריה, היא מקדישה לעבודה ברשות השידור כ-25 שעות בשבוע. היא מעריכה את היקף משרתה בין חצי משרה למשרה מלאה. היא מלינה על שאפילו החזר הוצאות נסיעה אינה מקבלת. התשלום נעשה בש"ת, המסתכם בחודש בלא יותר מ-2,100 שקל ברוטו. מה שמקומם אותה במיוחד הוא שהממונה הבכיר עליה מסרב אפילו להיפגש איתה ולהתייחס למכתב ששיגרה אליו ובו ביקשה להעניק לה מעמד של עובדת מן המגזר ברשות השידור.

לעצם הפיטורים ולשמות המפוטרים”.

השופטת ברק גם מתחה ביקורת על רשות השידור, אשר העסיקה את לוי בתקופה הראשונה על בסיס ש"ת, למרות ששוכנה לעבודה באופן שוטף. הביקורת חורגת מעניינה הספציפי של לוי ועוסקת בנוהג, הנמשך כבר עשרות שנים, להעסיק עובדים המשוכנים בקביעות בשידור העבודה במעמד של ש"ת. קובעת השופטת ברק: "לא היתה כוונה להעסיק בש"ת עובדים לתקופות ארוכות – שסוג עבודתם הוא עבודה קבועה של עובד רגיל”.

ועוד: "מדובר ברשות ציבורית, אשר מצווה להקפיד על כללי המשפט הציבורי... המערערת (לוי) פוטרה קרוב לתום שלוש שנים בעבודה על-פי חוזה מיוחד. משלא היה נימוק אחר לפיטוריה, מעורר הדבר תמיהה אם לא פוטרה המערערת על מנת להימנע מהחובה להיוועץ בנציגות העובדים מתוך מחשבה, מוטעית לדעת, שבעניינה של המערערת עדיין לא חלה חובת ההיוועצות”.

בצטטה את השבחים על עבודתה המקצועית של לוי ממכתב ההערכה של קפלנסקי קבעה השופטת כי פיטוריה של לוי הם "מכה קשה ואכזרית, אבידה לגוף הזקוק באופן נואש לכוחות מעולים כמוה, על מנת לשמר איכות של שידורים". השופטת בהחירה בסוף פסקהדין, כדי שתובן נכון, כי אין בקביעתה כדי לכבול את ידי רשות השידור לפטר עובדים בגלל צמצומים, אולם יש לעשות זאת בכפוף לחובת ההיוועצות עם נציגיהם.

פסקהדין של בית-הדין הארצי כולל גם סקירה של הפסיקה בעולם בנושא זה, וקובע כי בצד זכות הקניין של המעביד וסמכותו לנהל את עסקו כראות עיניו ועל-פי הבנתו, "עומדות זכויותיהם של העובדים". לדברי השופטת ברק, "איוון ראוי הוא לאפשר למעביד לנהל את המפעל כראות עיניו, אך לתת בידי העובד סעד של ביטול פיטורים כאשר ניהול המפעל מלווה בפיטורים שלא כדין. חשיבות רבה לכך שבמקרה של פיטורים שלא כדין ישקול בית-הדין אפשרות של אכיפת יחסי עבודה על מנת שעובד לא יפסיד את מקור פרנסתו וסיפוקו”.

צבי הראל הוא הכתב לענייני משפט של "הארץ" בתל-אביב

לבין הרשות, יסתיימו שירותיך בתאריך 30.9.96, כתבו לה הממונים, ולוין נשלחה הביתה.

לוי לא ויתרה. היא פתחה במאבק משפטי נגד רשות השידור, וטענה כי פיטוריה נעשו שלא כדין. המאבק נמשך שנים, והגיע עד להכרעת בית-הדין הארצי לעבודה, אשר שלל את חוקיות הפיטורים. בפסקהדין יש שורה של קביעות עקרוניות, המעוררות עניין רב בקרב מאות עובדי הש"ת ברשות השידור, ומעסיקות כבר זמן רב את הממונים על המינהל וכוחה האדם ברשות.

ברו"ח של רואה-החשבון גינצבורג, אשר הוגש למליאת רשות השידור ימים ספורים טרם התפטרותו של מנכ"ל אורי פורת, נקבע בין היתר כי הרשות חייבת להיערך בהקדם לבדיקת משמעויות הפסיקה התקדימית. גינצבורג כתב כי קביעת בית המשפט, שלפיה בין הרשות ובין עובדי הש"ת מתקיימים יחסי עובד-מעביד, מחייבת את הרשות להתמודד עם מצב שבו עובד ש"ת המועסק באופן סדיר הוא עובד לכל דבר ועניין.

הדרך לניצחון המשפטי של לוי לא היתה קצרה: היא עתרה תחילה לבית-הדין האזורי לעבודה בירושלים, שם פסקה השופטת רונית רוזנפלד בספטמבר 1999 כי פיטוריה היו כדין. השופטת דחתה את טענת לוי כי בטרם הפיטורים היה על מעבידה להתייעץ עם ועד העובדים של הערוץ הראשון. הואיל ולא חלפו שלוש שנים מאז החלה העסקתה ב"חוזה המיוחד", קבעה השופטת רוזנפלד, רשאית היתה ההנהלה לפטרה בלא התייעצות כזו. יחד עם זאת, הוסיפה, לוי זכאית לקבל פיצויי פיטורים לא רק בגין עבודתה במסגרת החוזה המיוחד, אלא עבור כל שש השנים. בין הצדדים, קבעה השופטת רוזנפלד, התקיימו יחסי עובד-מעביד לאורך כל תקופת העסקתה, לרבות שלוש השנים שבהן עבדה על בסיס ש"ת.

לוי, באמצעות עורכי-הדין יוסי ארנון ושרי קרן, לא הסתפקה בפיצויים וערערה על פסיקת השופטת רוזנפלד לבית-הדין הארצי לעבודה. הערעור התקבל: שופטי בית-הדין הארצי לעבודה, בצד קביעת כמה הלכות חדשות, הורה להחזיר את לוי לעבודה ברשות השידור בקובעם שפיטוריה היו שלא כדין. פסקהדין נכתב על-ידי השופטת אלישבע ברק, שלקביעותיה הצטרפו השופטים עמירם רבינוביץ ונילי ארד, וכן שני נציגי ציבור שישבו בהרכב.

פסקהדין מציג את רשות השידור ואת נוהגי ההעסקה המקובלים בה זה עשרות שנים באור בעייתי, וחלק מקביעותיו חלות לכאורה על קרוב לאלף עובדים, שתנאי העסקתם גרועים ומפלים אותם לרעה.

אחת הנקודות המרכזיות שהעסיקה את בית המשפט נגעו לעובדה שהודעת הפיטורים נשלחה לתחקירנית לוי כחודשיים וחצי לפני שמלאו שלוש שנים להעסקתה בחוזה המיוחד. כבר בערכאה הראשונה, בבית-הדין האזורי, נבחנה מהות הנוהג להיוועץ בארגון העובדים (הוועד) ביחס לפיטוריו של עובד. על-פי המקובל ברשות השידור, רק לגבי עובד שהועסק במשך יותר משלוש שנים בחוזה מיוחד חייבת ההנהלה להיוועץ בוועד. מטעם רשות השידור העיד עמוס עמר, סמנכ"ל לענייני כוח-האדם ומינהל ברשות השידור: "המעמד של שלוש שנים הוא לפי חוזה. אנחנו לא קיימנו, במקרה של המבקשת (לוי), את כל התהליך של ההתייעצויות (עם הוועד), מאחר שלא השלימה את שלוש השנים, לפי חוזה מיוחד ברשות השידור”.

אך מה באשר לשלוש השנים הקודמות, או הועסקה לוי במעמד של ש"ת? לפי השקפת הרשות, כפי שעלתה מעדותו של עמר, תקופה זו לא היתה כלל רלבנטית למעמדה של לוי ולזכויות שהוקנו לה כעובדת בחוזה המיוחד. בפסיקת בית-הדין הארצי לעבודה (תיק ע/ע 359/99, מיום 28-2 בפברואר 2001) כתבה השופטת אלישבע ברק כי רשות השידור צריכה היתה להיוועץ בוועד גם במקרה של לוי, למרות שהדבר לא נקבע מפורש בחוק, בהסכם או בהסכם קיבוצי – גם כאשר נוהג כזה לא היה קיים ברשות השידור. "החובה", פסקה השופטת, "נובעת מכוח עקרון תום הלב. תום הלב דורש שמע"ב העומד לפטר עובדים מחמת צמצומים ייוועץ בנציגות העובדים באשר

שיח לוחמים

לשמור בקנאות למרות הבחילה שאחזה בי. זמן קצר לאחר מכן הרצה הקצין בכינוס בנושא צבא ותקשורת, ותקף בין השאר, בנאום הוצב להבות, את קציני צה"ל המבקרים את המעורבות ובכיריה שלא בשמם. "או שתדברו בשמכם ואפשר יהיה להתווכח איתכם או שתשתקו, פחדנים", אמר, פחות או יותר. בהוד דמנות חגיגית זו הוא גם תקף את העיתונאים שבעבור כותרת עסיסית מספקים מחסה לבורגנות מוגת לב מהסוג הגרוע ביותר, ואף הגדיר את המחסה כזמני בלבד יען כי עיתונאים הם כידוע עם בוגדני וזהות הנותנים בהם אמון סופה שתיחשף.

כשהסתיים הכינוס המתנתי לו ביציאה. "את לא מבינה כלום, אבל אני עפר לרגלייך, בובה'לה", הוא אמר לי, חיכך קצרות את גב ירו המסוקסת בלחיי, סובב אלי את הגב ונבלע בתוך חבורת פקודיו, עובדיו וידידיו. ואני הלכתי לשירותים והקאתי. האיש, אגב, לא קודם לתפי קיד שאליו נשא עיניו, ופרש מצדה"ל. על-פי הגרסה הרשמית, נומקה ההחלטה האישית בתחושתו כי מיצה את עצמו, אבל האמת היתה אחרת: הוא מאוד רצה להישאר ולהעפיל מעלה'מעלה, ואף הפעיל לשם כך מכבש לחצים על מקבלי ההחלטות. ומי התייצב בראש הלובי להשאתו וקידומו? אכן, טליק. מאז אנחנו נפגי שים מדי פעם באקראי באירועים שונים, ותמיד שמור אצלו עבורי אותו חיוך קטן שאומר לי חד וברור: אל תטעי, בובה'לה. זה אני שמחזיק אותך בכינים, לא את אותי.

והוא צדק. אסור היה לי לפרסם את הדברים, סנסציוניים ככל שהיו. יש למישהו דברים תקפים לומר, יתכבד ויאמר אותם בשמו. ואם לא – אז לא. אבל מרגע שהסכמתי לתנאי הפרסום, אני מחויבת להם, ולכן שותפה למשחק הדו-פרצופי שלו.

הריקושים על עוגמת הנפש שנגרמה לטליק הגיעו מיד, ובעקבותיהם לחצים מסיביים של ידידיו הרבים לחלץ ממני את זהות הקצין הבכיר כדי שיוכלו להחרים אותו. הקצין, אגב, היה עד כדי כך בטוח כי שאפילו לא טרה, משפרצה הסערה, לחזור ולוודא שלא

כשהאוד ברק התמנה לרמטכ"ל והתחיל לאייש את הנדבך העליון של הפירמידה הצה"לית באנשי סירת מטכ"ל בפרט והצנחנים בכלל, הייתי כתבת לא ממש ותיקה כמו סף סוף השבוע של העיתון "חדשות" זצ"ל. העיתונאי רונאל פישר שימש פה לבכירי השריון הממורמים בכתבת שער שכותרתה "השחורים נגד האדומים", ושבוע לאחר מכן התבקשתי להביא את תגובת הצנחנים. קצינים בכירים מפה ועד הודעה חדשה הגנו, בחירוף נפש מנומק היטב, על ברק שמקדם את הרואיים יותר, המוצלחים יותר, בעלי החשיבה הצנחנית החי"רית המתוחכמת, ואפילו עשו אאוטינג לכמה מה"שחורים" שהם בעצם "אדומים" בתחפושת.

אחד המתראיינים, קצין בכיר, מוכר, שרמנטי וכריזמטי במיוחד, הגדיל לעשות ותקף קשות, ישירות ובאופן אישי את "מר שריון", האלוף במיל' ישראל טל (טליק), מי שנחשב פרה קדושה, גיבור שאיננו שנוי במחלוקת ורמות נערצת מקיר לקיר ששום דופי מעולם לא דבק בה. לא זכורה לי ההתנסחות המדויקת שלו – ארכיון "חדשות" ארוז למשעי במרתפי בניין "הארץ" ואין כמעט גישה לאוצרותיו – רק נימתם, חריפותם, הזלזול שהיה שזור בהם, והשורה התחתונה לפיה טליק הוא פחות או יותר אבי כל חטאת, זקן מריר שאבד עליו הכלה, שאחראי אישית לכך שצה"ל עדיין תקוע בתיאוריות לוחי מת שריון ארכאיות. הקצין הבכיר הנ"ל אף מתח ביקורת על יצחק רבין,

שממשיך להחזיק בטליק כיועץ מיוחד, ותהה שמא מדובר בסיבות שאינן, בלשון המעטה, ממין העניין. השילוב בין קשריו החמים של הקצין הבכיר עם טליק, שהיו עובדה ידועה, ובין דבריו החריגים והחריפים כליכך הביא להחלטה שיש לפרסם אותם למרות שנאמרו בעילום שם. הוצאנו אותם אפילו לבוקסה, שקיבלה כותרת מושכת עין.

איור: לירון ברעקיבא

"או שתדברו בשמכם ואפשר יהיה להתווכח איתכם או שתשתקו, פחדנים", אמר הקצין הבכיר שתקף את טליק באמצעותי, כשהוא מחייב אותי להסתיר את זהותו

אחשוף אותו. שבוע לאחר מכן פגשתי במקרה את טליק בחניה של משרד הביטחון, והוא החל למנות באוזני בתלהבות רבה את שמות הקצינים הבכירים והוטרם, מכל יחידות הצבא, שהתקשרו אליו מלאי זעם והתמרמרות על דברי הקצין. מובן שאחד הראשונים שחש מיד לביתו, רועד מזעם, לתמוך בו בשעתו הקשה, היה אותו קצין שעל זהותו המשכתי

עמירה שגב היא עיתונאית ב"הארץ"

טלוויזיה ציבורית היא טלוויזיה דיאלוגית

ומשליטה ומימון של יומים פרטיים באמצעות פרסומות מאידך. עם זאת, אפילו מבנה ארגוני אידיאלי המבטיח את עצמאותו של השידור הציבורי לא יצלח ללא תפישה נכונה של מהותו היי-חודית של השידור הציבורי ושל תכניו הראויים. עצמאות היא כוח, והשאלה המרכזית היא כיצד לרתום את הכוח הזה בשם הציבור, ולטובתו, מול הכוח של המדינה והכוח של השוק כאשר הם מאיי-מים, יחד או בנפרד, על אינטרסים ציבוריים חיוניים. בישראל יש טשטוש ובלבול סביב שאלת המהות של השידור הציבורי, המוצג לעתים קרובות כזהה לשידור ממלכתי, המציג את העמדות הרשמיות של המדינה. לעומתו, יש המציגים את השידור המסחרי כשידור הנענה לדרישות הקהל ומייצג על כן את רצון הציבור.

ברצוני להציע את האבחנה בין שני סוגים של פנייה אל הצור-פיים: פנייה שיווקית ופנייה דיאלוגית. הפנייה השיווקית מאורגנת ומכוונת להשפיע על הצופה לקנות מוצר או שירות, להשפיע על התנהגותו בשוק וכן גם למכור לו מועמד פוליטי או מדינות. הפנייה השיווקית יכולה להתקיים הן בהקשר המסחרי והן בהקשר הפוליטי. מבחינה זו, השיווקית היא תכונה משותפת של שידור ממלכתי ושל שידור מסחרי. ההבדל ביניהם נעוץ רק במוצר או בנושא שאותו רוצים למכור לציבור. לשון אחר: הפנייה השיווקית מתייחסת אל הצופה ובוונה את התודעה והאוריינטציה שלו כצרכן. לעומת זאת, הפנייה הדיאלוגית אינה מוכרת לצופה מוצר או מועד-מד, אלא מתייחסת אליו כשותף ומקור של ערכים, סמכות והחל-טות בנושאים אזרחיים, תרבותיים וציבוריים. הצופה אינו נתפש כצרכן הבוחר פריטים מרפרטואר המוצג לו, אלא כאזרח המשתתף בעיצוב הרפרטואר ובקביעת סדר הערכים ודפוסי החיים בחברה. הגישה הדיאלוגית מכתיבה לא רק נושאים ייחודיים לתוכניות שידור, אלא אף פורמטים וקצב אחר. מדובר כאן בתפישה מקיפה, שונה מהמקובלת אצלנו, של מלאכת השידור.

אם האינטראקציה השיווקית היא מניפולטיבית, האינטראקציה הדיאלוגית היא תפוחה, שוויונית והדדית. הפנייה הדיאלוגית באה לאתגר את האזרח, לעודד אותו להיות יזם ולאפשר לו לשלב בישי החברת-פוליטי נקודות מבט שהשלטון והשוק רוצים להס-תיר. הטלוויזיה הציבורית צריכה, לכן, לתת במה – לצד קבוצות ויחידים המהווים חלק מן הממסדים הפוליטיים, הכלכליים והתר-בותיים – גם לקבוצות וליחידים בשוליים, אשר קולותיהם אינם נשמעים בדרך-כלל מעל במות ממלכתיות ומסחריות. ההיסטוריה של ערוץ 1 מלמדת על תהליך הרסני שבו הגישה השיווקית, הפורחת בטלוויזיה המסחרית, חודרת לבמות של הטל-ויזיה הציבורית ומתחברת שם עם דפוסי הגישה השיווקית הפולי-טית של המדינה. במקום שהטלוויזיה תהיה ציבורית ודיאלוגית, במקום שתיתן במה לסימפוזיה של קולות ציבוריים הבאים מלמ-טה – היא הופכת לטלוויזיה פוליטית-כלכלית-שיווקית שתמונות העולם שהיא מקרינה מונחתות בדרך-כלל מלמעלה. התוצאה היא שחיקת יסודות התרבות והתודעה של חברה אור-חית ביקורתית מתקרמת, ומכירה כללית במחירי "מציאה" של מוצרים, פוליטיקאים ומדיניות סוג ג'.

פרופ' ג'יימס סקוט מאוניברסיטת ייל פרסם לפני שנים ספור-רות ספר מופלא המתאר כיצד מדינות מודרניות מצליחות לכפות על אזרחיהן פרויקטים ממלכתיים שסופם בדרך-כלל אסון וסבל נורא לציבור (James C. Scott, "Seeing like a state", Yale University Press, 1998). הכישלון של התכנון הטוטלי של העיר ברזיליה כבר-זיל היא אחת הדוגמאות בספר. לתהליך הזה שני מאפיינים עיקרי-ים. האחד, הצגת הפרויקט במונחים הרואיים-אפיים כמעשה שיביא גאולה או יפתור בעיה קשה, וישנה את המצב מן הקצה אל הקצה. השני, שימוש מסיבי באמצעי התקשורת (כולל מערכת החינוך) כדי לנטוע במוחות האזרחים תמונת מציאות מעוותת המנותקת מן הרקמה החיה והסבוכה של החיים.

תמונת המציאות שהמדינה יוצרת ומפיצה היא בדרך-כלל פשטנית, טוטלית ומצדיקה את השימוש בכוחה כדי לבצע את הפרויקטים הממלכתיים האלה. בתקופה האחרונה גובר בתחומים רבים שיתוף הפעולה בין השלטון לבעלי הון בבניית מיצגי שווא של המציאות, כדי להצדיק פרויקטים ענקיים שבהם המדינה משמשת שותפה או סוכנת המוכ-רת לאנשי עסקים את הזיכיון להוציא אותם אל הפועל. בדרך-כלל "הפרטה" בנוסח זה אינה אלא מעבר ממונופול של המדינה למונופול פרטי, כששני הצדדים מפיקים תועלת רבה על חשבון הציבור. כאשר בעלי ההון המעוניינים הם גם השולטים באמצעי תקשורת ארציים, גם הטלוויזיה המסחרית וגם הטלווי-

ההיסטוריה של ערוץ 1 מלמדת על תהליך הרסני שבו הגישה השיווקית, הפורחת בטלוויזיה המסחרית, חודרת לבמות של הטלוויזיה הציבורית ומתחברת שם עם דפוסי הגישה השיווקית הפוליטית של המדינה

זיה השלטונית משתתפות בבניית תמונת המציאות המשרתת את האינטרסים המשותפים שלהם. בישראל יש שורה של דוגמאות לפרויקטים שבאו לכאורה לשרת את הציבור, ושהיו בנויים ככוונה או שלא ככוונה על מיצגי שווא. פרויקט ייבוש ימת החולה, כולל התכנון הארצי של משק המים בישראל, הוא דוגמה מובהקת לכישלון כזה. היבטים רבים בפרויקט הענק של כביש חוצה-ישראל מעוררים דאגה שגם מפעל זה יהיה בכייה לדורות בתחומי איכות הסביבה והחברה ובתחומים אחרים. למומחים רבים אין ספק שגם תיקון חוק הבזק, שהוצג על-ידי דוברי הממשלה ובעלי ההון כצעד ענק קרימה בפיתוח מערכת התקשורת הארצית, טומן בחובו נזקים שקשה להעריכם לאינטרסים של הציבור, שתלותו בבעלי ההון ובשלטון תגדל באופן דרמטי.

על רקע זה ברור מדוע במדינה דמוקרטית מתוקנת יש צורך בתחנות שידור וערוצים עצמאיים, המסוגלים להקרין תמונות מציאות אלטרנטיביות לאלו שמשרתות את השלטון ואת הביורור-קטיה של המדינה ולאלו המשרתות את האינטרסים הכלכליים. על רקע זה ברור גם מדוע יש חשיבות כה גדולה לטיבו של המבנה הארגוני של רשות השידור הציבורי, ובעיקר לדרישה שתהיה עצמאית משליטה וממימון ישיר של המדינה והפוליטיקאים מחד,

ירון אזרחי הוא פרופסור למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית מחקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

מחרוזת ללא י

המגזר הערבי
בישראל שואב מידע,
וגם עידוד, מערוצי
הלוויין הערביים.
אלג'זירה בראש
מצעד השידורים

י י ס י נ פ ו ז י ה

בילאל של אעטה

בסוף השבוע הראשון למאורעות אוקטובר 2000 עלה על המסגד בסח'נין עבדאלמונעם אברסאלה, אביו של החלל ואליר אברסאלה, והתחיל לזעוק לעבר ההמונים שהתקבצו ברחוב הראשי בסח'נין לחזור לבתיהם. בקול צרוד ובככי מר צעק: "אני מתחנן אליכם, חזרו לבתיכם בשם אלוהים, לא רוצים עוד הרוגים". קולו של האב השכול התמוגג בדיווחי החדשות שבקעו ממקלטי הטלוויזיה מערוצי הלוויין בערבית, שהיו שרויים כבר שעות ארוכות במערכה תקשורתית חמה. סימני המערכה ניכרו בהתרגשותם של מגישי החדשות ובקולותיהם של הכתבים המדרווחים מן השטח. היו אלה ערוצים כמו אלג'זירה, המשרדת מקטאר, אלמוסקבל הלבנונית, MBC הסעודית, LBC הלבנונית, ערוץ דובאי, ערוץ אברדאבי ותחנת ANN שבבעלות רפעת אסד, אחיו של חאפז אסד. חלק מן הערוצים הללו הם עצמאיים, כדוגמת אלג'זירה, ואחרים ממומנים בידי גופים ואנשים המקורבים לשלטון. כזו היא MBC, תחנה השייכת לערב הסעודית ומשרדת מלונדון תוכנית אקטואליה, חדשות, טוק'שוואו, מוסיקה ובידור. כמוה גם התחנות אברדאבי, דובאי וא'שארקה, המשרדות ממדינות המפרץ. תחנה בולטת אחרת היא ART, המשרדת בארבעה ערוצים של מוסיקה, סרטים ערביים, אקטואליה וספורט. התחנות הלבנוניות, כדוגמת LBC, אלמוסקבל ואלזין, מציעות מגוון של תוכניות טוק'שוואו חברתיות, שבהן מעיזים לדון בנושאים שנחשבו מאז ומעולם טאבו מוחלט בעולם הערבי, כמו יחסי-מין לפני הנישואים, גילוי עריות והומוסקסואליות. האירועים עברו מן הרחוב הראשי של סח'נין, אפוף ריח עשן הצמיגים שהרי בערו, אל מסכי הטלוויזיות. על המסך השתלבו שירים לאומניים, הלוויות המרניות ואלונקות מכוסות בדגל פלסטין, ושוב ושוב חזרה תמונתו של מוחמד אלדורה, הילד שנורה בצומת נצרים, בחיק אביו. למחרת ירדה דממה על העיר. בעודי מנסה לעכל את אירועי הימים האחרונים, חלפה ליד בתי מכונית וולוו לבנה, שמוסיקה בקעה ממנה. אחרי זמן קצר זיהיתי את השיר: "אלחולם אלערבי", או בתרגום לעברית, "החלום הערבי". השיר הופץ בשנת 1996, בביצוע 23 זמרים ערבים מכל העולם הערבי; לראשונה ראיתי את הקליפ שלו בערוץ ART, המשרד מוסיקה 24 שעות ביממה ממדינות המפרץ. השיר היה מלווה בתמונות מתקופת אלנכבה (אסון 48), ונרד או בו גם זקנים שנשאו את ילדיהם על גבם ואמהות שצעקו "אללהו אכבר",

"אלוהים על האויב". הקריאות התערבבו במלות השיר, ביניהן "דורות אחרים דורות תחיה על חלומנו, וכל אשר נגיד היום ייכתב בספר ההיסטוריה שלנו". השיר מתאר את חלומה של אומה שלמה להתאחד, כאשר ברקע מוקרנות תמונות מזעזעות של ילדים הרוגים ספוגי דם מטבח כאנא בדרום לבנון, ילדי עיר-אק הרעבים, מראות ממלחמות מדינות ערב עם ישראל ועוד.

"כל מה שמציגים בשיר הזה גרם לי צמרמורת בגוף", סיפר לי דיא גנאים, סטודנט לפסיכולוגיה מאוניברסיטת חיפה, "התחלתי לבכות. נקשרתי מאוד לשיר ולתוכנו וחשתי שאני חלק מהעולם הערבי, חלק מהזמרים ששרו את השיר; המוסיקה היפה שמשרתת את עניין הלאומיות והמשברים שעברה פלסטין, שכל אחד חייב לדעת".

גם יאסר עכאווי, סטודנט לתואר שני העובד בעמותת רופאים לזכויות אדם, רואה בשיר יצירה מרגשת וחש התפעלות רבה כאשר שמע אותו לראשונה. "מלות השיר נושאות משמעות של איחוד, התמונות עוברות על המוח והן גרמו לי להתפעלות פנימית, חשתי רגשות סותרים של דיכאון ושל אופטימיזם; ותי; דיכאון על חוסר האחדות בעולם הערבי, ואופטימיות כשהזמרים התחבקו בסוף השיר".

"יש עוד שירים שהופיעו בתקופה האחרונה, ויכולתי לראות את הכמות האדירה של שירים לאומניים שהתעסקו בסוגיה הפלסטינית", הוסיף עכאווי. "נרמה לי שזה תורם מאוד למאבק הפלסטיני, לחיזוק השפה הערבית ולהעלאת המודעות, ובמיוחד אצל הילדים הקטנים שהחלו לשיר אותם".

הופעת השיר על החלום הערבי השתלבה בכניסתם של ערוצי הלוויין לחברת הערבית: יותר ויותר צלחות לוויין צצו על בתים ברחבי העולם הערבי, וגם ביישובים הערביים בישראל. הצלחות חיברו את הציבור הערבי למגוון עצום של שידורים מן המזרח התיכון, שכמעט איש לא נחשף אליהם קודם לכן.

עכאווי מספר כי בכפר מגוריו, שיח' דנון, יש לא פחות מאלף בתים המחוברים ללוויין, אשר באמצעותו קולטים כשלושים ערוצים ערביים. מחיר צלחת הלוויין נע בין 1,500 ל-3,000 שקלים. "משפחתנו בדרך כלל צופה בשני ערוצים עיקריים – אלג'זירה ואברדאבי", הוא מספר. וכך גם כמעט בכל היישובים במגזר הערבי – חלק ניכר מן הציבור מחובר ללוויין או לתחנות המעבירות את שידורי הלוויין לבתים באמצעות כבלים. בעיר סח'נין מחוברים אלפיים מתוך 4,200 בתים לתחנה מקומית בשם נפטון תקשורת, שמנהלה מוחמד אברסאלה, מציע חבילה של 26 תחנות ערביות, מתוך חבילה כללית ארוכה של תחנות ישראליות וזרות, במחיר 99 שקל בחודש. לרברי אברסאלה חברת הלוויין הישראלית יס נכנסה אף היא

▶ לסח'נין לאחרונה, אך רק כ־150-100 איש התחברו אליה, חלקם לזמן קצר בלבד.

"האנשים אצלנו נקשרו מאוד לערוץ אלג'זירה", מעיד המנהל אביר סאלה. "זו הפעם הראשונה שאנו הפלסטינים בישראל נתמכים על-ידי הערוץ צים הערביים, שהתחילו לשרד תוכניות עלינו ועל ההיסטוריה הבלתי נשכחת שלנו". כך, למשל, שידר ערוץ אבירדאבי בחודשים האחרונים תוכניות דוגמת "הנשכחים" ו"החפים מפשע", על הפליטים ובני הפליטים, והרכה לחזור לתוכנית תיעודית על טבח דיריאסין, שהגיבורה הראשית בו היא קשישה בת למעלה מתשעים, שתיארה איך באו היהודים וטבחו בכני הכפר. הצלם התמקד שוב ושוב בעיניה הבוכיות, במאמץ לתעד כל רמעה.

ראדד סלאח, ראש עיריית אום-אלפחם ומנהיג הזרם הצפוני של התנועה האיסלאמית, משוכנע שאלג'זירה מתאמצת ליטול על עצמה את משימת העל-את המודעות הפוליטית בקרב הערביים. "כמו ערוצים אחרים בתקופת אינתי-פאדת אלאקצא, היא העלתה את הנושא האיסלאמי דרך השקפה תקשורתית חדשה", הוא אומר. סלאח מעדיף להצביע על שני ערוצים אחרים המשדרים ממדינות המפרץ, אישארקה ואקראא, השמים דגש על שידור תכנים ערכיים ואמונות איסלאמיים. עלי אלח'יל, חוקר ממדי-נות המפרץ, טוען שבתחנות אלה אחוז התוכניות עם אוריי-נטציה דתית נע בין ארבעים לחמישים אחוז (בחודש רמאדן מטפס שיעור תוכניות הדת עד לשמונים אחוז).

קובעי המדיניות בתחנות אלו משוכנעים שתכנים מערביים, המועברים באמצעות הטלוויזיה, הם הרס-ניים, במיוחד לדור הצעיר. אלג'זירה, לעומת זאת, היא מקרה יוצא דופן: היא עוסקת באיסלאם בנושא לשיח תקשורתי, שמותר ורצוי לדון בו מהיבטים שונים, ובכלל זה סוגיות של דת ומדינה ויחסי דת וחברה, כפי שנעשה בקביעות בתוכנית "הש-ריעה והחיים".

"לא כל ערוצי הלוויין שנכנסו למפה התק-שורתית במגזר הערבי הם בעלי אותו גוון", אומר עסאם אבירדא, חוקר במכון טרומן באוניברסיטה העברית בירושלים. "צריך להדגיש בעיקר את אלג'זירה, שהתחילה את שידוריה בשנת 1996. היא שברה את המונופול שהיה לטלוויזיה ולרדיו הישראליים כמקור כמעט יחיד, שהעניק לפלסטינים לכאורה השקפה ערבית, אך כזו שהיתה תלויה בתכנים ציוניים".

אלג'זירה משדרת חדשות בשידור חי. בראשית שידוריה עשתה זאת במשך שמונה שעות ביממה, אחר-כך התרחבה למחצית היממה, ועתה היא באוויר 24 שעות ביממה. אבירדא אומר כי בשידורי אלג'זירה בולטות תוכניות המארחות באולפן מדינאים, פוליטיקאים, מנהיגים ואנשי רוח. בתוכניות כדוגמת "הכיוון ההפוך", "הדעה האחרת" ו"בלי גבולות" הופכים לעתים קרובות מארח הדיונים לזוויכחים סוערים. בתוכניות אלה מתארחים תכופות גם נציגים פלסטינים, כמו גם ישראלים. החוקר ג'ון אלטרמן, שבחן את השינוי באמצעי התקשורת בעולם הערבי והקשר בין שינויים אלה לתמורות חברתיות, משוכנע שאלג'זירה תרמה רבות בשנים האחרונות (בטרם החלה אינתיפאדת אלאקצא) להוצאת ישראל מהבידוד האזורי. היא עשתה זאת בין היתר באמצעות הזמנת אישים ישראלים בולטים לראיונות בתוכניות ובריווחי החדשות.

עורכי התחנה סבורים כי הפתיחות לאישים ישראלים מגבירה את המהימ-נות של שידוריה ומעוררת עניין בקרב הצופים. לעתים מוזמנים מומחים שמסי-בירים את נבכי הפוליטיקה הישראלית, כדי להבין את המתרחש במדינה המוצגת כבעלת תפקיד מרכזי במזרח התיכון. הפתיחות הזו אינה משנה את האופן השלילי שבו מצטיירת ישראל בריווחים, המשופעים בתיעוד תקריות אלימות, בניית התנחלויות והרס של בתי פלסטינים.

הסגנון החדש, הפתוח, חוצה הגבולות של אלג'זירה מעורר לא פעם קשיים ובעיות. בראיון שהעניק מוחמד עלי, מנכ"ל אלג'זירה, לעיתונאי מצרי, הוא

הציג בפניו צורות שונות של התנכלויות לתפקוד התחנה מצד משטרים באזור. לדבריו, במדינות ערביות מסוימות מופעלים לחצים על אישים שלא להופיע בתחנה. "קרה שאורח אחד נעצר על-ידי שלטונות ארצו רק כדי למנוע ממנו להופיע בתוכנית. על אחרים נאסר לצאת מארצם או שקווי הטלפון שלהם נות-קו; ניתקו לנו את קו השידור מהאולפן בכמה מדינות, בעת שידור ישיר משם", סיפר המנכ"ל. משרד התקשורת הירדני, למשל, ביטל בנובמבר 1998 את זכויו-ות השידור של אלג'זירה בעמאן, בעקבות שידור תוכנית שבה השתלח אחד האורחים במשטר הירדני ואמר שהוא נתמך בידי ישראל.

חבלי הקליטה של אלג'זירה לא היו קלים. היא החלה לפעול בעידן שבו צופים רבים בעולם הערבי רחשו אי-אמון מסורתי לריווחי תחנות השידור הממלכתיות, רווי התכנים המגמתיים והכוזבים. לא פעם חיפשו הצופים מידע אמין יותר בסי.אן.אן, בסי.בי.סי ואפילו בשידורים מישראל. השידור החופשי, הביקורתי והפתוח של אלג'זירה התקבל תחילה בחוסר אמון, אך בתום השנתיים הראשונות השתנה היחס לתחנה. עלי מרשה לעצמו לטעון ששבעים אחוז מהערבים שמחזיקים צלחת לוויין נשענים על התחנה כמקור עיקרי למידע פוליטי.

מוחמד אלסייד, כתב ANN, מציין שאלג'זירה היא אכן תחנה עצמאית, ומדרג אותה במקום הראשון מבחינת המקצועיות. "הכתבים מתפזרים ברחבי תבל וללא ספק הם מחפשים את הידיעות החמות; אחר-כך הם מגישים אותם בצורה מיוחדת ומעניינת, המרתקת את הצופים למסך", הוא אומר.

מאז פרצה אינתיפאדת אלאקצא

ברור לעין כי אלג'זירה והתחנות האחרות הגבירו בצורה ניכרת את התגייסותם לנושא הפלסטיני. תמוני-תו של מוחמד אלדורה, שנהרג מול המצלמות בצומת נצרים, ושירים לאומניים חוזרים ומוקרנים פעם אחר פעם. כך גם תצלור-מים של ילדים, נשים וקנים שנהרגו בימים הראשונים של האינתיפאדה. בערוץ ANN, מספר הכתב אלסייד, צירפו לדיווחים מן הרחוב הפלסטיני גם דיונים פוליטיים, למשל

"שידורי הלוויין הידקו את הקשר בין ערביי ישראל לעולם הערבי. כל אחד מן הפלסטינים בישראל הרגיש שהוא שייך לעולם הערבי"

בתוכנית הנקראת "זעקת ירושלים" ("סאראח'את אלקורס"). ככל שהעמיקה ההדירה של אלג'זירה לבתי הציבור הערבי בישראל, כך מצאו בה מנהיגים וחברי-כנסת ערבים במה חדשה לחשיפה, וראו בה אמצעי לגיוס תמיכה במאבקם. "שידורי הלוויין הידקו את הקשר בין ערביי ישראל לעולם הערבי", אומר החוקר אבירדא. "כל אחד מן הפלסטינים בישראל הרגיש שהוא שייך לעולם הערבי; התחושה שסוף-סוף יש מי שמדבר בשמנו ומעלה את הנושא שלנו מאז 1948 הכניסה שמחה ללבבות רבים. תוכניות על טבח דיריאסין ועל כפרקאסם, נושאים שצונזרו ועוותו במשך שנים בתקשורת הישראלית, עלו על פני השטח באמצעות אלג'זירה".

אבירדא משוכנע שמה שהתחולל באמצעות שידורי הלוויין "איננו בגדר הסתה, אלא הכנה לפעולה של התעוררות לאומית, אשר נשאה את האינטגרציה של הערבים מחדש והוציאה אותם מהבידוד הלאומי, עם תחושה שדומה לאיחוד משפחות".

אינתיפאדת אלאקצא היתה לאלג'זירה מה שמלחמת המפרץ היתה לסי.אן.אן, כתב העיתונאי הפלסטיני דאוד כותאב. ואילו העיתונאי האמריקאי האווארד שניידר העריך ב"ווישינגטון פוסט" כי הסיקור הנרחב של אלג'זירה ותחנות טלוויזיה ערביות אחרות, ואפילו אתרי אינטרנט ערביים חדשים, תרם להתפתחות מה שהתחיל כהפגנה מקומית בירושלים להתרחשות אזורית.

בילאל שלאעטה הוא סטודנט לתואר שני בתקשורת באוניברסיטה העברית

עין בינלאומית

שעת בוקר בבית-מלון באוקלנד, בירת העסקים של ניו-זילנד. האורח האנגלי, המשתעשע בשלט־רחוק מול הטלוויזיה בחדרו, צופה באחת מתוכניות הערוץ הראשון: לצדו של מגיש התוכנית מופיע על המרקע מתווך נדל"ן, והשניים יוצאים לסיור בין בתים העומדים למכירה. במשך חצי שעה הם מסיירים בשכונות מוריקות, מתמוגגים יחד מן הבתים המטופחים ומשבחים את "מחירי המציאה" של הנדל"ן. לכל הבתים יש מכנה משותף אחד: כולם מוצעים למכירה בידי חברת תיווך אחת, זו שנציגה מופיע בתוכנית. המשדר כולו, העשוי להיראות לצופה התמים כתוכנית של מידע צרכני, משודר כולו בחסות חברת נדל"ן. שוב, אותה חברה ממש. "וכך חלפה חצי שעת שידור, ואני התחלתי לחוש שבהחלט ייתכן שהדברים קצת יצאו מכלל שליטה, באותו מעוז מרוחק של השוק החופשי", כתב הצופה המודמן דייוויד לוויד, מראשי ערוץ 4 הבריטי, במאמר שבו סיכם את ביקורו בניו-זילנד בשנה שעברה.

רפי מן

התוכנית שבה צפה לוויד היתה מה שמכונה "אינפורמזשן": הכלאה של מידע ופרסומת. תוכנית המופקת, נערכת ומשודרת בחסות פרסומית של חברה אחת, וכל מטרתה לקדם את המכירות של מעניקת החסות. בערוץ הראשון של הטלוויזיה הממלכתית בניו-זילנד משדרים לא מעט תוכניות כאלה; יש חברות רבות המוכנות לשלם בעבור חשיפה פרסומית כזו.

לא עוד. באפריל השנה פרסמה הנהלת הטלוויזיה של ניו-זילנד הודעה קצרה לעיתונות, ובה הודיעה על מדיניות חדשה, שתוריד מן המסך את יצור הכלאיים השנוי במחלוקת. "לערוץ 1 יש מחויבות לספק שירות איכותי לצופים. מכירת תוכניות שלמות למפרסמים, בין אם יהיה זה למכירת ציוד להתעמלות ביתית או חזרה אל הדת, איננה תואמת את המטרה שלנו", הסביר מנהל הערוץ, שון בראון. "אנחנו מורידים בהדרגה את כמות האינפורמזשן במשך השנה, כדי לפנות יותר זמן לתוכניות שיבדרו את הצופים ויעניקו להם מידע, ולא יתייחסו אליהם רק כצרכנים".

משהו מתרחש בטלוויזיה של ניו-זילנד, ואנשי טלוויזיה ברחבי העולם מגלים בכך עניין. אכן, לא כל מה שזו על המרקע בארץ הרחוקה והקטנה הזו, המונה פחות מארבעה מיליון תושבים ונקשרת בתודעת מרבית העולם בעיקר עם גירול כבשים ועם עוף הקיווי המוזר, רלבנטי גם למדינות מערביות אחרות. אבל ההתמודדות של חברה מודרנית עם המשמעותיות התרבותיות והחברתיות של טלוויזיה מסחרית, של גלובליזציה תקשורתית ושל סגידה לרווחים וריבידנדים היא עניין חוצה יבשות. ובניו-זילנד, מסתבר, אחרי כמה עשורים שבהם השתלט המסחור בהצלחה רבה על שידורי הטלוויזיה שם, יש מי שמבקש להחזיר עכשיו את הגלגל לאחור ולהעניק לציבור שידור ציבורי של ממש, כזה שמעניק משקל לתכנים – לא רק לרווח הכספי

ביצי הזהב של הקיווי

שניתן להפיק מרייטינג ומשידור פרסומות. ההיסטוריה של הטלוויזיה בניו-זילנד לא היתה שונה בשלביה הראשונים מזו של מדינות אחרות שבהן החל השידור במתכונת ציבורית. ניו-זילנד, כשותפת נאמנה בחבר העמים הבריטי (המלכה אליזבת השנייה היא עדיין ראש המדינה הרשמי שם), דבקה תחילה בדגם של הבי.בי.סי. בראשית שנות השבעים עוד היה לוח השידורים שם דומה להפליא למה שראו במדינות אחרות: חדשות, תוכניות מקומיות לילדים, סדרות בריטיות ואמריקאיות, מעט הפקה מקומית. חוק השידורים שחוקק בשנת 1976 קרא להקפדה על הפקה מקומית ועידוד התרבות של ניו-זילנד, אבל במציאות כבר החלה השחיקה: הממשלה סירבה להעלות את האגרה שמשלם הציבור, ורשות השידור חיפשה מקורות כספיים אחרים – בדמות פרסומות.

▶ המהפך התרחש בשנות השמונים, כאשר ממשלת נירזילנד אימצה בהתלהבות יתרה את מדיניותה הכלכלית והחברתית של גברת הברזל ששלטה אז בבריטניה, ואף הרחיקה לכת. "יותר תאצ'ריסטית מתאצ'ר", כינו אז את המדיניות שהוביל שר האוצר רוג'ר דאגלס. הגל הזה עבר על כל מגזרי השלטון, וגם על רשות השידור המקומית: זו הפכה לחברה ממשלתית, שהיעד הראשון שלה הוא הפקת רווחים, המועברים לאוצר המדינה. פה ושם היו גם כמה דיבורים על הגבלות של אתיקה, אבל מלות הקוד העיקריות היו שוק, תחרות, הכנסות, ובעיקר – רווחים. כמה יוצרים מקומיים ניסו נואשות להזכיר שטלוויזיה ממלכתית ציבורית אמורה לייצר בראש ובראשונה תרבות, בידור, חדשות, הפקה מקומית ושאר עניינים האמורים להיות חלק בלתי נפרד מיעדי השידור הציבורי, אבל הרוח הגדולה של כלכלת השוק נשאה את הטלוויזיה למחוזות חדשים.

וזה אכן היתה הצלחה אדירה, מנקודת ראות עסקית: שני ערוצי הטלוויזיה הממלכתית זכו לשיעורי רייטינג עצומים. בשנת 1999 צפו 76% מן הציבור בערוצים אלה. ערוצים נוספים, פרטיים, אשר קמו במקביל – כולל ערוץ סקאיי של רופרט מורדוך – רק רדדו בשוליים. במנהל הכנסות המדינה התמוגגו כל שנה כאשר רשות השידור העבירה אליהם עשרות מיליוני דולרים בתמלוגים ובמסים. בשנות התשעים היה מי שהציע להפריט את הערוץ, אבל באוצר סירבו: מדוע לוותר על הבעלות על תרנגולת המקפידה על גישה עסקית טהורה ומטיילה ביצי זהב?

היו, כמובן, מי שצפו בזוועה ב"אינפורמל'ס" ובשאר סמלי המסחר המוחלט, וביכו כל העת את חורבנו של השידור הציבורי. "הדגם של חברה למטרות רווח חיוק את האובססיה של הטלוויזיה בחיפוש אחר רייטינג, אחרי זרם הדולרים, אחרי הדיבידנדים לאוצר המדינה", נכתב במאמר מערכת בעיתון "פרס". "החיפוש אחרי הרייטינג הגבוה ביותר הוביל את המכנה המשותף הנמוך ביותר לשפל". גופים ציבוריים שהוקמו כדי לשמור על המורשת התרבותית של נירזילנד ניסו פעם אחר פעם לעודד הפקות מקור, אבל זה היה קרב אבוד. מחיר הרכישה של קומדיות, אופרות סבון וסדרות אמריקאיות נוסח "הישרדות" נמוך בהרבה מהפקות מקומיות, והנהלת רשות השידור נותרה נאמנה לתכתיבי החוק, המחייב אותה לגלות יעילות עסקית, ולא דווקא יצירתיות.

בשנת 1999, כאשר עלתה לשלטון ממשלת לייבור חדשה, החלה בחינה מחודשת של מצב רשות השידור. את דגל הרפורמה הניפה מריאן הובס, שרת השידורים, המכהנת במקביל גם כשרה לאיכות הסביבה. הובס, מנהלת בית-ספר וקולג' לשעבר, עם ניסיון עשיר בחינוך ובמאבקים נגד גזענות, זכתה בתמיכתה של ראש הממשלה הלן קלארק כאשר החלה בניסוח אמנה חדשה לרשות השידור. היעד: שיקומו של השידור הציבורי.

לאחר שנה וחצי של דיונים, הציגה לאחרונה הובס את האמנה החדשה, האמורה להחזיר את הטלוויזיה הממלכתית לפסים מקובלים של שידור ציבורי. "זה לא עומד להיות שינוי רדיקלי, בן לילה", הבהירה הובס, "אבל יש לנו מחויבות לשיפור מגוון התוכניות המשודרות בערוץ הממלכתי. אתם יכולים לצפות, למשל, לשידור יותר תוכניות דוקומנטריות ובאיכות גבוהה יותר".

האמנה החדשה מגדירה בין יעדי השידור הציבורי "סטנדרטים גבוהים ביותר של תוכניות איכותיות ואינטגרטי מערכתית", כמו גם עידוד הפקה יצירתית וניסויית, כאנטיתזה לרכישת סדרות פופולריות מעבר לים. כחלק מן ההפקה המקומית יוקדש בערוצים המחודשים מקום רב יותר לשידורים מאורים, עבור התושבים המקוריים של האיים, המהווים כעשרה אחוזים מן האוכלוסייה, ואשר בלשונם קרויה נירזילנד "ארץ הענן הלבן הארוך". בעולם התקשורת המקומי הגיבו בהתלהבות על האמנה. "היוזמה כולה מבטיחה, בעלת חזון ומעודדת", קבע מרצה בכיר לתקשורת באוניברסיטה מקומית, במאמרי מערכת חלקו שבחים ליוזמה, אבל הובעו ספקות באשר ליכולת לממש את כל חלקיה ההצהרתיים של האמנה, כדוגמת אלה הקוראים לשידורים "שיעניקו לצופים ניסיון משותף ויחזקו את תחושת האזרחות וההשתייכות הלאומית".

העמדת התכנים בראש סדר העדיפויות, ולא את הרווחים, חייבה גם שינוי במעמדה החוקי של רשות השידור. ועדות הפרלמנט הנירזילנדי עוסקות עכשיו בחקיקה מחודשת ובשאלה מי יממן את ההפקות המקוריות, וכיצד ניתן יהיה לפצות על אובדן חלק מן ההכנסות. תחילה העדיכו כי מחיר המעבר לשידור ציבורי של ממש עלול להגיע עד לארבעים מיליון דולר (של ארה"ב) בשנה,

אחרי יותר מעשור של הצלחה

כלכלית מרשימה, עומדת

הטלוויזיה הממלכתית של

נירזילנד לעבור טלטלה: ממשלת

הלייבור מבקשת להקים מעפור

שידור ציבורי של מחש, עם

מחויבות לתרבות מקומית,

לחיעוטים ולאקטואליה

איור: דוד פולנסקי

אך באחרונה מעריכים כי הסכום קטן בהרבה. חלומה של השרה הובס, לוותר כליל על הפרסומות ולממן את הערוץ הציבורי מאגרה ומסיוע ממשלתי, לא יתגשם. הערוץ הממלכתי ימשיך לשרד פרסומות, אבל בהיקף מצומצם הרבה יותר.

בעיצומם של הדיונים על האמנה החדשה, הוזמן לביקור בנירזילנד דייוויד לויד, האחראי על שידורי האקטואליה בערוץ 4 הבריטי רביהמוניטין. "ייתכן שיש בכך היגיון מסוים, שאם אי-פעם יוחזר השר של השידור המסחרי אל תוך הבקבוק, הדבר ייעשה תחילה בתרבות כה משכילה, בינלאומית ושוויונית כנירזילנד", כתב לויד במאמר שהופץ לאחרונה במגזין האינטרנט "Open Democracy". לויד המליץ למארחיו לא לנסות לשחזר את הטלוויזיה שלפני עידן תרבות השוק, וגם לא להפוך על פניו את כל לוח השידורים. מבחינתו, הדרך הנכונה היא לזהות ולהגדיר מספר מסוים של "תוכניות דגל" איכותיות, דוגמת משרדי חדשות ואקטואליה "ערניים ואינטליגנטיים", כמו גם מספר קטן של תוכניות דוקומנטריות, דרמה ובידור, ולהשקיע בהן את מירב המשאבים, כדי שאלה יהפכו לתעודת-הזהות הייחודית של הערוץ הציבורי. "כן, מדובר במרכיבים הנוגעים למוניטין של הערוץ, ולא של רייטינג", קובע לויד, ומעריך כי ניתן לאושש את השידור הציבורי גם בעידן הטלוויזיה של המאה ה-21. וממרחקים, הוא משוכנע, יעקבו רבים אחר הניסיון של ניירזילנד להקים מאפרו את השידור הציבורי.

10 ההחטאים של

חטא 3:

אטימות לרצון הצופים

הזכיינים מאוד אוהבים להציג את עצמם כקשובים למאוויי הציבור, אך מסתבר שהם לוקים בחירות ובעיוורון חלקי: הציבור נהנה ורצה עוד מסדרות שונות שנעלמו מהמסך, ובהן "החצופים" (נכון, זה עולה כסף, אבל מי אמר שאפשר להצליח בטלוויזיה בלי להשקיע?), "אלי מקביל", "משפחת סימפסון" (רוקא הערוץ הראשון רכש את הסדרה), "תיקים באפלה" ועוד. הציבור רוצה מהדורת חדשות מוקדמת, או מבטלים את מהדורת 7.30 (אתם יודעים כבר לטובת מה), ואז הערוץ הראשון חוגג עם רייטינג עולה למהדורת החדשות שלו בשעה זו. הצופים יכולים למצוא היום גם את "אלי מקביל" או "תיקים באפלה" בערוצי הלוויינים, אז מי צריך את ערוץ 2, שכליכך קשוב לנו?

חטא 4:

כשאת בוכה את לא יפה

מאז ירדת הרייטינג החלו הזכיינים לשכלל את ההתכנינות עד שהביאו לכלל אומנות של ממש. הם מתלוננים על "הפסדים" ועל הצורך "לקצץ בהשקעות". הפסדים? מלבד בשנה הראשונה, בכל שנות הערוץ השני צברו הזכיינים רווחים ענקיים, וזאת במשך עשור שלם כמעט! כשהרוויחו, שנה אחר שנה, לא חלקו את רווחיהם עם הציבור, אבל כאשר ברבעון מסוים נרשמת ירידה ברווחיהם, הם ממחרים לתבוע הקלות, הפחתת תמלוגים ועוד. והם ממחרים אל שר התקשורת, אל הנהלת הרשות השנייה, אל עיתונאים וכתבים, ומאשימים את הכל: את הפיקוח הציבורי, את "הקומיסרים" כביכול של מועצת הרשות השנייה, את מתחריהם הרבים מהכבלים ומהלוויין, את האווירה הכללית בישראל ואת מצב המשק והכלכלה, וגם את החוק המקשה עליהם ומנציח פיצול ימי שידור בין זכיינים. הם האשימו את כולם מלבד את עצמם.

חטא 5:

מגע הזהב נשחק

הזכיינים איבדו את מגע הקסם המפורסם שלהם. הם, שידעו פעם את נוסחאות ההצלחה, את המהילה של טופו עם מעגל דן שילון, את הפוליטיקה עם ה"סלבריטיז", את הצחוק והרמז, המתחיות החדשותיות עם המפלט האסקפיסטי – איבדו את מגע הזהב. כך רכשו, על סמך אינטואיציה כושלת, את תוכניות ה"Reality TV" כמו "הישרדות", וכשזו כשלה, חזרו ורכשו את "הישרדות 2" שכשלה גם היא, ואז השקיעו ב"החפרפרת", שכשלה גם היא, כמובן. הם התעלמו משחיקת כוכביהם וסחטו מדין שילון כל טיפת רייטינג עד שיבש

כ

אשר עלה הערוץ השני לאוויר, עזבה מדורת השבת הישראלית את הערוץ הממלכתי העבש, המיושן, המתנשא והמונופוליסטי, ונדרה למדורה החדשה, זו של הערוץ המסחרי החדש. כאן מצאו הצופים משחקי טלוויזיה, פרסים, קומדיות, סרטים, דן שילון, חדשות במתכונת חדשה, ואפילו הפרסומות היו חידוש מרענן. חלף כמעט עשור, והנה הצופים אורזים שוב את מזוודותיהם ונוטשים את הערוץ השני. תוך שנה איבד הערוץ הרבה מהאהדה הישראלית; הרבה צופים (יש הטוענים עד כדי שלישי), הרבה מפרסמים והרבה הכנסות. אלא שזכייני הערוץ השני, קשת, רשת וטלעד, שהורגלו לשנים של רווחים ענקיים, מתקשים להגיב ולהיערך בהתאם למגמות המסתמנות. עשרה חטאים, ואולי יותר, אני מבקש לייחס לזכייני הערוץ השני:

חטא 1:

להתקיף את השליח

מיד כאשר התפרסמו הנתונים הלא מחמיאים, מיהרו הזכיינים, ובעיקר עוזי פלד מטלעד, לתקוף את השליח שהביא להם את הבשורות המרות: הם האשימו את מחדלי שיטת המדידה של מספר הצופים (הפיפלמטר או מד המדרוג). אמנם הפיפלמטר אינו נקי מפגמים ומבעיות קשות, אך אין בהם כדי להסביר את צניחת הרייטינג של הערוץ השני, ובוודאי לא את האהדה הפוחתת לתוכניות המשודרות בו. מלבד זאת, היכן היתה הביקורת הזו כאשר נתוני הרייטינג של הזכיינים היו גבוהים? במקום לבחון את עצמם, את לוח המשרדים, את צורכי הצופים ואת האלטרנטיבות שמציעים המתחרים (כבלים, לוויין) – השקיעו הזכיינים את מרצם ואת האנרגיה שלהם לתקיפת הפיפלמטר.

חטא 2:

מיחזור, מיחזור, מיחזור

זכייני ערוץ 2 מאמינים כי אין דבר שמצליח כמו ההצלחה, ולכן הם מתמכרים למיחזור אינסופי של תוכניות, סדרות, סרטים ושעשועונים, כי מדוע לא למחזר את מה שהצליח? וכך המשיכו להלעיט אותנו בתכנים שנשחקו, במגישים שנמאסו, בשידורים חוזרים אינסופית שהבריחו את הצופים. הציבור באמת רוצה את "איצה" במקום החדשות של 7.30 בערב? הרי "איצה" הכושלת לא הצליחה גם בפעם הראשונה ששודרה, אז מדוע למחזר? והם גם ממחזרים לעיפה סרטים (גרועים ברובם). רשימה חלקית: "פארק היורה", "אוסטין פאוארס", "תאומים", "12 הקופים", "השוטר מברבלי הילס", "האקדה מת מצחוק" (הצופים משעמום). "הלהקה", "שוטר בג'ילדים", ועוד רבים אחרים ששודרו ארבע-חמש פעמים לפחות.

לגמרי, וחזרו ועשו זאת לדורו טופז עד שזוהרו התמוסס ונמוג. הם מאמינים בחלומות שווא כמו "קיציס" עם הומור מפוקפק, בפלאטו שרון, עבריין שהורשע, או בכוכבנית השותה את השתן של עצמה בשירור חי. זה לא רק נמוך, זה גם הביא רייטינג עלוב. מגע הזהב נשחק, ומתחתיו נחשפה חלודה מחשבתית ומתפוררת.

חטא 6:

השימוש בתחליפים זולים

כמו תעשיות החיקוי של המזרח הרחוק, למדו גם זכייני ערוץ 2 כיצד לייצר תוכניות חיקוי באיכות נמוכה, ללא הפקה נאותה, ללא כישרון, אך בעלות ייצור נמוכה. במקום "החרצופים" הזכורה לטוב הם מנפקים לנו את "המצב", חיקוי עלוב, דל בכישרון, דל בתקציב ודל בהומור. במקום "הבורגנים" או "בתים-ניוירוק", הם מייצרים את "משפחת עזאני". אמנון לוי או רפי רשף אינם תחליפים נאותים למעגל המיתולוגי והמושקע של דן שילון. המשבצות זהות – דרמה, סיטקום, סאטירה ישראלית, טוקשואו – אבל בכל משבצת ממלא את המקום תחליף זול, ירוד ברמתו ולא ראוי לשימוש. וכמו מוצרי תעשיות החיקוי של המזרח הרחוק, זה מתבלה מהר ומאבד את צרכניו במהירות.

חטא 7:

מי צריך מחקר אם יש אינטואיציה

היוהרה, או הביטחון העצמי, אחרי שנים של הצלחה הביאו את הזכיינים לסמוך על כושר השיפוט האישי שלהם יותר מאשר על מחקר שיטתי ואובייקטיבי. הם משקיעים סכומי ענק בתוכנית כמו "החפרפרת", אך היכן הבדיקה המחקרית (שעלותה אחוזים בודדים מעלות ההשקעה בהפקה) שמטרתה לזהות פוטנציאל לתוכנית כזו? היכן המחקר שהצדיק את ביטול מהדרת החדשות המוקדמת (כאשר יש דווקא מחקרים המוכיחים את ההפך)? היכן המחושבים העדינים והרגישים שיציגו להם את מאוויי האמיתיים של הציבור, היכן הבדיקות המחקריות שיאמתו או יזמנו את האינטואיציה שתש כוחה?

חטא 8:

המון, המון, המון פרסומות

אם יש משהו שמרגיז את הצופה הישראלי במיוחד זה גודש הפרסומות והקדימונים הממלאים את הפריים-טיים. הזכיינים הצליחו להביא לאישור של 12 דקות פרסומת בשעה, ולכך הוסיפו דקות ארוכות של תשדירים עצמיים, קדימונים ו"טיוזים" לתוכניות שלהם. פעם, כשעלה ערוץ 2 לאוויר, מצאתי במחקר כי הישראליים נהנים

מתשדירי הפרסומת בעיקר משום שהיו חידוש מרענן. אבל היום ברור שהציבור עייף מהפסקות הפרסומת הקוטעות סרטים, תוכניות חדשות ואף דיווחים על פיגועי טרור. הזכיינים, הלהוטים לכל מפרסם ולכל פרסומת, לא השכילו לראות את הכתובת על הקיר: יותר מדי פרסומת פירושו פחות קהל, ופחות קהל זה פחות כסף מפרסומות. כדאי להם גם ללמוד מחברות אחרות, שבהן זמן הפרסומות נופל מ-12 דקות בשעה, ולמרות זאת אין הפסדים.

חטא 9:

על הניכור המועצת הרשות השנייה

מועצות ציבוריות באו והלכו, והזכיינים נשארו. הם ראו חברי מועצה שבאו כמינוי פוליטי, הם ראו עסקנים שנתמנו בחסד פטרון פוליטי, הם ראו נציגי "מגזרים" ומפלגות, הם ראו אנשים שהעשייה הטלוויזיונית לא היתה מוכרת להם ובכל זאת הופקדו עליה כנציגי ציבור. כל אלה יצרו כמובן ניכור בין המועצות לבין הזכיינים. המועצות הציבוריות ראו בזכיינים גורם עסקי המבקש להרוויח בלבד ולהיטיב עם בעלי המניות, ואילו הזכיינים ראו במועצה גוף חסר ערך, קובץ של עסקנים וקומיסרים חסרי הבנה בסיסית. הפער הזה מצער, כי בשעת משבר של הערוץ השני היו הזכיינים והמועצה צריכים להסתייע זה בזה בחיפוש אחר פתרונות. מנסיוני האישי, כמעט שאין הידברות בין הזכיינים למועצה, אין ניסיון משותף לחפש דרך, לערוך מחקרים או ללמוד ממחקרים. הרכבה של המועצה הנוכחית, פרי החלטת בג"ץ, עשוי היה להבטיח פתיחות רבה יותר לכך, אך הזכיינים מתמידים בניכורם, אולי כתוצאה משנים ארוכות של מועצות "פוליטיות" מדי ובעלות ידע מועט מדי.

חטא 10:

האובססיה לחיזוגים ורשיונות

במקום לעסוק בשיפור פני המסך, בחיפוש אחר מענה נכון יותר לצורכי הצופים בסביבה טלוויזיונית חדשה, עסוקים הזכיינים בנסיונות למצוא קיצורי דרך מסחריים-עסקיים. הם מדברים על קבלת רשיונות במקום זכיונות, שמשמעותה, למעשה, הסרת הפיקוח הציבורי. הם מדברים על מיזוג הזכיינים ועל "רצועות רוחב" של הפקות משותפות שיחסכו להם הוצאות, אך אין באלה כל ערובה לאיכות טובה יותר. הם לוחשים באוזני שר התקשורת ומקורביו. הם לוחשים באוזני כתבים והם לוחשים באוזני הנהלת הרשות השנייה. והלחישות אומרות יותר כוח, פחות זכיינים, פחות הוצאות, יותר רווחיות, פחות תחרות, ואף לא מלה אחת על איכות. ■

פרופ' גבי יומן הוא ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה וחבר מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו

לב שבור

עולם התקשורת בקנדה נסער בעקבות פסק־דין במשפט דיבה שקבע פיצויים עצומים לשני רופאים שתביעתם התבססה על שיחות שניהלו התחקירנים מאחורי הקלעים

גלית יחיני

מהו עתידה של העיתונות החוקרת? אם נשפוט לפי תביעת דיבה שהוכרעה כעת בקנדה, העתיד נראה עגום מאוד. שלושה שופטים בבית־המשפט העליון בקנדה קבעו פיצויים בגין הוצאת לשון הרע כתביעת דיבה נגד תוכנית תחקירים יוקרתית בשווי של שלושה מיליון דולרים קנדיים, הסכום הגבוה ביותר שנקבע אי־פעם בקנדה לפיצויי תביעת דיבה. אגב פסיקתם ביקרו השופטים קשות את דרכי עבודתם של התחקירנים בתוכנית, קראו להם "רודפי סנסציות פרוזיטים", חלקו על דרכי העבודה הלגיטימיות של עיתונאים חוקרים כמו הסתייעות במקור מתוך המוסר המבוקר, וטענו כי לעיתונאים הנדונים היתה תיזה מוכנה מראש, וכל החקירה נעשתה כדי להוכיח את קו הסיפור שנבחר. לכן, קבעו השופטים, העיתונאים לא פעלו בתום לב, והכריעו נגדם.

הכרעת השופטים קובעת תקדים בעולם העיתונאות החוקרת: לא די להביא הוכחות חותכות לנכונותו של הסיפור המוצג, כפי שדורשים עורכי־הדין המאשרים את התחקיר, השאלה היא גם כיצד הוצגו ההוכחות האלו לקהל ובאיזה אופן הושגו. האם מדובר בביקורת לגיטימית של מערכת המשפט על התקשורת,

או שמא מדובר בסכנה לחופש העיתונאי ואף לדמוקרטיה? הוויכוח הציבורי הסוער בקנדה סביב תביעת הדיבה הזו הולך ומתרחב.

את סכום הפיצויים העצום יצטרך לשלם משלם המסים הקנדי. מדובר בתוכנית ששודרה בערוץ הטלוויזיה הציבורי־הממלכתי סי.בי.סי, אשר לו אין ביטוח נגד תביעות דיבה. אין הדברים אמורים בתוכנית זניחה; "הנכס החמישי" היא תוכנית הרגל של הערוץ הממלכתי כבר 26 שנה. תוכנית התחקירים היוקרתית זכתה בלמעלה ממאתיים פרסים במשך שנות קיומה בזכות תחקיריה וגילוייה. בין הפרסים – אוסקר אחד, כמה פרסי אמ" ועשרות פרסים קנדיים ובינלאומיים שונים. איש לא העלה על דעתו שאמינותה של התוכנית תועמד בספק בידי השופטים הקנדים.

הסיפור החל בשנת 1995, כאשר עיתונאי חוקר עצמאי בשם ניקולאס רגוש הגיע למערכת "הנכס החמישי" והציע לראשיה תחקיר מרעיש על שחיתות במנהל התרופות הממשלתי. רגוש היה ידוע בזכות תחקירים שעשה בעבר על מנהל התרופות ועל משרד הבריאות הקנדי. בתוכנית הוא גילה שמנהל התרופות אישר תרופה בשם ניפדיפין, לטיפול במחלות לב, בעוד מחקר של אוניברסיטת וושינגטון קבע שהתרופה עלולה לסכן את חייהם של אלה המשתמשים בה. המקור העיקרי של רגוש לסיפור היתה ד"ר מישל בריל־אדוארדס, רופאה שעבדה במנהל התרופות, אשר ביקרה קשות את הליך אישור

התרופה. בריל־אדוארדס ניהלה מאבק במנהל על אישור התרופה ועל כך שהציבור לא הוזהר מהסיכון שבשימוש בה. נטען נגדה שיש להבין את מאבקה על רקע אי־קידומה בתוך מנהל התרופות.

שני רופאים, ד"ר פראנס לינן ממכון הלב באוטאוהו וד"ר מרטין מאירס, קרדיולוג מבית־החולים סאניברוק בטורונטו, הוצגו בתחקיר באור שלילי, כמי שיש להם אינטרסים עסקיים בכך שהם מקדמים את התרופה ותומכים בה. גרסתו הסופית של התחקיר, שהוכתרה בשם "לב העניין", אושרה לשידור על־ידי עורכי־הדין של סי.בי.סי. כמיליון איש צפו בתוכנית בסוף חודש פברואר 1996. הפרומו היה דרמטי. "אנשים מתים, אנשים שלא צריכים למות – מתים", הודיע הקריין. ד"ר מאירס היה בהלם. הוא התראיין במשך ארבע שעות לתחקירני התוכנית והסביר מדוע התרופה בטוחה ויעילה, ועתה חש כי נעשה שימוש לא ראוי בדבריו וכי הוצג כרשע שמגונן על תרופה שממיתה עשרות אלפי אנשים. ד"ר בריל־אדוארדס הוצגה כלוחמת המוסרית שהתפטרה מהמנהל בגלל האופן שבו טיפל בתרופה הקטלנית.

שישה שבועות לאחר השידור תבעו שני הרופאים את הרשת על הוצאת דיבה. הם דרשו התגזלות ופיצויים של 35 אלף דולר קנדיים לשניהם יחדיו. סי.בי.סי יכולה היתה לסיים את המחלוקת בפשרה עם תשלום יחסית קטן. מנהלי הרשת סירבו; הם לא העלו על דעתם שהפיצויים עשויים לתפוח

איור: רונן ארליך

פגעו במוניטין שלו כשהציגו אותו כ"איש הרע" בסיפור. השופטים פסקו שלתחקירנים היתה דעה קדומה על הנושא, ושבתהליך ברירת החומר לשידור פעלו כדי לאשש את התיזה שלהם. הם הורו לרשת לשלם למאירס פיצויים בסך מאתיים אלף דולר וכן הוצאות המשפט. מסקנת השופטים בתיבתו של לינן היתה זהה. השופטים ביקרו את התחקירנים על שהציגו את נסיעתו של לינן למצרים, לכנס על חשבון חברת תרופות, כ"שיט על הנילוס", וגם על כך שהצביעו על ניגוד אינטרסים אפשרי משום שלינן יושב בוועדה לאישור תרופות במנהל הקנדי. השופטים הוסיפו שהתחקירנים התעלמו מכך שמנהל התרופות האמריקאי חזר בו מהאזהרה שיש סיכון בתרופה לאחר בדיקה חוזרת שעשה. לינן זכה בפיצויים בסכום המתקרב למיליון דולר וכן בהוצאות משפט. "לא היה שום חיפוש אחר האמת כאן", קבעו השופטים, "היה כאן חיפוש אחרי תמונות וחלקי משפטים שיתאימו לדרמה של הסיפור שנקבע מראש".

מנהלי הסי.בי.סי החליטו לערער על החלטות השופטים, ופנו לבית־הדין לערעורים. הם טענו בערעור שהשופטים היו נחושים ברעתם לנזוף בתקשורת וללמד אותה לקח. הרכב של שלושה שופטים לא השתכנע. ב־12 ביוני השנה הגדיל בית־המשפט את הפיצויים למאירס בעוד 150 אלף דולרים, והפך בכך את סכום הפיצויים המשותף, יחד עם הצו לכיסוי הוצאות המשפט, לסכום חסר תקדים של שלושה מיליון דולר. השופטים טענו שההצגה הפשטנית של התחקיר עם "האיש הטוב והאיש הרע" גרמה לכך שעמדת הרופאים התובעים נראתה הרבה יותר קיצונית מכפי שהיא באמת. השופטים גם ביקרו את השימוש בד"ר בריל־אדוארדס כמקור, בגלל הסכסוך שהיה לה עם הנהלת מנהל התרופות על קידומה בעבודה. האפשרות שבריל־אדוארדס לא זכתה לקידום דווקא מפני שחשפה בעיות בתפקוד המנהל לא השפיעה על השופטים. בסי.בי.סי עדיין לא הרימו ידיים. הפגיעה ביוקרת התוכנית והשפעת גזר־הדין על התנהגות העיתונאים החוקרים בעתיד גורמות לראשי הרשת לשקול ערעור לבית־המשפט העליון.

לשלושה מיליון דולר ושבת־המשפט יפסוק נגרם. היה ברור להם שהם נלחמים על יוקרת התוכנית ושהם ינצחו במאבק המשפטי ללא בעיה. שלוש שנים לאחר מכן נפתח המשפט כשכל אחת משתי התביעות נדונה בנפרד. בית־המשפט הורה לסי.בי.סי להגיש את כל הקלטות והמוזכרים שהוכנו במהלך התחקיר, גם אלה שלא הגיעו לעריכה הסופית ושלא היו אמורים להיחשף לעין הציבור לעולם.

הצגת הקלטות הנחיתה מהלומה קשה על התחקירנים. השופטים מאוד לא אהבו את חומר הגלם שבו צפו. התחקירן רגוש נראה מבקש מהקריינית להציג את שאלותיה לשני הרופאים בסגנון תוקפני. הוא הנחה את התחקירנים שעזרו לו לחפש מי הוא המממן הסודי של ד"ר לינן. אנשי הצוות נשמעו אומרים בינם לבין עצמם שאנשי מנהל התרופות הם "חלקקים ולא אמינים". מערכת הסי.בי.סי טענה להגנתה שמדובר בשיח עיתונאי מקובל של מאחורי הקלעים, שלא מצא ביטוי בתמליל הסופי שהוצג לצופים. הם הדגישו כי לא היתה ככוונת הרברים שנאמרו בין העיתונאים כדי לפגוע ברופאים. אלא שהשופטים ראו את כל הביטויים האלה כחוסר תום לב מצדם של העיתונאים.

בנובמבר 1999 קבעו השופטים בתיבתו של מאירס שיוצרי התוכנית לקחו נושא רפואי מורכב ושנוי במחלוקת והפכו אותו לדרמה פשטנית, ואף

גלית ימיני היא כתבת "דיעות אחרונות" בקנדה וסטודנטית לתואר שני במנהל עסקים באוניברסיטת טורונטו

קללת הברכה

בעצם הפרסום פוגע בתובע ועלול להשפילו בעיני הבריות כדי שיהווה לשון הרע.

עם זאת, רשות-השדור טענה כי כרוה שכזו אינה יכולה להיות לשון הרע, שכן לא ניתן להבין אותה כפשוטה. הציבור, טענה הרשות, מודע היטב לטכניקות פרסומיות, וכל ברדעת מכיר את השיטה שנקטה במקרה זה ונועדה לעורר את סקרנות הלקוחות לשידור תוכנית בטלוויזיה. זאת ועוד, טענה רשות-השדור, באותם ימים פורסמה בעיתון נות הכוונה להקריין את הסדרה, ולכן היה ברור כי המודעה אינה מתייחסת באופן כלשהו לעורך-דין סיטון האמיתי, אלא אל הדמות הבריונית שעמדה לעלות על המרקע.

בית-המשפט דחה את טענתה של רשות-השדור וקבע כי איננו סבור שאדם מן היישוב מזהה מתי מדובר בפרסומת שמחקה בידועין דרישה בין אנשים ומתי בפרסום מסוג אחר. יתרה מזאת, קבעו השופטים, לו היה ברור שיש קשר בין המודעה המתיימרת לשקף חילופי דברים בין אנשים ובין סדרה דרמטית שעומדת לעלות בטלוויזיה, הרי כל צורת הפרסום הזו, המחקה

דרישה אמיתי, היתה מאברת מעוקצה. השופטים פסקו גם כי מידת החשיפה לעיתונות קטנה ממידת החשיפה לשלטים המתנוססים בראש חוצות, ואף הסתמכו על עדויות לקוהו-תיו של עו"ד חגי סיטון וחבריו למקצוע, אשר טעו לחשוב כי מדובר בפרסומת מטעמו הוא, ואף אם שמעו על הסדרה, לא קישרו את המודעה אליה.

בית-המשפט גם דחה את טענת הרשות כי מדובר ב"פרסום אבסורדי", שכן איש לא יעלה על דעתו שעורך-דין מכובד "ישתגע" ויפיץ פרסומת על גבי אוטובוסים, צעד אסור לפי כללי הלשכה. כללים אלה אינם ידועים מספיק לציבור הרחב, קבע בית-המשפט, ואף חבריו של עו"ד סיטון, שידעו היטב על הכללים, בהחלט העלו על דעתם כי הברם "השתגע".

לאחר שדחה טענות נוספות של רשות-השדור, הורה בית-המשפט להחזיר את הדיון לבית-משפט השלום, כדי שידון בטענות אחרות שטרם מוצגו, וכן בשאלת סכום הפיצויים המגיע לעו"ד סיטון.

בהענקת ברכה לעורכי-דין שהביאו לזיכוי של לקוח, ובעצם מורת הרוח הציבורית שעוררה ההכרעה במשפט סימפסון אין כדי להפוך אותה ל"לשון הרע". השופט כרמל פסק גם כי באופן הפצת הברכה (הפיקטיבית) אין משום פגיעה בעו"ד סיטון, אף שמדובר לכאורה בפרסום אסור לפי כללי לשכת-עורכי-הדין.

עו"ד סיטון ערער לבית-המשפט המחוזי וצמצם את ערעורו לבהינתן כרות הפרסומת, לאחר שקיבל שהסדרה עצמה לא פגעה בשמו הטוב. סיטון טען כי המודעות על גבי האוטו-בוסים פגעו בשמו הטוב הן בשל תוכנן והן בשל צורת פרסומן.

בית-המשפט המחוזי בירושלים קיבל את טענתו זו של סיטון והפך את פסקי-הדין של הערכאה הקודמת. השופטים צבי סגל, משה גל וצבי זילברטל קבעו כי גם במקום שבו אין לשון הרע ישירה ומפורשת, עדיין תיתכן

הפרסומת שיוחסה לעו"ד סיטון פגעה בו וזיכתה אותו בפיצויים

לשון הרע המשתמעת מנסיבות היציגיות. השופטים הסכימו עם השופט כרמל כי ברכה לעורך-דין שהצליח במשפט אינה לשון הרע, אך קבעו כי "האדם הסביר" שאיננו משפטן לא יכול היה לקבוע קביעה דומה, משום שהאווירה הציבורית באותם ימים היתה נגד סימפסון ובאוויר ריחפה תחושה עמוקה של חוסר צדק. לכן, אם דעת הקהל מתנגדת לזיי כוי, הרי משלוח ברכה, שמתוכה משתמע כאילו התובע תומך בזיכוי, יש בה משום לשון הרע על התובע.

זאת ועוד, השופטים קבעו כי גם אם מתוכן נה של כרות הפרסומת לא משתמעת לשון הרע, משום שהאדם הסביר יחשוב שבכל מקרה משלוח ברכה לעורכי-דין מצליחים איננו צעד פסול, הרי עצם העברת האיחולים מפסים של מכתב או פגישה אינטימית לברכה פומבית, באמצעות פרסומות ענק על גבי אוטובוסים, היא פסולה ויכולה היתה להתפרש כפעולה פסולה שעו"ד סיטון עשה לכאורה.

השופטים הוסיפו כי אין להפריד בין תוכן הפרסום לצורתו, שכן הפרדה כזו, שעשה בית-משפט השלום, היא מלאכותית. די בכך שמשוה

שש שנים לאחר עלייתה של סדרת הרד"מ "סיטון" בערוץ 1 בטלוויזיה, הסתיים בבית-המשפט המחוזי בירושלים הפרק הראשון בהתדיינות המשפטית בגינה.

הסדרה הציגה, כזכור, את סיפורו של עורך-דין ירושלמי מהזן הישן, שנקרא בשם הבריוני גבריאל סיטון, והלקוחות שהוא נלחם למענם בבית-המשפט. לקראת שידור הסדרה הפיצה רשות-השדור בעיתונות הכתובה את דבר העלאתה, ואף הציגה אל הפועל מסע פרסומת על גבי אוטובוסים בדיוק כאשר מעבר לים זוכה או.ג.י סימפסון מרצח גרוש"תו והברה. בכרוזת הפרסומת נכתב: "עו"ד סיטון מברך את פרקליטי או.ג.י סימפסון".

עו"ד חגי סיטון, שהוא עורך-דין ירושלמי ותיק ולא בריוני, נחרד מהאפשרות שהסדרה ומודעות הפרסומת ישויכו אליו, ופנה לבית-משפט השלום בעיר לקבלת צו מניעה לשידור התוכנית, ומשבקשתו זו נדחתה, הגיש תביעת דיבה נגד רשות-השדור, הן על פרקי הסדרה עצמה והן על הכרוזת שעל גבי האוטובוסים. עו"ד סיטון הביא לבית-המשפט עדויות של חברים ולקר

חות אשר לא שמעו על הסדרה העתידה לעלות למסכים ושייכו את הכרוזת ישירות אליו. חלקם אף סברו ש"השתגע", הן בשל העובדה שזיכוי של סימפסון היה בעייתי מאוד ושנוי במחלוקת, והן בשל האיסור המוחלט שחל באותם ימים על עורכי-דין לפרסם את עצמם (לאחרונה שונה הדין בעניין זה).

שופט בית-המשפט השלום בירושלים, רפי כרמל, דחה את תביעתו של עו"ד סיטון על כל חלקיה. לאחר שצפה בפרקי הסדרה, קבע השופט כי אין בה משום התייחסות שלילית לעורכי-הדין ולמקצוע עריכת הדין, ואין בה משום לשון הרע, מה עוד שבראשית כל פרק הופיעה הבהרה המנתקת את הסדרה מכל קשר לעולם המציאות.

ביחס לכרוזת הפרסומת שהופיעו על גבי אוטובוסים ערב הקרנת הסדרה, קבע השופט כי אף שהוא מקבל את העדויות שהביא עו"ד סיטון, ואף שהוא מאשר שהאדם הסביר עלול היה לזהות אותו כ"עו"ד סיטון" מהפרסומת (ורשות-השדור ידעה מראש על קיומו של עו"ד סיטון הירושלמי), אין בכרוז עצמה משום לשון הרע. השופט נימק זאת בכך שאין כל פסול

איתן להמן הוא עורך-דין

ורודי הציפורניים ועגולי המשקפיים

מן הסתם לאלה שאינם עוברים עבודה שחורה. לא היתה לי החוויה האסת'רית של ההסתכלות בציפורניו של המזרחן ד"ר בוקעי, אבל דומני שאוכל להניח בלי להסתכן הסתכנותייתר שגם הן לא השחירו מעידוד בשדות החוג למדע המדינה באוניברסיטת חיפה. גם לא ידוע לי אם הוא מרכיב משקפיים ומה צורתם, אבל את הסטריאוטיפיזציה הזאת אנחנו מכירים היטב, שהרי היא קרובת משפחה לא רחוקה כל-כך של הסימנים הגופניים שנותנים גזענים כמושאי הבז והשנאה שלהם.

וכל זה בשעה שהקביעה היסודית שלו – שהתקשורת אחראית "למת-חולל בישראל כיום", ובכלל זה, מן הסתם, גם ל"אסונות מבית ולטורוד ולאלומות המכוונים מבחוזי", "עקב תמיכתה הנלהבת וחסרת המעצורים באופורייט אוסלו" – היא חסרת בסיס לחלוטין. גם בשנים שבהן נראה כי התקשורת תומכת בהסכם אוסלו, כדרך שכרובה תמכה מאז ומעולם במדיניות הממשלה המכהנת, תמיכתה היתה רחוקה מ"נלהבת" והיא לא "חסמה כל דעה ועמדה אחרת", כטענתו. אינספור מאמרים נגד תהליך אוסלו הופיעו בעיתונות הכתובה, והם נכתבו לרוב בשפה הרבה יותר בוטה ואלומה והרבה יותר "נלהבת וחסרת מעצורים" מאמריהם של תומכי אוסלו. איש לא הפריע לטוענים כי נגד האחראים להסכם אוסלו יהיה צורך בבוא המועד להגיש כתבי-אישום על בגידה במדינה. באריכות רבה שידרו לנו את כל ההפגנות השקטות והלא שקטות שנערכו כאן נגד אוסלו. הטלוויזיה נהגה מאז ומתמיד להזמין אחרי כל פיגוע דובר ממחנה המתנחלים, וזה היה מייחס את הפיגוע לתהליך השלום, כאילו דעתו יותר רלבנטית מדעת מישוה ממחנה "ורודי הציפורניים ועגולי המשקפיים", "יושבי בתי-הקפה של צפון תל-אביב" (כביטויים הנחמדים של ד"ר בוקעי), הסובר כי הפיגוע אינו תוצאה של תהליך השלום כי אם ניסיון לפגוע בו ולערער אותו, וקורבנותיו אינם "קורבנות השלום" כי אם קורבנות הכיבוש, המביא למלחמה הבלתי נפסקת. מכל מקום, לא זכור לי כמעט מקרה אחד שבו ביקשה התקשורת לאזן דבריו של מתנחל שהשתלח בהוד דמנות כזו בתהליך המדיני בהבעת דעה נגדית.

טענותיו חסרות היושר של ד"ר בוקעי נגד התקשורת נשמעות היום נלעגות מתמיד. לדעתי המצב בדיוק הפוך. התקשורת גייסה את עצמה ברובה המכריע לתמוך בעמדת הממשלה המתנגדת לתהליך השלום שנפ-תח באוסלו, וקשה להבחין בחדשות בין עובדות לתעמולה. הדוגמאות התומכות באמירה זו הן רבות מספור, ויוסיים נוספות עליהן דוגמאות חדשות. אבל דבר זה חורג מן המסגרת הנוכחית.

דוד שחם

הכותב הוא סופר ועיתונאי

תיקון

בכתבה "מקהלה מדברת" מאת שרי מקובר, שפורסמה בגיליון 31 של "העין השביעית", יוחסו למר אדיר זיק דברים שאמר כביכול בתוכניתו "זיקוקין של אדיר" בערוץ 7 ושנסבו על מערכת הבחירות לראשות הממשלה. בדיעבד התברר כי בתקופה הנדונה שהה מר זיק בחו"ל והדברים ששודרו היו מפיו של מר משה אלפי, שמילא את מקומו. מערכת "העין השביעית" מתנצלת על הטעות.

בגיליון יולי 2001 נתפרסמה רשימתו של ד"ר רוד בוקעי, "יום הכי-פורים של התקשורת". מחציתה הראשונה של הרשימה מוקדשת להרהור-ים כלליים על מהותה של התקשורת, שכדרך הרהורים כאלה קשה לומר משהו נגדם, כשם שקשה לרוב גם לומר משהו בעדם.

פירוט כל כשלי ההיגיון וכל סילופי העובדות שהצליח הכותב להכי-ניס ברשימה קצרה יחסית יחייב רשימה ארוכה ממנה בהרבה.

"אכן, קיימת מדינת צפון תל-אביב", מבשר לנו הכותב בעקבות פליטת-הפה של עוזי לנדאו, "ואכן היא הנחתנית וחומרנית... ואכן אנשיה מבקשים שקט בכל מחיר, כדי לשבת בבת-יהקפה...", אבל "קיים פער עמוק בין תפישות, עמדות ומעמד הפריפריה, ריכוזי העולים, עיריות הפיתוח, פרברי הערים הגדולות והשכונות הדרומיות" וכי "משולש מדי-נת צפון תל-אביב, רחביה בירושלים ודניה בחיפה". ברור מכאן היטב שתושבי ה"משולש" הנודע לשמצה הזה הם מיעוט קטן בקרב תושבי מדי-נת ישראל, גם אם נחסיר את עשרים אחוזי ה"לא-נחשבים", הערבים. אבל חצי טור לאחר מכן מנסה הכותב להסביר מדוע התקשורת הישראלית – שאותה הציג בשורה של שאלות רטוריות כעוינת ובלתי הוגנה – אשמה (לפחות חלקית) במעמדה של ישראל בעולם, "החליטה למחזר את הנושא (דבריו של עוזי לנדאו; ד"ש) ולמקד אותו, בימים קשים אלה של אסונות מבית וטרור ואלומות מכוונים מבחוזי". הוא גם מבקש מאיתנו להשיב "עם יד על הלב" לשאלה הרטורית (הוא חובב גדול של שאלות כאלו) "אם היה אומר זאת אחד מיקריה של התקשורת, ביילין או שריד, האם גם אז היה הנושא נטחן שוב ושוב?". ובכן, ההסבר שלו הוא לא רק פוליטי, כי אם גם כלכלי-חברתי: "אמצעי התקשורת הם מעל לכל עסק כלכלי: כדי להגיע למירב הרווח, יש להגיע למירב התפוצה...".

כפתור ופרחו: הרי ברור כי ל"מירב התפוצה" לא ניתן להגיע אצל המיי-עוט הקטן של המתמסרים "להנאות החיים של עכשיו", הלא הם יושבי בתי-הקפה של צפון תל-אביב וכו' (הייתי ממליץ לו, אגב, לגשת קצת ל"פריפריה" ולראות איפה יושבים תושביה בשעות היום), כי אם אצל הרוב המכריע של התושבים, המתגוררים באזורים שאותם מנה הכותב כמנוגדים בתפישתם לנהנתנים מצפון תל-אביב. אין כאן מקום אפילו לשאלה רטורית.

קיצורי הדרך בלוגיקה של הכותב היו עשויים להיות משעשעים אילו לא היו דומים כל-כך לדמגוגיה. הוא מביא שורה של טענות, שבלי שום ניסיון הוכחה הן מעמידות פני עובדות: "לא ראינו את התקשורת בוח-נת מה היה חלקה בהשלטת האופוריה של אסון אוסלו... גדול היה חטאה בחסימה ממש של כל דיון ושל כל חשיבה אחרת... התמיכה המוחלטת והמתמסרת לאוסלו היא יום כיפור הגדול של התקשורת... [ה]רצה להסיט את הדיון מהנושאים האמיתיים, (שהם) חלקה ותפקידה באסון אוסלו". הנה, פעמיים בקטע קצר הוא משתמש בכינוי "אסון אוסלו" לא-כהבעת דעה, כי אם כעובדה שגם אנחנו הקוראים כאילו מקבלים אותה. השאלה שיש לברר אינה אם אוסלו היא "אסון", כי אם רק מה חלקה של התקשורת באסון הזה, שהרי היא "התמסרה באהבה רבה ליקיריה ורודי הציפורניים ועגולי המשקפיים, היפים והאמיצים, חכמי אוסלו".

נפסח על הארטיקה הזאת של ההתמסרות (המוזכרת פעמיים בהפרש של כמה שורות בלבד), וגם על האירוניה הרדודה שבביטוי "חכמי אוסלו", ונשים לב לכינוי "ורודי הציפורניים", שאם אינו סתם פליטת-פה, כוונתו

1 **שילון פורש.** השרר דן שילון פורש מהגשת תוכנית החדשות השבועית "אולפן שישי" בערוץ 2, תוך הטחת האשמות קשות על שיטות העבודה בחברת החדשות של הערוץ. בכירים בחברה רחו את טענותיו של שילון.

4 **קצפת על פני השר.** ביקורת חריפה בכנסת על פעולת מחאה של ארגון אינדימדיה, אשר אחת מחברותיו הטיחה עוגת קצפת בפרצופו של שר התקשורת ראובן ריבלין. השלכת העוגה, במסדרון הכנסת, נעשתה לדברי הארגון כדי למחות על עמדת הממשלה והשר ריבלין בדיונים על חוק הבזק, ועל ההתעלמות מן הפגיעה באינטרס הציבורי בעקבות ריכוז הבעלות באמצעי התקשורת בידי כמה משפחות.

6 **גינני לתוכנית סמים.** המועצה לשידורי כבלים ולוויין גינתה שידור בערוץ הלוויין לנוער ביפ של מתכונים למאכלים עם סמים, במסגרת תוכנית הומור בנושא. יו"ד המועצה, דורית ענבר, אמרה כי "נגע הסמים הוא אחת התופעות החמורות בחברה הישראלית, וחבל שדמויות ציבוריות תורמות לו בערוץ המיועד לנוער".

9 **סוביודיצה - ההצבעה נדחתה.** ההצבעות בקריאה שנייה ושלישית במליאת הכנסת על אישור תיקון החוק בעניין סוביודיצה (פרסומים העלולים להשפיע על מהלך משפט) ידחו עד שמועצת העיתונות תקבע כללי אתיקה בעניין זה. כך החליטה ועדת החוק, חוקה ומשפט של הכנסת.

9 **קהלני - ערעור החדינה.** בית המשפט המחוזי בתל-אביב החל בריון על ערעור פרקליטות המדינה על החלטת בית המשפט השלום לזכות את השר לשעבר אביגדור קהלני בפרשת קשריו עם עופר נמרודי. השופטים העלו שורה של תהיות באשר לטענות שהעלתה ההגנה בכל הקשור לפניית נמרודי ועו"ד יוסי כהן אל קהלני במטרה לקבל מידע על החקירה שהתנהלה נגד יו"ר "מעריב" דאז.

15 **ביקורת שיפוטית.** ביקורת על חברת החדשות של ערוץ 2 ועל איש הטלוויזיה הוותיק מרדכי קירשנבאום נכללת בפסקדינה של שופטת בית המשפט השלום בתל-אביב, שקבעה כי כתבה ששודרה בפברואר 1999 הוציאה את דיבתו של השחקן יוסף שילוח ופגעה בשמו הטוב. השופטת עסקה בטכניקה של צילום הכתבה ועריכתה, וקבעה כי "קירש" נבאום השתמש באמצעים אמנותיים מתוחכמים, הכוללים רמזים גלויים וסמליים כדי להסוות את הרושם השלילי שביקש ליצור על שילוח, אמינותו ומעשיו. השופטת קבעה כי שילוח יקבל כפיצוי 75 אלף ש"ח, וכן 8,500 ש"ח לכיסוי הוצאות המשפט.

15 **עדן מעוררת.** הקרב המשפטי על הזיכיון לערוץ השלישי מגיע לבית המשפט העליון. קבוצת שידורי ערוץ הגישה ערעור על החלטה של בית המשפט המחוזי בחיפה שלא להעניק לה את הזיכיון, כפי שקבעה ועדת המכרזים, ולהעבירו לקבוצת אפיקרום.

16 **מעקב אחרי הכתב.** המשטרה עצרה לחקירה שלושה חוקרים פרטיים שעקבו אחרי כתב "ידיעות אחרונות" צדוק יחזקאלי, לאחר שזה פרסם כתבה על שינוי תאריכי התפוגה של מוצרי בשר במפעל זוגלובק. החוקרים נעצרו לאחר שחברת חקירות אחרת, הפועלת בשירות "ידיעות אחרונות", אימתה את החדשות כי מתנהל מעקב אחר הכתב.

17 **נמרודי: לא חונך.** יו"ר "מעריב" יעקב נמרודי דימך את הידיעה כאילו מתנהל משא ומתן למכירת "מעריב" בין בעלי השליטה בעיתון ובין איש העסקים חיים סבן, אשר הגיש, לפי ידיעה שפורסמה ב"הארץ", הצעה לרכוש את העיתון תמורת 450 מיליון דולר. לדברי נמרודי, "מעריב" אינו עומד למכירה.

18 **נזיפה לחלבי.** מנהל חטיבת החדשות בערוץ הראשון, רפי חלבי, ננף בבית הדין המשפטי של רשות השידור לאחר שהורשע קודם לכן בסעיף אחד, שלפיו סייע לחבר שעבד במערכת הבחירות למען תנועת ש"ס בתרגום קלטת מערבית לעברית. חלבי הורשע ב"התנהגות העלולה לפגוע בתדמיתה של

של רשות השידור". הוא זוכה מסעיף שבו הואשם במעורבות בסיוע לש"ס במערכת הבחירות, ובבית הדין קבע כי לא היה מצב של ניגוד אינטרסים בהתנהגותו.

21 **הראיון בוטל.** חברת החדשות של ערוץ 2 ביטלה ראיון מתוכנן עם נשיא המדינה, משה קצב, בתוכנית הראיונות השבועית המשודרת במוצאי שבת, "פגוש את העיתונות". הסיבה: ראיון שהעניק הנשיא קודם לכן למהדרת החדשות בערוץ הראשון, ובו הסכיב באריכות את נימוקיו להענקת חנינה למרגלית הרישפי. במקומו של הנשיא הוזמן לראיון מוחמד דחלאן, ראש הביטחון המסכל ברשות הפלסטינית ברצועת עזה.

23 **ערוץ חרדי.** שר הפנים אלי ישי דן עם שר התקשורת ראובן ריבלין בהקמת ערוץ טלוויזיה חרדי, שתוכניותיו ישודרו בלוויין למגזר וייים בלבד. הערוץ אמור לשרד שיעורי תורה, דרשות, מוסיקה חסידית ועוד.

25 **גולשים לעיתונים.** אתר החדשות באינטרנט YNET, הקשור לעיתון "ידיעות אחרונות", הוא העיתון הפופולרי ביותר בקרב גולשים ישראלים באינטרנט, כך עולה מנתונים של חברת נילסן בחודש יוני. במקום השני אתר "הארץ", ובמקום השלישי אתר של "מעריב".

25 **ערוץ לעולם הערבי.** מנהל ערוץ 33, יוסף בראל, ומ"מ מנהל ערוץ 1, יאיר אלוני, יעמדו בראש צוות ההקמה של ערוץ ישראלי לזר ייני חדש, אשר ישרד מידע בערבית ובאנגלית לעולם הערבי ולאיירופה. השר ד"ר רענן כהן מסר כי תקציב הערוץ יעמוד על עשרים מיליון ש"ח, ותפקידו להציג "תמונה נכונה על המציאות הישראלית והסכסוך הישראלי-ערבי", כמענה לתמונה מעוותת המוצגת בערוצים אחרים באזור. לדברי כהן, "אין מדובר בערוץ של תעמולה".

25 **אושרו התיקונים לחוק הבזק.** לאחר דיונים שנמשכו שנים וחילוקי דעות חריפים, אישרה הכנסת בקריאה שנייה ושלישית את התיקונים לחוק הבזק. החוק החדש יאפשר לחברות הטלוויזיה בכבלים לספק גם שירות

תי אינטרנט מהיר וטלפונים, קובע כללים בעניין הבעלות הצולבת של אמצעי תקשורת וקובע שורה של שינויים נוספים בתחום התקשורת. הכנסת גם אישרה סעיף בחוק האוסר על שידורים של ערוצים פורנוגרפיים, אשר הועלה ביוזמת חברי הכנסת יגאל ביבי (מפד"ל) ויצחק ועקנין (ש"ס) (ראו עמוד 6).

29 ביקורת השר. השר הממונה על רשות השידור, ד"ר רענן כהן, תבע מראשי הרשות לבדוק אם כתבה ששודרה בתוכנית החדשות השבועית "יומן", על המצב בחברון, "עמדה ככללי השידור הציבורי". בכתבה תיעד הכתב אורי גולדשטיין את התנהגות המתנחלים היהודים בחברון והיילי צה"ל כלפי תושבים ערבים בעיר. ועד עובדי הטלוויזיה מחה על פניית השר, וציין כי התערבות כזו בתכנים מדיפה "דיח פוליטי עז".

2001

1 פורת התפטר. ימים ספורים לפני שמליאת רשות השידור עמדה לקבל החלטה להדיחו מתפקידו, הודיע מנכ"ל הרשות, אורי פורת, על התפטרותו. פורת זימן לביתו את המנהלים הבכירים של הרשות, ולאחר שסקר בפניהם את הישגיו ותקף את השר הממונה על הרשות, ד"ר רענן כהן, אמר כי החליט להתפטר "כדי לשמור על עצמאותה של הרשות". יושב ראש הרשות, נחמן שי, הגדיר את ההתפטרות כ"צעד מחויב המציאות". במליאת רשות השידור היתה צפויה תמיכה כמעט מוחלטת של 28 חברים בהדחת פורת. ימים ספורים קודם לכן הגישו ארבעה מחברי מליאת הרשות דו"ח חמור על תפקודו והמליצו להדיחו. מיד לאחר ההתפטרות החלו מגעים בין גורמים פוליטיים בכירים באשר לבהירת מנכ"ל חדש לרשות.

1 ירחון חדש. ירחון חדש לגברים, "בלייזר", יוצא לאור על-ידי רשת ידיעות-תקשורת. העיתון, בעריכת ליאור נעמן, מיועד בעיקר לגברים בני 25 עד 55, ממעמד סוציאקונומי בינוני עד גבוה.

הירחון אמור לעסוק בפוליטיקה, בכלכלה, בענייני רכב, בספורט ועוד.

5 נדחה ערעור חדשות-ישראל. שופט בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, ד"ר עוזר מודריק, דחה את הערעור שהגישה קבוצת חדשות-ישראל על הפסדה במכרו להפעלת ערוץ חדשות ייעודי בכבלים ובלוויין. הקבוצה, בראשות צבי האזור, משה שלונסקי ושמואל סלביץ, ערערה על ההחלטה שהתקבלה בחודש אפריל במועצה לשידורי כבלים ולוויין, להעניק את הרישיון להפעלת ערוץ החדשות לקבוצה המתחרה, חדשות-24, בראשות נסים משעל ויאיר שטרן. בפסקדין ארוך דחה השופט את הטענות שהועלו בערעור הן לגבי שיעור האחזקה של גורמים זרים בחדשות-24 והן לגבי הרכב ועדת המכרזים. כמו כן דחה השופט את הטענות באשר לדרך שבה נשקלו ההצעות השונות. קבוצת חדשות-ישראל הודיעה כי תערער על ההחלטה לבית-המשפט העליון.

7 החשטרה: נחורדי לוחץ לפרסם. פרקליטות המדינה מסרה לבית-משפט השלום בתל-אביב כי יש בידיה מידע על כך שיו"ר "מעריב", יעקב נמרודי, "מפעיל לחץ מסיבי באמצעות עורך העיתון" לפרסם ב"מעריב" כתבות שישמיצו את ניצב משה מזרחי, ראש אגף החקירות במשטרה, שעמד בראש היחידה שחקרה את החשדות נגד עופר נמרודי. המידע על כך נמסר בעת דיון בבקשתו של יעקב נמרודי להסיר חלק מן ההגבלות שהוטלו עליו מאז הוגש נגדו כתבי-אישום על שיבוש מהלכי משפט והטרדת עדים.

13 נעצר מנכ"ל אגודת העיתונאים בתל-אביב. מנכ"ל אגודת העיתונאים בתל-אביב, טוביה סער, נעצר על-ידי המשטרה בחשד שקיים יחסי-ימין אסורים עם קטינה ובעבירות נוספות. המשטרה חושדת כי ההיכרות עם הקטינה, אשר החלה באמצעות שיחות באינטרנט, נמשכה שנים אחדות. סער, בן 65, לשעבר מנהל הטלוויזיה הישראלית וערוץ הקניות, טען באוזני כתבים כי הוא חף מפשע, וכי להערכתו לא יועמד לדין.

לאחר ימים אחדים שוחרר סער למעצר-בית. יו"ר אגודת העיתונאים בתל-אביב, משה נסטלבלאום, ביקש חוות דעת משפטית אם סער יוכל להמשיך בעבודתו כמנכ"ל האגודה כל עוד מתנהלת נגדו חקירה.

14 168 אלף חנויי לוויין. חברת שידורי הלוויין יס מרווחת כי במחצית שנת 2001 הגיע מספר המנויים שהתחברו לשידוריה ל-168 אלף. החברה מתכננת להגיע בשנת 2002 לחיבור ל-360 אלף מנויים, ובכך להגיע לאיזון כלכלי. החברה דיווחה על הפסד של 208 מיליון ש"ח ברבעון השני של 2001.

15 מחירי האינתיפאדה. זכייניות ערוץ 2 הפסידו מאז ראשית האינתיפאדה 12 מיליון דולר כתוצאה מאובדן הכנסות מפרסומות – כך טוען מנכ"ל חברת טלעד, עוזי פלד, בראיון ל"מעריב". פלד הרגים את הנוק בפיגוע במסערת סכאור בירושלים, שאחרי הפסיקה טלעד את שידורי הפרסומות למשך שעות אחדות, וציין כי בשעות אלה הפסידה החברה כחצי מיליון דולר.

16 עיצומים בטלוויזיה החינוכית. התוכנית "ערב חדש" הושבתה, כחלק מעיצומים שבהם פתחו עובדי הטלוויזיה החינוכית. העיצומים כוללים השבתה חלקית של השידורים, במחאה על התעלמות שרת החינוך לימור לבנת מהטלוויזיה החינוכית, הכפופה למשרדה, והצורך לפעול לפתרון בעיותיה.

16 חפץ החוועמד לחנכ"ל רשות השידור. לשכת ראש הממשלה החליטה כי המועמד לתפקיד מנכ"ל רשות השידור יהיה גיר חפץ, בן 36, עורך רשת המקומונים ידיעות-תקשורת. בקרב חברי מליאת רשות השידור נמתחה ביקורת על המועמד, בנימוק שהוא חסר ניסיון גיהולי הנדרש לגיהול ארגון גדול כרשות השידור. מועמדות חפץ הועלתה לאחר שנפסלה מועמדותו של איש הליכוד אלון אלרואי ליו"ר הרשות, כחלק מתוכנית למנות למנכ"ל את היו"ר הנוכחי, נחמן שי (ראו עמוד 10).

רוב הדיווחים במדור מתבססים על ידיעות שהופיעו באמצעי התקשורת

